OSKAR HUDALES

zlati krompir

POHORSKE PRIPOVEDKE IN PRAVLJICE

Arhiv

UNIC ENO

MATIČNA KNJIŽNICA MARIBOR
SLAVISTIKA
USTANOVA

5790/č

ZALOŽBA

zlati krompir

POHORSKE PRIPOVEDKE IN PRAVLJICE, KAKOR JIH JE POVEDAL

OSKAR HUDALES

ZALOŽBA
OBZORJA
MARIBOR
1968

II.
5190/c
(11.086)

ILUSTRIRAL IN OPREMIL AKAD. SLIKAR JANEZ VIDIC

ZLATI KROMPIR

Pred davnimi časi je bilo zeleno Pohorje mnogo bolj zeleno ko danes. Velikanski gozdovi so ga prekrivali čez in čez. Na večjih jasah sredi gosto rastočih smrek, hojk, borovcev in macesnov so samevale majhne, a tudi večje kmetije. Hiše in druge stavbe na pohorskih kmetijah so bile zvečine lesene. Kdove kdaj so jih ljudje že postavili, kajti bruna njihovih nizkih sten so bila že črna. Stari Pohorci so stavbe pokrivali s skodlami. Tudi skodle so sčasoma osivele v sončni pripeki, v pomladanskem in jesenskem deževju.

Takrat je v pohorskih šumah prebival zeleni gozdni mož. Ljudje so ga redko videvali. Hudoben ni bil. Včasih pa se je le razjezil in se znesel nad ljudmi. Poslal je nad gozdove in kmetije vihar. Prestrašena drevesa so se vetru globoko priklanjala, da bi se jih usmilil. Mnogih se je, mnoge pa je tudi polomil. Hiše se mu niso mogle priklanjati. To je zelenega gozdnega moža še bolj razjezilo. Ukazal je vetru, naj še huje piha. Veter se je poslušno zaletaval v hiše, kamor so se Pohorci poskrili pred jezo zelenega moža. Veter hiš ni podiral. Razen tistih seveda, ki so bile že trhle in polomljene. Pač pa je pridno odnašal strehe. Včasih samo kos, včasih pa tudi kar cel krov.

Ko se je zeleni gozdni mož nehal jeziti, je potihnil tudi veter. Pohorci pa so brž prekrili poškodovane strehe z novimi, kakor sneg be-

limi skodlami. Pohorcem nikoli ni zmanjkalo skodel. Omišljali so si jih pozimi, kadar je Pohorje zamedel visok sneg. Sedeli so v toplo zakurjenih hišah. Ženske so predle volno, moški so popravljali orodje in izdelovali skodle. Že poleti so si pripravili gladka borova polena; suha, da so zvenela. Z ostrimi noži so iz polen cepili tanke, enakomerne široke deščice — skodle. V hišah je dišalo po smoli.

Ko se je zelenemu gozdnemu možu zazdelo zime dovolj, je na Pohorje poslal topel južni veter. Jug je kmalu opravil svoje. Pospravil je sneg z vsega Pohorja. Po senčnih krajih se je sneg skrival gozdnemu možu. A ga je kmalu iztaknil. Naprosil je sonce, naj posije tudi v te skrite kotičke pohorskih gozdov. Sonce, ki je vsako pomlad zelo dobre volje, je rado ustreglo. Zasmejalo se je in polizalo vse skrite krpe snega, kakor da je sladoled.

Pohorje je oživelo.

V gozdovih so se oglašale ptice. Nekatere so žvrgolele, nekatere požvižgavale, nekatere ščebetale, nekatere hripavo kričale, nekatere drdrdrale. Skratka — ves gozd je odmeval veselih glasov. Spomladi pa so imele ptice tudi mnogo dela. Niso samo prepevale. Izbirale so kraje, kamor naj bi postavile gnezda. To zares ni lahek posel. Če je gnezdo preveč pri tleh, ga lahko izprazni lisica. Nič ne vpraša, če sme ali ne sme. Popije jajčka ali pohrusta komaj rojene mladičke.

Često naredi tako tudi veverica. Tako vesela je videti, tako razigrana. Teka po drevju, igra se s svojimi vrstnicami. Ampak če naleti na gnezdo, ga takoj izprazni. Kuna tudi in šoja in sova. Ni lahko skriti gnezdeca na pravem kraju, res ne.

Pomlad prinese tudi pohorskim kmetom koš skrbi. Zlasti mnogo so jih imeli v tistih davnih časih. Takrat na Pohorju še ni bilo cest in kamionov, žičnic in vlečnic in spodaj ob Dravi še ni sopihala železnica. Mnoge muke so morali pretrpeti, preden so spomladi posekani les spravili v dolino in ga tam prodali. Za izkupiček pa so se morali oskrbeti z marsičim, kar je potrebno za življenje, kajti pohorske njive so dajale skop pridelek. Največ so pridelali krompirja, ki jim je bil glavna hrana.

Tudi družina kmetiča Tijeka je živela zvečine le od krompirja.

Tijekova kmetija je čepela na dnu velike, ploske globače. Tam je stala Tijekova hiša in hlev in šupa. Okrog poslopij je na položnih pobočjih viselo nekaj njivic. Ograjene so bile s plotovi, da živina ni silila vanje. Lahko bi poteptala krompir, ki je rasel tam. Lahko bi popasla oves. Krave in ovce naj se pasejo drugod po pobočjih, kjer je dovolj prostora zanje.

Pastirjev je bilo pri Tijekovih dovolj. Vsako leto se je rodil kateri. Zdaj deček zdaj deklica. Z leti se jih je nabralo toliko, da so se komaj stiščali ob težko macesnovo mizo. Tijek jih je imel rad. Njegova žena tudi, saj so pastirčki bili njuni otroci. Ampak vsako leto teže je bilo nahraniti toliko lačnih pastirskih ust.

Njivice niso dajale dovolj krompirja. Tudi ovsa za ščetinasti kruh je bilo malo. Premalo je bilo tudi krav; zato je bilo premalo mleka. Ovac je tudi bilo samo toliko, da so s svojo volno le za silo oblekle številno družino. Skratka — vsega je bilo premalo.

Zategadelj so Tijekovi pastirčki, sinovi in hčere, stradali iz leta v leto bolj. Rasli so in vedno več krompirja je morala mati kuhati zanje. Čez dan so se motili s kravami in ovcami. Pasli so jih po pobočjih globače in se igrali. Toda najmlajši Franček, ki je hodil še po vseh štirih, se je mahoma spomnil, da je lačen. Na ves glas je začel klicati mamo in se cmeriti. Tako je spomnil tudi bratce in sestrice, da so pravzaprav lačni. In vsi so klicali mamo in jo prosili, naj jim skuha krompirja.

Tijek je moral zategadelj delati bolj ko kdaj koli prej. Čez mero je izsekaval gozd. Pod njegovo ostro sekiro so dan na dan padale lepe smreke in hojke in borovci in macesni. Klestil jih je, razžagoval na hlode in jih po drči spuščal v dolino. Jokal bi se, tako mu je bilo žal lepih dreves. Tako ponosna in vedno zelena so stala na robu globače. Tako žalostno so ječala, kadar so padala pod njegovo sekiro. A kaj je hotel? Moral je služiti denar, da je potolažil tolika lačna usta.

Niti minute počitka si ni privoščil, saj tudi za prodani les ni iztržil toliko, da bi pošteno redil sebe in družino. Hodil je na delo k imovitejšim sosedom, da je kaj zaslužil. Često je vse dni prebil na dnini. Zvečer se je vračal domov truden in zaspan. Pa ni šel ležat. Moral je obdelati tudi lastne njivice. Delal je ponoči.

Neke noči je sadil krompir na domači njivi. Mesec je sijal in bilo je svetlo kakor podnevi. Tedaj je Tijek opazil, da je z zgornjega konca globače nekdo tiho zakoračil proti njemu. Brž ga je spoznal. Bil je zeleni gozdni mož. Tijek se ga je na smrt prestrašil, a ni imel kam zbežati. Tudi mogel ni, kajti roke in noge so mu otrpnile.

Čisto po nepotrebnem ga je bilo strah, kajti gozdni mož ga je prijazno pozdravil. Tijek se je globoko oddahnil. Zeleni gozdni mož se mu je bledo nasmehnil.

»Za nekaj bi te rad naprosil,« je rekel.

»Ti da bi mene česa prosil?« se je začudil Tijek.

»Da!« je prikimal gozdni mož. »V hudo stisko si me spravil, da veš! Gozd grdo izsekavaš. Preveč grdo. Drevja je vedno manj in kje naj živim, če gozda ne bo več?«

»Res si siromak,« mu je pritrdil kmetič. »Ampak jaz sem tudi. Kako naj živim, če ne bom podiral drevja in prodajal lesa? Številno družino imam. Moram jo prehraniti in oblačiti. Njiv pa je premalo, da bi nas redile. In še tisto, kar rode, je kilavo.«

»Saj, saj!« je prikimal gozdni mož. »Ampak jaz bi ti pomagal, če hočeš. Zmeniva se! Glej, če mi sveto obljubiš, da vsako leto ne podreš več ko dvajset dreves, ti bo na njivi zrasel zlat krompir.«

Zmenila sta se. Tijek je obljubil, da ne bo posekal več ko dvajset dreves. Trdo so živeli na njegovi kmetiji tistih nekaj mesecev. Stradali so. Toda Tijek je vztrajal. Včasih je tudi podvomil v obljubo gozdnega moža. Prijelo ga je, da bi šel malo pobrskat po brazdah. Rad bi videl, če je krompir res zlat. A ni smel. Zelenemu gozdnemu možu je obljubil, da bo počakal dotlej, dokler krompir ne bo zrel.

Sončnega dne v zgodnji jeseni se je oglasilo iz gozda:

»Tijek, izkoplji krompir!«

Vsi so ga šli kopat. Tijek, njegova žena in vsi njuni otroci. Celo mali Franček. Ker ni mogel vihteti motike, je grebel kar z ročicami. Vriskali so od veselja, kajti vsi krompirji so bili zlati. Le Franček je menil, da so zelo trdi in da jih bo mama težko skuhala. Na glas so se mu smejali.

Zlati so postali tudi časi, ki jih je zdaj zaživela kmetičeva družina. Tijek je prodal del zlatega krompirja; ostanek je skrbno skril.

Namesto revne bajte si je sezidal razkošen grad. Nihče v njegovi družini ni bil več lačen. Tudi slabo oblečen ne. Tijek se je pogospodil in se je pogospodila njegova žena. Mladi gospodiči in gospodične so postali tudi prejšnji lačni, umazani in raztrgani pastirčki. O, zdaj jim ni bilo več treba prositi mame, naj jim skuha krompirja, da si utolijo lakoto. Zdaj so živeli sito življenje. V gradu so dan na dan pirovali, od jutra do večera. Sami in v družbi mnogih prijateljev. Teh so mahoma imeli na pretek, kajti prej, ko so bili siromašni, jim nihče ni bil prijatelj.

Tijek je dokupil tudi mnogo gozda. Tja je hodil na lov in se brezskrbno veselil sitega življenja. Kadar mu je zmanjkalo denarja, je odprodal nekaj zlatega krompirja in v grad se je spet vrnilo sladko življenje.

Kmetič-graščak ni več obdeloval zemlje. Kdo se bo le mučil s tako umazanim delom, prosim vas!

Leta so tekla. Kup zlatega krompirja je kopnel. Nekega dne ga je docela zmanjkalo.

Kaj pa zdaj?

Navadili so se lenarjenja in toplega udobja. Kmetič in vsi njegovi. Tijek se je na moč prestrašil prihodnosti.

»Zlatega krompirja ni več,« je potarnal ženi. »Denarja tudi ne. Zdaj bomo spet rili po zemlji in stradali kakor nekoč.«

Malo je manjkalo, da se ni razjokal. Žena pa je bila huda, ko ga je videla takega. Še na misel ji ni prišlo, da bi spet garala v hiši in na polju. Hotela je ostati gospa.

»Ne bodi takšna šleva!« je pokarala moža. »Prava reč, če nimamo več zlatega krompirja! Mar nisi dokupil gozdov? Toliko jih je, da je vsa gora pokrita z njimi. V njih rastejo najlepše smreke in hojke in borovci in macesni. Do smrti lahko bogato živimo od lesa, midva in najini otroci. Najemi delavce! Sekajo naj drevje, hlode naj spravijo k Dravi. Tam jih boš zlahka prodal. Pa bosta spet denar in veselje pri hiši!«

»Pametna glava!« je kmetič priznal ženi. Prikimal je in odšel. Po njegovih gozdovih so zapele sekire.

Spet je v kmetičevem gradu zagospodarilo veselje. Prihajali so znanci in prijatelji. Jedli so in pili. Vsak večer je prišel godec s harmoniko. Pozno v noč je raztegoval svoj razposajeni meh. Godba in petje sta odmevala daleč okrog gradu. Šele pozno ponoči so se gosti razšli. Luči v gradu so ugasnile.

Tako je šlo iz dneva v dan, iz noči v noč.

Gozdovi so se redčili.

Bila je temna noč. Grad je nehal svetkovati. Vsi so že ležali, utrujeni od veseljačenja. Kmalu so pospali. Tudi Tijek je zaspal. Pa se je kmalu spet prebudil. Na okno je nekdo močno potrkal.

»Kdo trka?« se je prestrašil kmetič-graščak. Mislil je, da so razbojniki.

»Jaz sem, zeleni gozdni mož,« se je oglasilo nekje od zunaj.

»Kaj bi rad? Zakaj me budiš iz spanja, zeleni gozdni mož?«

»Spametuj se, kmet!« ga je skozi zaprto okno posvaril zeleni gozdni mož. »Pozabil si, kako sva se zmenila. Samo dvajset dreves na leto! Tvoji drvarji pa jih sekajo, kolikor jim ukažeš. Gozd se redči.«

»Kaj ti to mar? Pojdi, gozdni mož, in me pusti pri miru.«

Gozdni mož je utihnil.

Solit naj se gre gozdni mož! Ali misli, da bo Tijek spet živel samo od dvajsetih dreves? Zasmejal se je Tijek in sladko zaspal. Družini še povedal ni, da ga je gozdni mož posvaril. Njegovi hlapci pa so nenehno izsekavali gozd.

Spet je ponoči prišel zeleni gozdni mož. Potrkal je na okno in prebudil kmetiča-graščaka. Znova ga je posvaril.

»Ne sekaj, kmet, tako brezglavo!« je rekel. »Ubogaj me, sicer se ti bo maščevalo.«

Tijek pa se je gozdnemu možu uprl:

»Moji so gozdovi tod okrog in lahko sekam, kolikor se mi zljubi. Pusti me pri miru, gozdni mož! Ne moti mi spanja in pojdi svojo pot!«

Nič več ni rekel zeleni gozdni mož tisto noč. Odšel je brez besed.

Sekire Tijekovih hlapcev pa so še kar naprej odmevale po gozdovih. Dan za dnem so padale smreke in hojke in borovci in macesni. Jokaje so hreščala ponosna drevesa in se rušila med druga, ki so še

ostala živa. Kako dolgo še? Kmetič-graščak ni poznal mere. Brezskrbno je užival v razkošju in veseljačenju. Žena prav tako. Njegovi otroci so medtem že dorasli. Niso se več spominjali, kako bedno so včasih živeli. Veselili so se in uživali v brezdelju kakor oče in mati.

V tretje je potrkal zeleni gozdni mož ponoči na Tijekovo okno.

»Nehaj izsekavati gozdove, kmet!« je rekel trdo. »Spomni se, kako sva se dogovorila. Samo dvajset dreves na leto! Če ti je prej bilo premalo, ti bo zdaj dovolj. Otroci so dorasli in si sami lahko služijo kruh s poštenim delom. Za vaju dva, zate in ženo, bo dvajset dreves tudi dovolj.«

»Nikar se ne vtikaj v moje posle, zeleni gozdni mož!« ga je nejevoljno zavrnil Tijek. »Pojdi in ne moti mi spanja!«

Kmetič-graščak se je obrnil na desno uho in je komaj še slišal grožnjo gozdnega moža:

»Zadnjič ti rečem: ne sekaj drevja tako neusmiljeno in brezglavo! Maščevalo se ti bo! Grdo maščevalo!«

Zaman je pretil zeleni gozdni mož. Tijek se ni zmenil za njegove besede. Hlapci in drvarji so podirali gozd brez prizanašanja.

Tedaj pa se je zgodilo ...

Najlepši gozd je rasel na robu globače okrog gradu. Same stoletne smreke in hojke. Vitke kakor sveče so ponosno dvigale košate vrhove visoko pod nebo.

»Pravzaprav mi zastirajo razgled,« se je nekega jutra spomnil razuzdani kmetič-graščak. »Velel jih bom podreti.«

Sklenil je in storil. Najel je celo vojsko drvarjev. Zgodaj zjutraj so začeli. Delali so z veliko vnemo; do popoldan so posekali drevje do zadnjega. Globačo, sredi katere je Tijek zgradil svoj bahati grad, je zdaj obdajala pusta goličava. Bila je videti kakor velikanski trnov venec. Iz njega so žalostno štrleli v nebo okleščeni vrhovi, podobni velikanskim trnovim bodicam.

»Ha, to bo lepih hlodov!« je veselo vzkliknil kmetič-graščak. Zadovoljno si je pomel roke. »Lepe denarce bom dobil zanje. Še bo veselo v našem gradu!«

»Ne bo!« se je tedaj oglasilo globoko iz gozda. Od daleč je prihajal glas. Po vseh hribih je odmeval.

»Ne bo!« je zadonelo vnovič. Zdaj je bil glas kakor grom. Prekobalil se je čez vse Pohorje.

»Bo, bo!« je zakričal prevzetni Tijek v veter, ki se je dvignil z zahoda.

»Molči!« so ga svarili delavci. »Gozdni mož se jezi.«

»Ho, ho, ho!« se je zasmejal kmetič-graščak. »Ne bojim se ga! Kaj pa mi more?«

»Ne bo!« je v tretje zagrmel gozdni mož. Tako močan je bil njegov glas, da je vzdrhtela zemlja.

Na silnem vetru so prijezdili težki oblaki nad Pohorje. Črni kakor oglje. Toliko se jih je nakopičilo, da se je že v mraku stemnilo. Drvarji so se urno razbežali na svoje domove. Tijek in njegovi pa so se jim smejali. Zaprli so se v grad, kjer so se počutili docela varne.

»Ne bo!« se je četrtič in zadnjič oglasilo v črno noč. Klic se je prelomil v vrsto gromov; valili so se drug čez drugega. Strele so parale oblake in stresle iz njih gost, srdit dež. Vso noč je neusmiljeno vlivalo. S tako silo je voda padala izpod neba, da je začela polniti globačo.

Tijeka in njegove je sladko uspavalo šumenje dežja. Toplo in lepo jim je bilo v trdnem gradu. Ko pa so se zjutraj prebudili, so se nazadnje le prestrašili. Umazana deževnica je napolnila dno globače. Segala je do prvih grajskih oken. V hudem strahu so se razbežali po gradu; iskali so dragocenosti. Želeli so jih rešiti. Urno so vezali cule; pripravljali so se na beg.

Nove strele, novi pošastni gromi so se prevalili čez pohorske gozdove. Dež se je vlil še z večjo silo. Od vsepovsod so z roba globače pritekli potoki umazane vode. Zdaj je že udrla v grad. Nezadržano, neusmiljeno je drla vanj. Tijek, njegova žena in njuni otroci so se umikali pred poplavo iz nadstropja v nadstropje. Ko so s svojimi culami splezali na grajsko streho, niso mogli nikamor več.

Klicali so na pomoč. Pa ni bilo nikogar, ki bi jim pomagal, voda je še vedno naraščala. Ves grad je utonil v njej z ljudmi vred.

Tako dolgo je deževalo, da je voda napolnila vso globačo. Od gradu ni ostalo niti sledu. Vsa Tijekova družina je žalostno utonila v novo nastalem jezeru.

Jezerska voda je bila temna tudi potem, ko je dež ponehal. Takšna je ostala za zmerom. Zato so ljudje rekli jezeru Črno jezero. Tako mu pravijo še danes.

V vodah Črnega jezera je kmetičev grad že davno razpadel. Nobenega sledu ni več o njem. Jezero pa Pohorce še danes spominja na kmetiča-graščaka in na zločin, ki ga je zagrešil nad lepimi pohorskimi gozdovi.

OŠABNA GOSPA NEŽA IN SIROMAŠNI POPOTNIK

Visoko med pohorskimi vršaci leži jezero s temno, mirno gladino. Položeno je med gorske trate, porasle s suho travo in mahovjem, obkroženo z gostim, a mnogo manjšim drevjem kot na spodnjih pobočjih. Tiho je tam in mirno, kajti daleč okrog jezera ne živi nihče.

Pohorci pravijo, da je tam, kjer danes leži jezero, stala nekoč v davnini graščina. Zadnja lastnica graščine je bila gospa Neža, bogata in bahata, da je bilo kaj. Večina pohorskih gozdov okrog gradu je bila njena last. Celo globoko v dolino je segala Nežina košata last. Kdo bi preštel drvarje in druge gozdne delavce, ki so vihteli cepine in sekire po njenih razsežnih hostah? Za prodani les pa so se v skrinjo gospe Neže stekali svetli denarci, velika bogastva.

Toda motil bi se, kdor bi mislil, da je gospa Neža bila poleg vsega bogastva količkaj darežljiva! Kaj še! Denar ni šel rad od nje; strašno trdosrčna je bila. Do siromakov ni imela nobenega usmiljenja. Edini človek, ki ga je res ljubila in za katerega bi vse žrtvovala, je bil njen sin edinček. Zanj je skoparila, zanj je zbirala bogastvo. Zatorej tudi sin ni bil boljši od matere. Ohol, nadut, surov, brezobziren in neusmiljen.

Zgodilo se je nekega poletnega dne. Sonce je sijalo; v njegovem žaru so zorele drobne divje češnje okrog graščine. Črne in rdeče. Prišel je mimo graščine siromak popotnik, prašen in bosopet. Bogve odkod in kam ga je vodila pot. Ustnice so se mu lepile od žeje, v želodcu mu je krulilo od lakote. Ves srečen je obstal ob graščinskem vodnjaku in se napil. Zagledal je češnje, ki so se gosto obešale na veje. Nabral si jih je nekaj pesti in se jih najedel.

Tedaj je od nekod pritekel grajski gospodič, razvajeni sin bogate gospe Neže. Zagledal je popotnika siromaka, ki je pil graščinsko vodo in si privoščil peščico graščinskih češenj. Skop in neusmiljen kakor njegova mati se je zakadil proti utrujenemu popotniku in zakričal na vse grlo:

»Tat, potepuh! Kradeš nam vodo in češnje. Le čakaj, nemarnež! V ječo te bomo pahnili, do smrti si boš zapomnil, kdaj si kradel pri nas.«

Revni popotnik se je prestrašil grajskega gospodiča. Urnih nog je zapustil bližino gradu. Toda mladi gospodič je tekel za njim in vpil na ves glas:

»Tat, tat! Zgrabite tatu!«

Starcu je zmanjkalo sape in obstal je sredi poti. Ni mogel več teči. Mirno je čakal, kaj se bo zgodilo. Medtem je iz gradu prihitela služinčad in celo sama gospa Neža. Njen lepo oblečeni sinček pa se je med tekom za revnim popotnikom spotaknil ob korenino debele smreke, se prevrgel in se povaljal v mlaki pod potjo. Ko se je spet skobacal iz nje, je z njega kapljala umazanija. Otrcal si je blatne roke in znova zakričal:

»Joj, kakšen sem! Stari tat je kriv, da sem se tako umazal. Primite ga!«

»Nisem kriv!« je rekel siromak. »Naj mi torej ne zamerijo, milostljiva gospa. Mladi gospodič so se sami spotaknili, sami so se povaljali v mlaki, sami potacali . . .«

»Molči, grdun potepinski!« ga je ostro zavrnila grajska gospa Neža. »Vse nesreče si kriv samo ti. Nikar se ne izgovarjaj!«

Mladi gospodič pa se je drl, kakor bi ga devali iz kože, cepetal z nogami in neutolažljivo jokal. Siromaku je bilo vedno bolj nerodno

in ni vedel, kako naj se opraviči. Iskal je primerno besedo, a je ni našel. Jecljal je in jecljal, gospa Neža pa se je še bolj razhudila:

»Nikar ne čvekaj, grdun! Ne moreš opravičiti svojega tatinskega početja. Ne moreš opravičiti svoje krivde. Mojega sina si pahnil v mlakužo.«

»Saj ga nisem pahnil, sam se je skotalil vanjo,« je odvrnil popotni siromak in ogorčeno zamahnil z roko.

Grajska gospa Neža kakor da ni slišala njegovih besed. Milovala je blatnega sinčka in velela služkinjam, naj prineso hlebec belega kruha. Grajska gospa je s kosi tega lepega, okusnega belega kruha brisala s sinčka blatno umazanijo. Staremu, lačnemu popotniku se je milo storilo, ko je gledal početje grajske gospe. Kako dolgo že ni okusil tako dobrega kruha!

»Ne grešite, gospa!« je zaklical. »Mar vam ni žal dobrega belega kruhca? Dajte ga rajši meni, kajti zelo sem lačen. Vašega gospoda sina pa bom zato očistil z lastnimi rokami, čeprav nisem kriv, da se je tako zamazal.«

Kakor da je govoril gluhim ušesom. Grajska gospa je lomila beli kruh in z njim brisala blatno sinovo obleko.

Še enkrat je skušal revni popotnik preprečiti oholo početje gospe Neže, še enkrat je zaprosil za kos belega kruha. Še enkrat je graščakinja velela prinesti hlebec in še tistega je do zadnje skorje porabila za čiščenje svojega sina.

Tedaj je bilo popotniku njenega grešnega početja dovolj. Jezno so se mu zabliskale oči. Vzravnal se je, zapretil z grčavo popotno palico in glasno vzkliknil s podrhtevajočim glasom:

»Bodi prekleta, ošabna, hudobna žena! Bodi preklet tvoj prav tako oholi sin! Bodi prekleta streha nad teboj in tvoj mogočni dom! Tebe, vse tvoje in tvojo domačijo naj zadene najhujša kazen!«

Razjezile so njegove besede ponosno gospo Nežo. Takle razcapanec ji upa groziti! Mu bo že pokazala! Velela je služabnikom, naj ga nemudoma primejo in pahnejo v najglobljo grajsko ječo. Zapodili so se vanj, da bi ga zgrabili, a so njihove roke segle v prazno . . .

Siromašni popotnik je izginil kakor megla v soncu. Nihče ga ni več videl. Nekaterih se je zavoljo tega polotil čuden strah, ošabna gospa

Neža pa se še zmenila ni za čudni pojav. Nežno je odvedla svojega razvajenega sina v graščino.

Samo dan pozneje je tudi sama spoznala, da njeno ravnanje ni bilo pravilno. Toda tedaj je že bilo prepozno.

Daleč za Veliko Kopo se je v najčistejšem dnevu sprožil mogočen grom. Dolgo se je valil po vsem Pohorju. Srake, ki so občutljive za take naravne pojave, so se hitro poskrile v svoja zavetišča in vreščeč oznanjale gozdnim prebivalcem prihajajočo nevarnost. Ko so utihnile, je utihnil tudi ves gozd na tej in na drugi strani Pohorja.

Prvemu gromu sta sledila še dva, trša in še bolj grozeča od prvega. Velika Kopa se je zavila v nepredirno zaveso oblakov, črnih kakor saje. Venec oblakov se je širil in širil. Prekril je vse Pohorje. Druga za drugo so švigale strele izpod črnega neba, grmenje ni ponehalo.

Bliski so cefrali borovce in macesne okrog graščine ohole gospe Neže. Tedaj je tudi njo zgrabil nepopisen strah. Zbala se je za življenje, za življenje svojega sina, ki je kakor trstika trepetal ob njej, zbala se je za svoje imetje, za gozdove, rudnike in glažute, raztresene po pohorskih pobočjih in globačah. Gledala je skozi okno in obupavala.

Potem so padle prve kaplje. Debele in grozeče. Še en pošasten blisk, še en prasketajoč tresk in z neba so se utrgali potoki vode. Gnani od nenadnega vetra so zastirali pogled, se spuščali nad gozdove, spodkopavali drevje, trgali trate, spodjedali poslopja ...

Nazadnje so spodjedli tudi ponosno graščino. Zrušila se je, kakor da je zgrajena iz tankih deščic, in pokopala pod seboj vse, kar je bilo v njej živega. Deževalo pa je potem še tako dolgo in tako vztrajno, da se je na kraju, kjer je prej stala graščina, nabralo jezero vode, ki ni odtekla nikoli več. Še zdaj leži tam jezero mirno in tiho, kakor da se na tistem kraju nikoli ni zgodilo nič razburljivega.

STEKLENI GRAD

Takrat, ko je v naših krajih bilo steklo še kaj redka in zelo iskana snov, so na Pohorju stale številne glažute. V njih so Pohorci na preprost način izdelovali steklo. Čeprav je teh glažut bilo mnogo, je steklo bilo drago. Siromak si ga ni mogel privoščiti. Majhna okenca na svojih tesnih lesenih hišicah je moral še vedno prevleči s tankim svinjskim mehurjem, če je hotel, da tudi podnevi ni bilo temno in da mraz ni s preveliko silo pritiskal v mračne prostore.

Steklo so si torej lahko omislili za svoja okna samo imoviti ljudje, graščaki, fajmoštri in druga gospoda. Neka grajska gospa na zahodnem Pohorju je bila tako imovita, da si je svojo graščino postavila iz samega stekla. Da bi jo kdaj pa kdaj mogla prezračiti, je velela vgraditi vanjo sedem oken. Sicer pa ji okna niso bila potrebna, saj je svetloba prodirala v grad skozi steklene stene od vsepovsod.

V sončnih dneh se je grad blestel sredi pohorskih host kakor velikanski dragulj. Na njem so se lomili sončni žarki in zdelo se je, da so zategadelj mnogo bolj svetle celo temne smreke in hojke v sosednih gozdovih. Celo ptičice je mamil nenavadni blišč gradu. Rade so se zadrževale v njegovi bližini. Ves dan so veselo čebljale in cvrčale. Včasih se je zgodilo, da je kakor vkopan obsedel na robu jase zajček, ki ga je preganjala lisica. Blišč steklenega gradu mu je mahoma oslabil vid.

To je bilo žalostno. Kajti prav tistih nekaj trenutkov je zadostovalo, da je lisica dohitela zajčka in si ga privoščila za obed. Na srečo so se taki dogodki primerili le redko. Sicer pa je bilo okrog steklenega gradu zelo lepo in zelo veselo. Človek bi mislil, da je tako ali še bolje in še lepše tudi v gradu. Pa ni bilo. V gradu je gospodarila vdova Hudovoljna. Ime si je po pravici zaslužila. Ni je bilo bolj skopuške žene daleč naokrog. Nikomur ni nikdar pokazala prijaznega obraza. Venomer je bila slabe, hude volje. Gorje, če se je kdaj prikazal na pragu njene graščine kak berač in poprosil za miloščino.

»Da se mi takoj izgubiš izpred oči!« ga je nahrulila vdova Hudovoljna. »Nisem za to tu, da bi podpirala lenuhe in postopače.«

Nikoli ni vprašala, kaj je človeka prignalo tako daleč, da je moral prijeti za beraško palico. Prav nič ji ni bilo mar, četudi bi človek vpričo nje umrl od bede in pomanjkanja. Gospa Hudovoljna je imela kamnitno srce.

Trohice materinske ljubezni ni privoščila tudi lastni hčerki. Dekle se je je zategadelj balo. Balo se je lastnega doma, čeprav je bil tako lep, zgrajen iz samega bleščečega stekla. Često so jo mučile žalostne misli in nič kolikokrat jo je prijelo, da bi zapustila stekleni grad svoje matere in zbežala kam daleč v daljni svet, kjer morda ni bilo steklenih gradov, a kjer sta bila doma vsaj dobra beseda in prijazen človek. Toda te svoje namere nikoli ni uresničila.

Nekega pomladnega dne, ko je med drevjem že močno zadišalo po smoli in preperelem listju, je v gozdu srečala človeka, ki je postal njena usoda. Mladi drvar Bolfenk jo je veselega lica mahal po gozdni stezi. Onstran steklene graščine, v velikem borovem gozdu bi moral razžagati in razklati nekaj debel, ki so že dolgo ležala tam in se je bilo bati, da bodo spreperela, če se jih pravočasno ne loti.

Bolfenk je bil že po naravi vesel fant. Tistega dne, ko se je tudi v njegovem srcu začela prebujati pomlad, pa je bil še posebno dobre volje. Morda tudi zato, ker se je zavedel, kako postaven in čeden je na pogled. Ko je zagledal lepo, krhko hčerko gospe Hudovoljne, se je razkoračil sredi poti, razprostrl roke, da ni mogla mimo njega in prešerno vprašal:

»Kam pa, lepa gospodična?«

»Pusti me naprej!« je rekla deklica resno. »Ne zadržuj me!«

»Ne pustim te prej,« je rekel korenjaški Bolfenk, »dokler mi ne poveš, zakaj ti je lice danes otožno, četudi je tako lep, dišeč dan.«

»Saj nisem slabe volje!« se mu je skušala zlagati in se hladno nasmehnila. Toda Bolfenk je videl v njenih očeh žalost in ji ni verjel.

»Ne govoriš resnice, lepa gospodična,« je dejal odločno. »Povej mi, kaj te tare in pustil te bom, da pojdeš svojo pot.«

Poskušala se mu je izmuzniti in zbežati tja, od koder je prišla. Toda Bolfenk je bil uren fant. Zgrabil jo je za zapestje in jo trdno

prijel. Morda je prav v trdnosti Bolfenkovega prijema bilo nekaj, kar jo je premagalo. Brez volje je sedla na širok štor, prerasel z mahom, Bolfenk pa poleg nje.

Pa tudi srce se ji je mahoma odprlo. Povedala je mlademu Bolfenku vse, kar jo je težilo: o svoji samotni mladosti v steklenem gradu, o materinem skopuštvu in brezsrčnosti, o strahotni enoličnosti njenega življenja. Poslušal jo je zvesto in potrpežljivo. Razumel jo je in v svojih besedah našel prisrčno tolažbo za njene tegobe.

Tako sta se njuni srci našli. Vzljubila sta drug drugega in se v tihih gozdnih kotičkih sestajala vsak dan. Njuna ljubezen se je bohotno razcvetela tisto poletje kakor temno žolta arnika na planinskih tratah. Od vsepovsod sta vonjala poletje in sreča.

Ampak našel se je človek, ki je gospe Hudovoljni nesel na uho, kaj se je spletlo med drvarjem in njeno hčerko. Nemudoma je zaprla dekle v eno izmed soban steklenega gradu in ji ni več dovolila nikamor. Grajska gospodična, ki se je v ljubezni do Bolfenka razcvetela kakor roža, je začela veneti. Najbrž bi je bilo konec od neutešenega hrepenenja, če za zgodbo ne bi izvedel tudi nekdo drug.

Bil je to povodni mož Jezernik. Prebival je v veliki močvirni kotanji nedaleč od steklenega gradu. Samovolja, skopost in brezsrčnost gospe Hudovoljne so mu že dolgo presedale. Zdaj, ko je izvedel tudi za nesrečo grajske gospodične, mu je bilo vsega dovolj. Premišljeval je, kaj naj naredi, in se je sredi noči nazadnje odločil, da pošlje nad stekleni grad hudo nevihto. Nad gradom so se mahoma zbrali nevihtni oblaki, treskalo in grmelo in deževalo je kakor še nikoli. Sredi hudega treskanja se je z zvenečim truščem zrušil tudi stekleni grad. Voda pa je hitro začela zalivati kraj, kjer je stala graščina. Nihče se ni rešil iz razbesnele nočne nevihte.

Razen mlade grajske gospodične.

Pogumni drvar Bolfenk je slišal njene klice na pomoč. Bredel in plaval je do nje skozi noč in nevihto in jo rešil na suho. Ko se je naredil novi dan, ni ostalo od velikega steklenega bližča nič več razen sedmerih majhnih jezerc sredi nizkih krivenčastih borovcev.

Tam so še danes. Mrtva in neprivlačna. Napolnjena so s temno močvirsko vodo, v kateri niti ribe ne morejo živeti.

KONJIŠKI POVODNI MOŽ

Nekoč pred leti — ampak tega je res že dolgo — sta v okolici Konjic živela in pridno delala kmet in kmetica. Imela sta vrsto otrok, dečkov in deklic. Najmlajša je bila deklica. Nekega poletnega dne, ko sta spravljala seno, je kmeta in kmetico presenetila nevihta. Naprala ju je hladna ploha. Njemu ni prizadejala nobene škode, kmetica pa je hudo zbolela. Obležala je in se ni več mogla ganiti iz postelje. Smrt je prežala nanjo.

Sosede so prihajale v hišo in pomagale z rokami in nasveti. Svetovale so razne čaje in druga zdravila, uroke in zagovore, a ni nič pomagalo. Bolezen se je slabšala iz dneva v dan.

»Voda iz zdravilnega studenca bi prav gotovo pomagala. Ni ga zdravila nad to vodo,« je nazadnje svetovala ena izmed sosed.

Druge so jo začudeno, skoraj očitajoče pogledale. Kaj le govori, neumna ženska? Nobenega dvoma ni bilo, da bi voda iz zdravilnega studenca pomagala. Toda ...

»Nikar, nikar!« se je tedaj s postelje oglasila še bolnica. »Kdor se približa studencu z zdravilno vodo, ga povodni mož potegne na dno in po njem je. Naj nihče ne tvega življenja zavoljo mene. Naj rajši umrem, če mi je že tako usojeno.«

Pogovor so poslušali tudi kmetičini otroci in so bili na moč žalostni. Bali so se, da bodo izgubili dobro mamo. Tiho so jokali. Le najmlajša ni jokala. Stisnjenih čeljusti in bleda je čepela v kotu. Trdno je sklenila pomagati bolni mami. Brž ko so se sosede porazgubile po svojih domovih, se je skrivaj odpravila od doma z vrčem v rokah. Tako, da je nihče domačih ni opazil, je stekla čez trato proti pohorskim pobočjem. Tam nekje se je med gostim zelenjem bukev in smrek, borov in hojk skrival zdravilni studenec. Nihče pa si ni upal v njegovo bližino, četudi so vsi vedeli, kako zdravilna voda se nabira v njem. Bali so se povodnega moža, ki je prebival v studencu.

Le deklica se ga ni bala. Preveč rada je imela svojo ubogo bolno mamo. Mora ji pomagati! Ljubezen do matere ji je dajala pogum. Premagala je prvotni strah, brž ko je stopila v gozd in se napotila proti studencu.

Še nikoli ni bila tam, a je brez težav našla pravo pot. Malo jo je zmrazilo, ko je stopila na rob studenca. A se je ob misli na bolno mamo spet ojunačila in se nagnila k vodi. Zajela je je poln vrč in jo urnih nog odnesla domov. Še močno zadihana je približala vrč žejnim, od hude vročine razpokanim ustnicam bolnice in ji velela, naj pije. Bolna mati niti ni vprašala, odkod je voda. Napila se je je v dolgih požirkih.

Verjeli ali ne, toda bolni kmetici se je namah obrnilo na bolje. Vročica je popustila, jed ji je šla v slast in moči so se ji vračale. Zategadelj ni več branila zahajati najmlajši k zdravilnemu vrelcu. Morda pa so si povodnega moža ljudje le izmislili? Odtlej je bilo dekličino prvo dnevno opravilo prinašanje zdravilne vode. Še preden se je sonce prikazalo na nebu, je z vrčem v roki bosa odhitela v gozd k zdravilnemu vrelcu.

Povodni mož dolgo ni ničesar opazil. Nekega jutra pa, ko se je že zgodaj odpravil z dna globokega studenca, je v obilni rosi opazil sledove človeških nog. Zagledal se je vanje, zmajal z glavo in tiho zabrundal predse.

Tako tudi naslednje jutro.

Tako tudi tretje jutro.

»Priden mora biti človek, ki tako zgodaj prihaja k studencu,« je nazadnje rekel povodni mož. »Rad bi ga imel.«

Naslednji dan je že pred svitom zlezel iz globine studenca in se v bližini skril med praprot in drugo podrast. Ni mu bilo treba dolgo čakati, kajti že pred sončnim vzhodom je prihitela deklica z vrčem v rokah. Še preden se je utegnila nagniti nad studenec in zajeti vodo, se je vstopil pred njo. Močan, tršat in širok, ves zelen in po vsem telesu pokrit z dolgimi dlakami.

Deklica se ga je tako prestrašila, da so ji otrpnile noge. Potem pa je na moč zakričala, poklicala na pomoč, izpustila vrč iz rok, zbrala vse svoje sile in poskusila zbežati. Toda povodni mož je bil hitrejši.

Zgrabil jo je za roko in jo potegnil globoko na dno zdravilnega studenca. Mati, ki je medtem že skoraj docela ozdravela, oče, bratje, sestre in sosedje, vsi so deklico iskali daleč naokrog, a je niso našli. Spoznali so, da je postala plen povodnega moža. Najbolj sta žalovala mati in oče, kajti med vsemi otroki jima je bila najljubša.

Deklica pa — kaj si je nazadnje hotela? — se je udala v usodo. Živela je s povodnim možem v njegovem hladnem podvodnem svetu. Postala je celo njegova žena in mu rodila kopico otrok. Vsi so bili zeleni in kosmati kakor njihov oče.

Leta so potekala ...

Nazadnje je prišlo tudi tisto leto, ko se je v srcu žene povodnega moža prebudilo nepremagljivo hrepenenje. Zahotelo se ji je sonca in njegove toplote, dišečega diha razgretih pohorskih gozdov, tihih stezic med njimi, zaželela si je srečanja z ljudmi, zlasti s svojimi najdražjimi. V tem svojem žgočem hrepenenju je stopila pred očeta svojih otrok, pred povodnega moža in srčno zaprosila:

»Samo enkrat v življenju bi še rada videla svoje drage doli v vasi. Toliko let je že preteklo, da ne vem, če jih bom sploh spoznala in izvedela bi rada, če so sploh še živi ... Dovoli mi, da grem!«

Tako milo je prosila in toliko hrepenenja je bilo v njenih očeh, da se je omehčalo celo hladno srce povodnega moža. Vzdihnil je in rekel:

»Naj bo! Pojdi pač, če si tako želiš. Vendar se moraš čimprej vrniti. Ne morem ostati sam z otroki. Če ne prideš, te bom poklical. Ker v vas ne smem, bova naredila takole: debelo palico bom privezal v krošnjo starega hrasta, ki ga lahko vidiš iz vasi. Po njem se ozri kdaj pa kdaj. S palice bom napeljal vrv prav na dno studenca. Ko bom potegnil za vrv in se bo streslo hrastovo vejevje, se nemudoma vrni k meni.«

»Bom!« je obljubila žena. »Naredi, kakor si rekel.«

Naslednji dan je odšla. Malce težko se je poslovila od otrok, čeprav so bili zeleni in dlakasti. Toda bili so njeni. Ampak hrepenenje je v nji še vedno tlelo močneje kot ljubezen do otrok. Povodni mož jo je odnesel na vrh studenca in jo izpustil.

Nenavadno praznično ji je bilo pri srcu, ko je po tolikih letih samotarskega življenja v domovanju povodnega moža spet s polnimi pljuči zajela z vonjem po smoli prepojeni zrak pohorskih gozdov. Sladko jo je omamljal, ko se je po gozdnatem pobočju urno spuščala v travnato podnožje Pohorja. Kmalu je zagledala pred seboj domačo vas in domačo hišo. Razveselila se je kakor otrok. V njeno veselje pa je vseeno kanila grenka kaplja. Njeno mater sta žalost po izginuli hčerki in pomanjkanje zdravilne vode nazadnje položila na mrtvaški oder. Najmlajša hči je počenila v zapeček in bridko zajokala.

»Ne joči, hčerka!« jo je tolažil oče. »Hudo je, ker smo izgubili mater, a kaj si moremo pomagati? Potrpi in pozabi!«

»Ne joči, sestra!« so rekli bratje. »Pokojno mamo pogrešamo, kakor jo pogrešaš ti. Toda smrt nam je ne more vrniti. Potrpi in pozabi!«

»Ne joči, sestra!« so jo milovale sestre. »Rajnko mamo smo imele prav tako rade kakor ti. Toda nobena sila na svetu nam je ne more vrniti. Potrpi in pozabi!«

In se je zgodilo tako, kakor so ji svetovali domači. Na svoj tihi, hladni podvodni dom ni hotela več misliti. Še na svoje otroke ne. Sprva je sicer kdaj pa kdaj z bolestjo v srcu pomislila nanje, četudi so bili zeleni in z dlako porasli. Toda njena materinska bolečina je vedno znova utonila v lepotah pohorskega sveta, v njegovem kakor morje širokem zelenju, v dišečih jasah, ki so visele sredi gozdov po sončnih pohorskih rebreh, v pojoči tišini pohorske zimske krajine, speče pod debelo odejo snega.

Ostala je doma pri svojih, delala, jedla in spala je z njimi. Delo je bilo trdo kakor povsod po pohorskem svetu, jelo je bilo bolj skopo in tudi spanja je bilo bolj malo. Toda najmlajša je bila srečna, da je lahko živela doma. Rada je pozabila na obljubo, ki jo je dala povodnemu možu.

»Tako čudo se ponaša stari hrast na dobravi,« je nekega dne rekel eden izmed bratov. »Niti sapica ne stresa zraka, hrast pa se maje, kakor da stoji sredi viharja. Če ni kakšna čarovnija vmes?«

Stisnilo jo je pri srcu, a je samo skomignila z rameni.

Drugič spet je prihitela ena izmed sestra.

»Niti malce vetra ni zunaj,« je rekla. »Stari hrast na dobravi pa se priklanja, kakor da ga lomi silen veter. Če le ni kakšna čarovnija vmes? Pojdi in poglej!«

Zamahnila je z roko, kakor da ji vse skupaj ni nič mar in odšla s sestro pred hišo, čeprav jo je stisnil pri srcu nenaden strah.

Potem — jeseni je bilo, padle so prve slane — je nekoč sama opazila, kako se je sredi najbolj mirnega, rahlo zamegljenega dne stresel stari hrast kakor v silni bolečini. Njegov vrh se je zamajal s tako močjo, da se je prelomil na dvoje. Potem se je drevo umirilo.

Najmlajša se je v pekočem strahu prijela za prsi.

»Ne, ne!« je rekla nazadnje. »Nikamor ne grem, ne bom se vrnila k tebi, povodni mož. Tu v vasi sem varna pred teboj. Ostani torej sam z otroki v svojem hladnem, mračnem in mokrem prebivališču.«

Povodni mož kakor da jo je slišal. Ni je več klical k sebi. Ona pa je z leti pozabila, da je sploh kdaj bila pri njem in da mu je rodila otroke. Srečno je živela sredi svojih domačih. Tako je nazadnje v nepremišljeni brezskrbnosti pozabila celo na nevarnost, ki je še vedno prežala nanjo. Približala se je zdravilnemu studencu.

Oče in bratje so tisti dan visoko na Pohorju podirali drevje. Nesla jim je južino — in se ni vrnila nikoli več.

Njeni domači in vsi vaščani so sklepali, da jo je na tej poti v bližini zdravilnega studenca znova ugrabil povodni mož.

GRAJSKI DUH

Nekoč — tega se nihče več ne ve spomniti— je nekje na Pohorju stal grad. Njegovi gospodarji so že davno pomrli. Pust in zapuščen je sameval grad na pohorskih višinah. Tiho je čakal, da ga razjé neusmiljeni zob časa.

Okrog gradu so rasle smreke in hojke. Vitke in goste so silile pod nebo. Vsako leto so se potegnile više in ko je preteklo nekaj desetletij, so že prerasle grajske stolpe. Samoten popotnik, ki je morda taval tam okrog, je navadno grad zagledal docela nenadoma sredi dišečega zelenja. Obšel ga je čuden občutek pritajenega strahu in pohitel je dalje, kjer je zelenje bilo manj gosto, kjer je ležala kakšna s soncem obsijana jasa.

Zavoljo tega nihče ni hotel prebivati v zapuščenem gradu, četudi je bilo v njem dovolj prostora. Pravili so, da v gradu straši. Zgodilo pa se je, da je v tiste kraje prišel vesel in razposajen fant. Živega vraga da se ne boji, je rekel. Ljudje pa so ga svarili, ko je povedal, da pojde v grad prenočevat. Vsaka beseda je bila zaman, noben opomin ni zalegel. Ko se je zmračilo, je veseli fant odšel v grad.

Naslednje jutro se ni vrnil. Zaman so čakali nanj prebivalci okoliških hiš. Nazadnje se jih je nekaj opogumilo in so ga šli iskat. Ni bilo treba dolgo stikati za njim. Sredi velike opuščene dvorane je ležal, kakor da še vedno spi. Pa ni spal, ampak je bil mrtev.

Potem si dolgo spet nihče več ni upal v grad ...

Vse dotlej, da se je nekega dne oglasil v najbližji hiši ubog vandrovec. Že dolgo je hodil po belem svetu s trebuhom za kruhom. A ni našel ne dela ne kruha. Ko so ga nasitili, je krenil dalje, rekoč, da bo prenočil v zapuščenem gradu. Hišni gospodar se je prijel za glavo in ga prestrašeno posvaril:

»Tam te čaka smrt. Vzela te bo kakor nekoč pred leti nekega drugega vandrovca.«

»Kaj mi mar!« je malomarno zamahnil z roko vandrovec. »Jaz se smrti ne bojim.«

Krenil je proti vratom, a ga je gospodar zavrnil.

»Ne trmoglavi!« je rekel v drugo. »Ob življenje boš.«

»Pa naj bom!« je vzkliknil vandrovec in prijel za kljuko. Spet ga je gospodar posvaril, a vandrovec je že stal na pragu.

»Ubog sem in nikogar nimam na vsem svetu. Če že moram, je pač vseeno, kje umrjem prej ali slej.«

Gospodar ni več silil vanj. Ker pa se mu je zasmilil, mu je dal kos kruha in slanine, ga pospremil do gradu in mu pokazal, kje naj prenoči.

Vandrovec je ostal sam. Nič ga ni bilo strah, čeprav ga je glušila mrtva tišina, ki se je plazila po zapuščenem gradu in gozdu okrog njega. Stemnilo se je in še vedno ni bilo slišati nobenega glasu. Vandrovec se je lotil slanine in kruha. Pošteno je že bil lačen. Oboje mu je šlo v slast, kajti dolga je bila pot, ki jo je tisti dan imel za seboj.

Zleknil se je po podu in si zložil jopič pod glavo. Od dolgega pešačenja so ga bolele kosti in mu utrujenost ni dala zaspati. Tedaj se je spomnil, da ima v popotni torbi zanimivo knjigo, pa tudi konec lojene sveče, ki so mu jo bili dali doli na kmetiji. Imel je torej vse, s čimer si je lahko preganjal nočni dolgčas. Postavil je svečo poleg trdega ležišča, jo prižgal in začel brati.

Bral je dolgo. Nekje je slišal biti uro. Naštel je devet udarcev. V gradu se ni nič ganilo. Spet se je zatopil v branje in čez čas se je spet nekje oglasila ura. Deset. Tako se je zatopil v branje, da je pozabil na čudno, mrtvaško tiho okolico, ki ga je obdajala. Ura je naštela enajst udarcev.

Tedaj je bilo nočne tišine nenadoma konec. Na spodnji strani puste dvorane so se glasno škripajoč odprla vrata. Sredi črne odprtine je nalahno valovilo nekaj belega. Večalo se je in stopilo v sobo. Vandrovec je vedel: prišel je nočni duh, o katerem so mu pripovedovali Pohorci. Prikazen se je počasi bližala. Od nog do glave je bila bela. Belo je bila oblečena, beli so bili njeni lasje, belo je bilo njeno lice. Belo kakor sveča. Strašilo je uprlo velike, votle oči naravnost v ležečega.

Toda vandrovec ni bil plašljivec. Še zmenil se ni za čudni nočni obisk. Ta pa je stopil tik vandrovčevega trdega ležišča.

»Vstani!« je velel duh s tihim glasom.

»Spati se mi hoče,« mu je zehajoče odvrnil vandrovec in se prevrgel na levo stran.

»Vstani!« je ponovil duh že precej glasneje.

»Mi še na misel ne pride,« je rekel pogumni vandrovec.

»Vstani!« je v tretje ukazal grajski duh. Njegov glas je zdaj odmeval po zapuščeni graščini kakor grom oddaljene nevihte.

Vandrovec se tudi tedaj še ni ustrašil. Ker pa mu ni bilo do prepira, je vseeno vstal in se nejevoljno pretegnil. Duh je dvignil svečo s tal in ukazal s strogim glasom:

»Na stol v kotu sedi, pa brž!«

Vandrovec, ki ga je začela lomiti radovednost, je ubogal na besedo in sedel na trhli, škripajoči stol. Duh pa je nenadoma izginil. A ne za dolgo. Kmalu se je vrnil z britvijo, vodo in milom. Zdaj je vandrovca le zgrozilo. Kaj namerava nočni duh?

Toda ta je bil kaj redkobeseden. Nič ni rekel, namočil je čopič v vodo, ga podrgnil ob milo in izdatno namilil vandrovčev kosmati obraz. Fanta pa je zdaj že pošteno stisnil strah, zlasti ko je zagledal, kako se je zasvetlikala britev v skoraj prozornih rokah nočne prikazni. Čeprav je še popoldan govoril kmetom, da mu je vseeno, kdaj in kako umre, je zdaj poskusil zbežati. Grajski duh pa ga je zgrabil z železnim prijemom, ga potisnil na stol in ukazal:

»Ne gani se! Najprej te moram pošteno obriti.«

Malo se je menil za fantovo vznemirjenje. Vandrovca je presunilo:

»Kaj, če mi z britvijo prereže vrat? Vsekakor me bo zdaj na neki način konec.«

Otrdel je od strahu. Oblile so ga potne srage, srce je drhtelo v njem, kakor da mu visi na tanki nitki. Zdelo se mu je, da se čudno nočno britje vleče v nedogled. A ni bilo tako. Beli nočni brivec je fanta ročno obril, mu umil obraz in obrisal britev.

Tedaj se je vandrovcu mahoma spet vrnil pogum. Celo sramoval se je prejšnjega strahu. Zlasti potem, ko se je grajski duh mirno okrenil, da bi spet odšel.

»Počakaj malo!« je mahoma zaklical vandrovec. »Kam se ti tako nazarensko mudi? Saj ti moram vendar plačati, ker si me tako čedno obril.«

Segel je v žep in privlekel na dan tri revne krajcarje. Ves denar, ki ga je premogel. Stisnil je novčiče grajskemu duhu v prozorno roko.

Brž ko je to storil, se je beli grajski duh spremenil v krepkega, čokatega viteza, nekdanjega gospodarja gradu.

»Rešil si me!« je veselo vzkliknil nekdanji grajski gospod. »Naj ti ne bo zastonj. Z menoj pojdi!«

Pomignil mu je in odšla sta po ozkih, hladnih in zavitih stopnicah globoko v črno klet. Ko je graščak tam odprl vrata v mrki sivi steni, je vandrovcu zableščalo pred očmi. Na tleh pred seboj je zagledal kupe zlata. Začudeno je obstal.

»Nikar se ne čudi,« je rekel graščak. »Rešil si me dolgoletnega prekletstva, ker si me nagradil s tremi skromnimi krajcarji, od katerih si se težko ločil. Naj ti bo dobrota poplačana. Polovica tegale zlata je tvoja. Vzemi si ga!«

Ubogi vandrovec je ves omotičen stal pred tolikšnim bogastvom. Še zahvaliti se ni utegnil za velikodušni dar, kajti nekdanji graščak je izginil, kakor da ga je požrla noč. Vandrovec pa je ostal sam pred bogastvom, ki se je skrivalo v kleti. Hitel ga je nabirati in si ga nabral, kolikor si ga je le mogel.

Vse žepe si je napolnil z zlatniki, malho je natlačil z njimi in še v nedrje si jih je nasul. Komaj se je premikal pod težo zlatega tovora. Stopil je na hodnik iz ozke kleti. Brž ko je tam obstal, so se vrata zakladnice zaprla in zaman se je trudil, da bi jih spet kje zagledal. Po strmih in vijugastih stopnicah se je počasi vrnil v prostor, kjer je hotel prespati noč. Sedel je na stol, kjer ga je grajski duh bril, in nestrpno čakal jutra. Ni si upal zaspati.

Ko se je nazadnje zdanilo, je stopil k oknu, prepredenem s pajčevino. Grdo je zaškripalo, ko ga je odprl. Skozi okensko odprtino je planil val svežega pohorskega zraka. Vandrovec se je nasmejal. Končana je bila težka noč. Pol manj težak se mu je tedaj zazdel zaklad, ki ga je nosil s seboj.

Zgrabil je pištolo in ustrelil skozi okno proti gozdu. To je bilo dogovorjeno znamenje. Tako se je bil prejšnji večer domenil s kmeti, češ da jim bo s streli naznanil, če ostane živ in zdrav. Slišali so njegovo streljanje. Na moč so se začudili, ko so ga zagledali živega. In šele tedaj, ko jim je pokazal zlatnike, so verjeli, kaj vse je tisto noč doživel.

Žal se ni dolgo veselil pridobljenega bogastva. Strah, ki ga je prestal tisto noč, mu je narušil zdravje. Srce mu je odpovedovalo vedno bolj in mu nekega dne odpovedalo za zmerom. Umrl je natanko en mesec po tistem, ko ga je obril grajski duh. Njegovo bogastvo pa so uživali drugi.

ZAKLAD NA POŠTELI

Med skrivnostnimi ruševinami davno zgrajenega gradišča na Pošteli na Pohorju je poštelski vodnjak menda najznamenitejši ostanek te nekdaj tako mogočne zgradbe. Obkroža ga dobro viden nasip, čeprav v današnjih dneh že močno porasel z gozdnim zelenjem. Najbrž je nasip zemlja, ki so jo zmetali iz globin, ko so kopali ta nenavadno globoki vodnjak. Nihče ga pravzaprav še ni izmeril, pravijo pa, da mu še nihče ni prišel do dna.

Vrzi kamen vanj! Dolgo dolgo boš moral poslušati, preden se bo iz globine oglasilo pridušeno grgranje. Znotraj vodnjaka — tako pravijo Pohorci — vodijo stopnice, ozke in strme k zakladu bajne vrednosti. Vsak Pohorc, ki veruje v poštelski zaklad, bo zatrjeval, da je zaklad še vedno tam, kjer je bil pred stoletji, da je sploh vsa Poštela polna zakladov, zakopanih na skritih krajih. Tako so skriti, da jih ni moč najti. Shranjeni so v zabojih, v zlatih skrinjah in zlatih koritih. Sicer so že mnogi iskali poštelske zaklade, a še nikomur ni bilo dano, da bi jih našel in se obogatil z njimi.

Nekoč je baje skupina pogumnih mož iskala tudi tam, kjer je danes poštelski vodnjak. Zemlja, ki so jo takrat izmetali — pravijo nekateri Pohorci — je nasip, ki obkroža vodnjak. Samo pomislite, kako globoko so takrat kopali, da so izmetali toliko zemlje!

Zgodilo pa se je takole:

Ko se je neke jeseni končalo poljsko delo, so se v nedeljo popoldan zbrali kmetje iz poštelske okolice. Menili so se o letini, toda kakor je že bila navada na takih pogovorih, je beseda nanesla tudi na poštelske zaklade. Ker je bila letina slaba, so jim skrivnosti poštelskih zakladov bile še bolj pri srcu kot kdaj prej.

»Jaz pa vem, kje je eden teh zakladov zakopan,« je rekel najstarejši med zbranimi kmeti. »Že moj ded mi je pravil o njem, kajti ponoči gori na tistem kraju modrikast ogenj, kar je najbolj zanesljivo znamenje, da tam globoko spodaj leži skriti zaklad.«

»Zakaj pa ga nisi še izkopal?« je vprašal neki dvomljivec in se porogljivo nasmejal.

»Sam ga ne morem,« je rekel starec. »Če bi mi pomagali tudi drugi . . .«

Nekateri so se takoj navdušili, drugi so oklevali. Moralo je miniti nekaj dni, preden so se sporazumeli in odločili, kako in kdaj bodo kopali. Oprtani s krampi, motikami in lopatami so naslednji teden le odšli na kraj, kamor jih je odvedel stari sovaščan. Prav pusto in temačno je bilo tam okrog. Tiho kakor v mrtvašnici. Še velika črna žolna, ki je drdrala nekje v bližini, je ob njihovem prihodu odletela z usahlega hrasta.

Četudi je gozdna tišina bila prav grozljiva, se iskalci zaklada niso bali, saj jih je nazadnje le bilo precej. Najprej so zapele njihove sekire, s katerimi so očistili grmovja kraj, kjer naj bi v zemlji tičal zaklad. Delo jih je precej zamudilo, dobre volje pa jim ni vzelo. Potem so začeli kopati. Neutrudno so vihteli krampe, lopate in motike.

Potrebno moč jim je dajalo sanjarjenje, kaj vse bodo storili, česa vsega si bodo privoščili, ko najdejo zaklad in si ga razdele med seboj. Koliko bo le prišlo na vsakega? Najbrž kar lep kupček. Neutrudno so kopali ves dan od jutra do večera, a niso ničesar našli, kar pa jih ni spravilo ob dobro voljo. Zaklada ne najdeš kar tako. Zlahka, brez truda. Naslednje jasno novembrsko jutro jih je spet našlo med poštelskimi ruševinami. Znova so neutrudno kopali, našli pa nič. Tretji dan se je nekaterih že lotevala slaba volja. Dovolj jim je že bilo garanja: jama, ki so jo izkopali, je bila tako globoka, da se ob belem dnevu malone niso več videli med seboj. Po vrveh in lestvicah so se opoldne skobacali iz globine in posedli po nasipu, ki se je že visoko dvigal okrog izkopane jame. Z utrujenimi rokami so rezali slanino in kruh in k prigrizku pili jabolčnik. Teknilo jim je. Eden izmed njih se je nagnil čez rob jame in mahoma nehal žvečiti. S polnimi usti je vzkliknil:

»Hej, možje! Poglejte v globino! Ali se mi samo zdi ali je morda res, da se tam spodaj nekaj svetlika.«

Vsi so se sklonili čez rob. Res! Globoko spodaj na dnu jame se je nekaj svetlikalo; modrikasti zubeljčki so migotali skozi temo.

»Zaklad! Našli smo zaklad!« so veselo vzklikali. »Brž po njega!«

»To še ni zaklad,« je mnogo manj navdušeno rekel najstarejši. »Je samo njegov cvet. Res pa je, da do zaklada ni več daleč.«

Obed so tisti dan prej končali kot sicer in se z novimi močni vrgli na delo, zaklada pa še do mraka niso našli. Že so nekateri začeli dvomiti v uspeh svojega dela, že so se jezili, že so nekateri govorili, da jih nekakšna čarovnija vodi za nos. Zlezli so iz jame; od zgoraj so v globini spet opazili modrikasto svetlikanje, močnejše kot prej. Morda pa bodo prihodnji dan le naleteli na zaklad. Razen nekaterih dvomljivcev so se drugo jutro spet zagrizli v delo.

Ko so med obedom sedeli po nasipu, nihče ni opazil, da se jim je približal zeleno oblečen tujec. Zagledali so ga šele tedaj, ko je stal sredi med njimi. Prijazno so ga pozdravili, on pa se jim je nasmehnil in jih vprašal z najbolj nedolžnim glasom:

»Ali še vedno niste našli zaklada?«

»Frdamano!« je zarobantil eden izmed dvomljivcev in nejevoljno zamahnil z roko.

Dovolj je bila ena sama v jezi izrečena beseda. Žarenje na dnu jame je hipoma ugasnilo. Zeleno oblečeni tujec je izginil, ozračje pa je napolnilo gluho grmenje. Med grmenjem in bobnenjem se je zaklad pogreznil še globlje v pohorsko zemljo. Globoko jamo pa, ki so jo izkopali neutrudni iskalci, je mahoma zalila voda. Nenadoma je bruhnila iz svežih sten globokega rova, ga napolnila in ostala na njegovem črnem dnu do današnjih dni ...

Drugi Pohorci pripovedujejo drugačno zgodbo o iskanju poštelskega zaklada. Takale je:

Nekoč je živel in delal na Pošteli skromen hlapec. Nobeno delo mu ni bilo pretežko, nikoli na godrnjal zaradi opravkov, ki so mu jih naložili.

Nekega dne ga je gospodar poslal v dolino z nekakšnimi naročili. Hlapec je s počasnimi koraki gorjanca vzel pot pod noge in zložno koračil ob ruševinah nekdanje poštelske graščine. Ko je prišel na kraj, ki mu še danes pravijo »Pri vratih« — tam so verjetno res bila nekoč vrata v grajsko obzidje — je hipoma obstal. Malo je manjkalo, da ni z glavo treščil v veliko skalo. Nenadni bliščmu je vzel vid. Pomencal je oči, a še potem je vse okrog njega tako bleščalo, da je stežka gledal.

Vsekakor pa je zaznal, da se je skala pred njim široko odprla kakor cerkvena vrata. Sredi vrat je stala prelepa, vsa v belo oblečena žena.

Svetloba je kakor reka vrela globoko iz podzemskih prostorov. Čeprav ga je na moč slepilo, je nekje v ozadju razločno videl tri sodčke. Vsega tega se mož ni prestrašil. Le zelo začuden je bil. Pač pa mu ni bilo vseeno ob tistem, kar je hip nato zagledal na sodčkih. Na vsakem izmed njih je namreč sedel velikanski črn pes in grozeče kazal velike bele zobe. Hlapcu so se naježili lasje, hipoma se je okrenil, da bi zbežal. Toda bela žena ga je zaustavila. Njen glas je bil mil in blag, ko je zaklicala:

»Nikar se ne oddaljuj in se ne boj! Stopi rajši v votlino in srečen boš.«

Hlapec pa ni verjel. Preveč strahu mu je tičalo v kosteh. Klecnil je v kolenih, ko je izjecljal:

»Ne morem, lepa gospa! Preveč se bojim treh črnih psov, ki čepe na sodčkih.«

»Rekla sem, da se ne boj ničesar, dokler sem jaz tu in dokler te varujem,« je odvrnila žena. »Idi torej v votlino in stopi k sodčkom. Naberi si iz njih zlata in dragih kamnov, kolikor le hočeš.«

Hlapca so te besede ojunačile, toda tedaj so začeli trije črni psi bruhati ogenj; hlapec se je znova prestrašil. Bela žena pa mu je še bolj odločno ko prej velela, naj si nabere zakladov.

»Ne bodi strahopeten!« je rekla. »Danes te čaka sreča.«

Hlapec se ni mogel odločiti. Stal je tam kakor vkopan in zijal v čudo pred seboj. A ne za dolgo. Mahoma se je skala zaprla, bela žena je izginila, svetloba je ugasnila ... Hlapec je sam samcat obstal ob poštelskem obzidju in se globoko oddahnil. Bil je srečen, da je prikazen izginila. Na nadaljnji poti pa ga je le začel glodati kes.

»Najbrž nisem prav storil, ker nisem poslušal bele žene,« si je dejal. »Zdajle bi morda že bil zelo bogat. Kupil bi si lepo kmetijo, najlepšo na Pohorju, in toliko gozdov, da bi v njih nikoli ne zmanjkalo lesa. Do smrti bi živel brez težkega dela in ob belem kruhu.«

Toda kesanje je prišlo prepozno. Žalostno se je plašljivi hlapec ozrl proti skali, ki je zdaj stala tam takšna kakor vedno. Velika, trdno zaprta, grozljivo siva in porasla z mahom.

»Ni še vse izgubljeno!« ga je mahoma prešinilo. »Saj je že to dovolj, da vem, kje je zaklad skrit. Če ga sam ne bom mogel dvigniti, si bom poiskal pomoč. Za bogato nagrado mi bo vsakdo rad pomagal, ni šment!«

Zatopljen v takšne in podobne misli se je spuščal po pobočju in dalje proti Radvanju. Tam je stopil v občinsko pisarno in opravil za gospodarja, kar mu je velel opraviti na občini. Toda preden je spet odšel, je malo pomencal pred gospodom županom in mu do pike natanko povedal, kaj je doživel med potjo.

Ker občine tudi v starih časih nikoli niso imele dovolj denarja za različne potrebe, je župan pazljivo prisluhnil hlapčevemu pripovedovanju, si zamišljeno podprl učeno glavo in za vsak primer še enkrat vprašal:

»Pa ne, da bi se zmotil, Jerga? Morda si pregloboko pogledal v kozarec, preden si šel od doma, morda si med potjo zaspal in sanjal, pa misliš, da je vse res, kar mi tu govoriš.«

Jerga je svečano odvrnil, da ni bil niti pijan niti ni spal niti ni sanjal, ampak je vse sveta resnica, kar je povedal. Dodal je:

»Verjemite, da bi že jutri začel tam kopati, če bi zmogel sam, a ne morem. Za tako delo je potrebnih več ljudi. Zakaj bi se občina ne lotila tega posla?«

Župan se je še bolj modro in še bolj globoko zamislil. Jergov predlog ni bil slab. Zato se je gospod župan nazadnje odločil, da bo občina dala delavce in če najdejo zaklad, da bo Jerga dobil tretjino zaklada za nagrado. Udarila sta v roke, kupčija je bila sklenjena, Jerga pa se je židane volje odpravil proti domu. Župan je ostal mož beseda, poslal je delavce s potrebnim orodjem, in ker je tudi te trla radovednost, so se lotili dela s podvojeno vnemo.

Sredi dela jih je zmotil čuden, oddaljen šunder. Kakor da se približuje divja jaga. Obstali so in prisluhnili. Šum in hrum sta se bližala s stopnjevano naglico. Hipoma je vso pokrajino tam naokrog zajela bleščeča svetloba, prav takšna, v kakršni se je prejšnji dan znašel Jerga. Delavci so se zmedli in molče spraševali drug drugega, kaj naj to pomeni. Potem pa so se prav tako brez besed zastrmeli v prikazen, ki je prihrumela iz gozda.

Mimo osuplih iskalcev zaklada so po kotanjasti vozni poti poskakovali lepi vozovi, ki so jih vlekli iskri konji. Na vozovih so sedeli čudni človeški stvori. Mnogo pa jih je tekalo kar peš poleg vozov. Nenavadni glasovi so se razlegali daleč po poštelskih pobočjih. Odmevali so od drevja in se mešali med seboj. Delavci so opazili, da se bleščeče osvetljena povorka sploh ne meni zanje.

Na koncu povorke je šepajoče poskakoval nekakšen človeški spak nenavadno spakedrane postave. Kdo je le bil? Berač ali sejmarski šaljivec? Nenadoma je obstal, se nasmejal širokih ust in vprašal:

»No, dragi ljudje, ali ste že našli zaklad?«

Delavci so modro molčali, kajti vedeli so, da ob takih priložnostih ne smejo govoriti. Eden izmed njih pa le ni mogel držati jezika za zobmi. Kar samo od sebe mu je ušlo:

»Seveda, saj smo ga že videli!«

Komaj je to rekel, že je bilo mahoma vsega konec. Ugasnila je čudna svetloba, izginil je nenadni sprevod, izginil človeški spaček. Vse je spet bilo kakor prej, le pohorske hoste so se delavcem zazdele mnogo bolj temačne kot sicer. Polotil se jih je pošasten strah. Zgrabili so orodje in jo urno odkurili vsak na svoj dom.

Tudi hlapec Jerga.

ZAKLAD V PUŠČI

Prej nekoč so bili gospodje na Pohorskem dvoru tako mogočni, da so imeli na dvoru lastnega sodnika in lastnega duhovnika — dvornega kaplana. Tako se imenitni grajski gospodi ob nedeljah ni bilo treba v bližnji cerkvici mešati med navadne kmete.

Velik del vzhodnega Pohorja, gozdovi, njive, vinogradi in košenine, je pripadal lastnini Pohorskega dvora. Le majhen košček zemljišča sredi tega velikanskega posestva, na katerem je tlačanilo stotine kmeč-

kih ljudi, je bil last nekega kmeta; majhna košenina, porasla z grmovjem, ločena od velikanskega grajskega grunta samo po vlažnem, s pustim ščavjem poraslem jarku. Na to puščo, ki je kakor odvržena krpa samevala sredi bujnih pohorskih host, ljudje niso radi hodili. Le njen lastnik je enkrat na leto prišel tja s svojo družino, da so urno pokosili travo in na pol suho odpeljali domov. Sicer pa so se ljudje izogibali pušče ne samo zaradi njene odbijajoče osamelosti, kjer ni bilo čuti niti ptičjega petja.

O pušči so namreč daleč po Pohorju krožile govorice, da tam rado straši. Nekateri, ki jih je zaradi opravkov neizogibno vodila pot tam mimo, so onstran zaraslega jarka videli nenavadne reči, o katerih ni da bi govoril. Najbolj vztrajno pa so Pohorci šušljali med seboj, da se pod grmovjem na pušči skriva zaklad velikanske vrednosti. A kdo bi se lotil izkopavanja, če je pa strašilo tam okrog!

Ampak nekoč se je le našel človek, ki ni verjel govoricam o strašenju in strašilih. Pogumen in postaven fant je bil. Klicali so ga za Honzeka.

»Same čenče!« je omalovažujoče zavračal ljudi, kadar so spet kdaj sprožili pogovor o strašilih na pušči.

Ko ga je pot nekoč privedla tam mimo, se ni obotavljal preizkusiti svoje trditve. Pomaknil je okrogli klobuk postrani na kuštravo zatilje, se razkoračil na zgornjem koncu pušče, obkrožil usta z dlanmi in prešerno zaklical v tišino dneva:

»Hopodalalo-o-o-o!«

»Hopodalalo-o-o-o« je dolgo odmevalo med gozdovi. Odbijalo se je od drevja in golih rebri in utonilo za daljnimi pobočji.

»Hopladalalo-o-o-o!« je Honzek še drugič prešerno zaklical čez puščo. Spet mu je odgovoril stoteren odmev. To ga je samo opogumilo. Zaklical je še v tretje, zdaj še bolj drzno in še bolj razposajeno.

Tedaj pa je iz tal na pušči nenadoma šinil plamen; modrikast je sikal iznad trde trave in grmovja in nekaj grozljivega je bilo v njegovem plapolanju. Honzku je mahoma uplahnil pogum. Samo za nekaj hipov se je zastrmel v igro čudnega ognja, nato pa urno vzel pot pod noge in bežal na vso sapo, dokler ni prišel v bližino Pohorskega dvora

in srečal ljudi, ki so šli po svojih opravkih. Povedal jim je, kaj je doživel.

»Pravzaprav niti dobro ne vem, kakšno je bilo tisto, kar sem videl,« je rekel. »Močno pa se mi zdi, da je vso puščo prekrila nekakšna ognjena megla. Kdove, kaj naj bi to bilo?«

»Nič hudega,« so menili ljudje. »Zaklad, velik in bogat, je zakopan tam nekje. Videl si ga cveteti, Honzek!«

Fantova pripoved se je hitro raznesla po vsem Pohorju. Ljudje, revni in izkoriščani, so jo širili bolj kot vse druge take zgodbe. Mnogi med njimi pa so se resno začeli ukvarjati z mislijo, da bi zaklad izkopali, kajti potem bi namah bili rešeni revščine in stiske. Toda nihče ni tvegal uresničiti svoje želje. Bali so se strahov, ki so baje čuvali zaklad na pušči.

V zaklad je verjel celo grajski kaplan. Pobožno je sklenil roke in prikimaval:

»Res nič čudnega ne bi bilo, če bi tam bil skrit kak zaklad.«

Grajski oskrbnik, ki je bil denarja bolj lačen kot sleherni siromak, je v svojem pohlepu prvi premagal strah in dejal:

»Beštrga, zakaj se jaz ne bi polastil zaklada? Dobil si bom pomočnike. Zakaj če nas bo več, nas tudi strah ne bo.«

Nagovoril je dva revna viničarja. Rada sta se pridružila oskrbniku, saj sta zares bila potrebna zaslužka. Imela sta številni družini, dela mnogo, jela pa še za sproti ne. Kak zlatnik bi ju utegnil rešiti najhujše revščine, kajti oskrbnik jima je obljubil kar čedno nagrado, če mu bosta pomagala izkopati zaklad.

Rano zjutraj so se vsi trije s potrebnim orodjem v rokah odpravili na puščo. Začeli so kopati na kraju med leščevjem, kjer je Honzek najprej zagledal modrikasti plamen, ki je šinil iz zemlje. Oskrbnik je sklepal, da mora zaklad ležati prav tam. Izkazalo se je, da se ni zmotil. Pred odhodom na delo se je zglasil pri grajskemu kaplanu in ga naprosil za blagoslov. Kaplan je s takimi rečmi rad postregel ljudem, oskrbniku pa je pri slovesu dejal:

»Želim vam vso srečo. Ampak na nekaj bi vas vseeno še rad opozoril, preden odidete. Pri izkopavanju zaklada ne smete spregovoriti

med seboj niti besedice. Brž ko bi kdo spregovoril, preden boste imeli zaklad na varnem, se bo zgodila nesreča.«

Možje so si vzeli kaplanove besede tako resno k srcu, da so celo na poti proti pušči govorili med seboj samo potihoma. Ko pa so prekoračili jarek in stopili na tla pušče, je oskrbnik položil prst na usta in široko odprl oči. Viničarja sta razumela, da morata odslej molčati kakor grob.

Z vso vnemo so se lotili dela. Kopali so, da jim je znoj kapljal z nosov. Zemlja je bila trda, kamnitna in krepko so vihteli krampe, ko so se prebijali vedno globlje pod rušo. Nepričakovano je pod krampom prvega viničarja nekaj zaškrebetalo tako glasno, da se je prestrašil. Oskrbnik pa je njega in njegovega tovariša z znamenji opozoril, da so najbrž že naleteli na zaklad in da morajo odslej kopati bolj previdno.

Krampe so zamenjali z motikami. Previdno so odstranjevali zemljo in kamenje. Kmalu se je izkazalo, da se oskrbnik ni zmotil. Pokazal se jim je težko okovan pokrov velike hrastove skrinje. Ko so jo trudoma odkopali, so ugotovili, da je težka kakor svinec. Neizmerno so se je razveselili. Zlasti pa skopuški in pohlepni grajski oskrbnik.

Pod skrinjo so na obeh koncih vtaknili čvrsta krepelca, jih povezali z vrvmi in počasi, zelo počasi vlekli zaklad iz jame. Potegnili so ga na dan. Samo še sunek in zaklad bo na varnem! Oskrbnik se ni mogel premagati. Veselje je tako prekipelo v njem, da je glasno vzkliknil:

»No, zdaj je pa naš!«

Tisti hip so se krepelca polomila, vrvi potrgale, skrinja z neprecenljivim bogastvom pa je zdrknila nazaj v jamo in se zarila nekam globoko v zemljo.

Tam je izginila za vedno . . .

V RISU

Samotne in tihe so pohorske poti. Vijejo se navkreber in navzdol, največkrat med drevjem, a tudi mimo visečih njiv in preko strmih košenin, čez gladke, z mahom in borovničevjem porasle jase, skozi gosto praprot ... Ponekod so trde in kamnitne, tečejo po grudastem kamenju, v katerem se svetlika mačje zlato, drugod spet se moraš na teh poteh izogibati črnikastih mlak, obraslih s trdim bičjem, kje drugje beže po mahovnati preprogi, tako voljni in mehki, da bi najrajši legel nanjo in si spočil trudne noge, tam spet so križem prepletene z žilavimi koreninami smrek in hojk.

Na jasah posije nanje sonce, toplo in dišeče, kmalu zatem se spet izgubi v zelenkasti temi. Zato so pohorske poti tudi tako skrivnostne. Greš samoten in v misli zatopljen po taki pohorski stezi, z lačnimi pljuči zajemaš vonjajoči zrak, pa se nenadoma zdrzneš in obstojiš. Napeto prisluhneš čez sončno, vročo jaso ali v hladni, negibni gozd.

Kaj je bilo to? Ne spomniš se več natanko, kakšen je bil glas, ki ti je iz globoke tišine tako nepričakovano zadonel na uho. Zlasti se kaj takega rado primeri na križiščih. Tvojo pot nenadoma preseka druga; prihaja od nekod iz globine gozdov, se prevali navzdol v globačo ali spleza v strmi, z bukvami gosto porasli klanec. Prav tu, na križiščih se najrajši preseneti kak skrivnosten glas. Ali je bil odlomek pesmi, ki so jo zapele vile nekje daleč spodaj, odkoder prihaja šum skritega gorskega potoka? Ali je bil samo klic drozga ali planinske šoje ali pridušeno blejanje srnjačka? Lahko pa, da je bil nagajivi škrat ali celo vrag, ki je kratko zavpil, da bi te zmedel in speljal v napačno smer. Morda se je za bližnjo mlako z istim namenom zakrohotal povodni mož? Ali pa se je zasmejala lisica, ki je blizu križišča zgrabila neprevidnega zajčka.

Naj bo tako ali tako, prav na križiščih gozdnih poti utegne doleteti človeka kaj presenetljivega. Lahko te tam čaka nesreča ali sreča.

Sreča?

Da! Kajti na križišču narediš ponoči ris, stopiš vanj in ... Ampak za to moraš biti pogumen, neustrašen kakor tisti iskalec zakladov iz Razvanja, ki se je sredi noči napotil v gozd. Ustavil se je na križišču dveh samotnih gozdnih poti, začrtal s šibo okrog sebe ris, stopil vanj in potrpežljivo čakal, da mu vrag prinese denar. Dolgo in počasi so se vlekle nočne ure. Ko pa je minila polnoč, se je po mrtvaško tihem nočnem gozdu razlegel močan šum. Po eni izmed cest, ki so se stikale v križpot, je priropotal voz, v katerem sta bila vprežena dva lepo rejena, bela vola. Na vozu je sedel z bičem v roki črno oblečen gospod.

Mož v risu je od začudenja okamenel. Prestrašil se ni, toda oči so mu hotele skočiti iz jamic, ko je na vozu zagledal dve veliki, odprti skrinji. Iz skrinj se je tako svetilo, da mu je jemalo vid, kajti do vrha sta bili napolnjeni s čistim zlatom.

Kakšno bogastvo! Možu v risu se je od pohlepa zavrtelo v glavi. Vseeno pa si je na tihem dejal:

»Čaka me velika preizkušnja. Ne smem dovoliti nobene prevare.«

»Dober večer!« je vljudno in prijazno pozdravil črno oblečeni gospod.

»Dober večer!« je odzdravil mož v risu.

»Saj si prišel sem po zaklad, ali ne?« je vprašal črno oblečeni gospod. Ustavil je težko natovorjeni voz zunaj risa.

Mož v risu je prikimal.

»Stopi torej iz risa in si vzemi, kar sem pripeljal,« ga je blagohotno povabil gosposki, črno oblečeni voznik.

Mož v risu se je prestrašil. Glej, pravkar mu je skrivnostni tujec nastavil past!

»O, ne boš me prevaril, prijateljček!« si je dejal na tihem in se ni ganil.

Staro izročilo je namreč vedelo povedati, da ne smeš stopiti iz risa, dokler ne mine ura duhov, sicer je po tebi. Počakal bo torej, da ura duhov mine. Potem pač!

Črno oblečeni nočni voznik je povabil moža še drugič in tretjič, a ni dosegel ničesar. Mož je vztrajal v risu, dokler se mu ni zazdelo, da je prišel njegov čas. Kdove ali je uro duhov zamudil ali ne bi smel spregovoriti z vragom — kajti samo to je bil mož na vozu — skratka:

ko je iz risa zakoračil proti vozu, je vse skupaj namah izginilo. Voz, voznik in skrinji na njem ... Možakar pa je sam samcat ostal sredi križpoti. Zgrabil ga je čuden, nepoznan strah. Potlačil si je klobuk na glavo in jo ucvrl kar povprek čez gozdove proti domu. Nikomur ni povedal, kaj se mu je tisto noč primerilo. V ris tudi ni več šel, četudi bi bil nekaj zlatnikov krvavo potreben.

Pozneje je najbrž le kaj rekel o svoji nočni dogodivščini, kajti kmalu se je o njej razvedelo širom po Pohorju. Moža pa niso obsojali, tudi posmehovali se mu niso. Le to so trdili nekateri, da je bolje, če jih gre v ris več, ne le en sam. Tako jih vrag ne more ukaniti. Takih misli so bili tudi možje, ki so se leta 1700 zbrali na kraju, kjer stoji danes šola v Hočah. Kakih sedem se jih je spravilo na tamkajšnje križpotje. Kakor je ob takih priložnostih že navada, se niso mogli takoj zediniti, kako naj ukrepajo.

»Vrag nam zaklada ne bo prinesel. To drži kakor žebelj, kajti preveč nas je,« je rekel eden.

»Mislim, da je popolnoma vseeno, koliko nas stoji v risu,« je menil drugi. »Ris mora biti le dovolj velik.«

»Če nam vrag ne bo prinesel zaklada, nam bo vsaj povedal, kam naj ga gremo iskat,« je rekel sebi in drugim v tolažbo tretji mož.

Četrti je vzel močno šibo in čez križpotje zarisal tako velik ris, da je bilo v njem dovolj prostora za vse. Stopili so za zarisano črto in potrpežljivo prisluškovali vaški uri, kdaj bo udarila polnoč. Komaj je v tišino noči izzvenel zadnji udarec velikega zvona, oznanjujoč začetek novega dne, je po cesti priropotal voz z volovsko vprego, na katerem je sedel črno oblečen gospod in vihtel dolg, debelo spleten bič.

»Umaknimo se, saj nas bo povozil!« je nekdo bojazljivo zavpil.

Njegov klic je mahoma zmedel še druge. Skočili so iz risa, kar se jim je bridko maščevalo. Črni voznik je zamahnil z bičem in krepko oplazil z njim drugega za drugim. Kmetje so uvideli, da se jim je načrt izjalovil. Ucvrli so jo proti najbližji hiši. Črni nočni voznik pa je s svojim ropotajočim vozom odhitel za njimi. Bilo je, kakor da vanj niso vpreženi okorni voli, marveč par iskrih konj, tako urno se je podil za bežečimi. Medtem je kmete neprestano pretepal. Njegovim besnim

udarcem so se umaknili šele tedaj, ko so pribežali k bližnji hiši in se zatekli vanjo.

Tedaj je izginil tudi črni voznik s svojim vozom.

Mnogi Pohorci so seveda tudi omalovaževali ris, nekateri pa sploh niso verjeli, da bi v pripovedkah o risu bilo kaj resnice. Med te se je na primer prištevala tudi Oničeva sestra iz Razvanja. Mnogo bolj kot v pripovedovanje o risu je verjela v sanje. Zgodilo se je, da se ji je nekoč kar več noči zaporedoma sanjalo o zakladu. Skrit da je pod jablano na domačem dvorišču, ki je sicer vsako leto bujno cvetela, rodila pa nikoli. Rekla je torej hišnemu gospodarju:

»Ali ne bi bilo dobro, če bi jablano posekali in jo izkopali s štorom vred? Zaklad bomo našli pod njo.«

»Babje čenče!« je nejevoljno zamahnil z roko stari Onič, ki se mu je škoda zdelo lepega drevesa.

Nazadnje pa je le popustil. Posekali so torej drevo in začeli izkopavati štor. Pri tem so med koreninami zagledali velik rumenkast kamen, širok meter in tri četrt.

Zgodilo se je, da je prav tisti hip prišel tam mimo nepoznan berač. Ustavil se je tik ob očetu Oniču, se naslonil na grčavo popotno palico in radovedno vprašal:

»Kaj počnete tu?«

»Saj menda vidiš!« je zagodrnjal Onič. »Drevo bomo izkopali.«

In je ravnodušno še dalje vihtel svoj kramp. Zdajci pa ga je namah čudno presunilo. Hitro se je vzravnal in pogledal po beraču, toda ni ga bilo nikjer več.

»Najbrž je šel v hišo,« si je dejal Onič, ki ga je nerazumljiva radovednost gnala za beračem.

Stopil je v hišo in vprašal po nenavadnem prišlecu ženske, ki so za delavce kuhale kosilo. Ženske so mu rekle, da niso videle nikogar ne v hiši ne zunaj nje. Starega Oniča se je zavoljo tega lotilo tako malodušje, da ni več prijel za orodje. Kdo je bil nenavadni berač? Odkod in kdaj je prišel in zakaj je tako neopazno izginil? Nekaj svarečega je videl Onič v tem pojavu. Morda pod velikim rumenim kamnom res leži zaklad. Toda nerazložljiva slutnja mu je rekla, da bo njega in njegovo hišo doletela nesreča, če zaklad izkoplje.

»Kar nehajte!« je ukazal delavcem. »Ne bomo več kopali.«

Delavci so se začudeno ozrl v starega gospodarja. Zakaj naj prekinejo težavno delo, ki so ga že do polovice opravili prav zdaj, ko se je zdelo, da bo kronano z uspehom? Toda stari je vztrajal pri svojem. Pri priči so morali odložiti orodje. Po kosilu jim je naročil, naj jamo spet zasujejo in zravnajo z zemljo. Jablane zdaj ni več, ljudje tam okrog pa pripovedujejo, da tisti veliki rumeni kamen še vedno leži pod rušo na dvorišču Oničeve domačije.

PREKLETSTVO ZAKLETE DEKLICE

Svoje dni se je nad posestvom meranskih grofov v Limbušu razprostirala velika kmetija vzdolž severnih obronkov Pohorja. Na kmetiji je gospodaril neki Viher. Ni se smel pritoževati čez življenje. Priredil je mnogo živine in jo prodajal, v obširnih gozdovih pa je rasla marsikatera smreka ali hojka ali bor, ki mu je prinesel mnogo srebrnega cvenka. Viher je torej živel mirno in brezskrbno. Pravili so o njem, da je pobožen možak in tudi sam je verjel, da mu je samo njegova pobožnost prinašala tolikšno blaginjo.

Pa se je izkazalo, da temu ni bilo tako.

Viher je ljubil svoje gozdove. Nerad je najemal tuje ljudi za podiranje drevja. Bal se je, da bi mu pri sekanju naredili nepotrebno škodo. Najrajši je hodil sekat kar sam. Prijetno se je počutil v sveti tišini pohorskega gozda, ki jo je motilo samo brnenje žuželk, cvrkutanje ptic ali pritajeno curljanje vodice za bližnjo skalo.

Viher se je z užitkom predajal čarom gozdnega življenja in dela. Nikoli ni hitel. Sekiro je vihtel preudarno in počasi. Zato se tudi ni zlepa utrudil. Delo pa mu je izdalo bolj kot komu drugemu.

I. Vicic 68.

Neke jeseni je sklenil imenitno kupčijo. Mnogo drevja je bilo treba posekati, oklestiti, razžagati in spraviti do vozne poti. Viher je vstajal zgodaj, že ob svitu, si stlačil v torbo kruha in mesa, si zavihtel na rame drvarsko orodje in počasi odšel v gozd. Vračal se je šele proti večeru, zadovoljen z opravljenim delom.

Tako tudi tisto soboto. Pravzaprav je takrat hotel končati malo prej, toda košata hojka se mu je pri padcu tako neumno zamotala med veje drugega drevja, da je zapravil kup časa, preden jo je spravil na tla in jo oklestil. Ko je zadnjič zamahnil in odkrhnil vrh, je že zadonel večerni zvon daleč spodaj v Limbušu. Urno je pospravil orodje in odšel proti domu.

Pot ga je vodila strmo navkreber in pošteno se je zasopihal, preden je skočil v kolovoz, globoko pogreznjen v črno gozdno zemljo. Po kolovozu je hodil laže, četudi se je moral še vedno vzpenjati. Globoko se je oddahnil šele tedaj, ko ga je pot privedla na dolgo jaso, poraslo z ostro travo in rušjem.

Večerilo se je. Kakor dih tanke meglice so se pritihotapile v podrast. Zavonjalo je po smoli in trhlenini. Komaj zaznaven vetrc se je poigraval z vrhovi drevja. Ptice so umolknile. Toda Viherju se je zazdelo, da sliši daleč za seboj globoko v gozdu škripanje težkega voza. Obstal je in prisluhnil. Tedaj je utihnilo tudi škripanje.

»Zdelo se mi je,« si je rekel Viher, zamahnil z roko in zložno odkorakal dalje.

Toda škripanje se je ponovilo. Zdaj se je že močno približalo. Ko je Viher znova obstal, ni več utihnilo. Premagala ga je radovednost. Kdo se le bliža po poti v tej večerni uri? Iz gozda se je počasi prikazal voz z volovsko vprego. Glasno pokanje biča je spremljalo škripanje koles. Viher je sprva videl v mraku le obrise voza. Počakal je torej, da se mu je približal.

Potem pa je obstal kakor ukopan. Takega vozila in takega tovora še ni videl živ dan.

Na razklopotanem vozu so stali trije sodčki. Glasno in zveneče je nekaj cingljalo v njih. Naphani so bili s samimi cekini. O tem ni bilo nobenega dvoma. Toda Vihru je vzelo sapo tisto, kar je sedelo na sod-

čkih. Na vsakem sodčku je namreč čepel velik pes. Trije psi, črni kakor noč in vsem trem so ognjeni jeziki moleli daleč iz žrel.

Poleg voza je stopala belo oblečena, prelepa deklica z bičem v rokah. Ko je zagledala Vihra, ji je na licih zaigralo veselje.

»Primi za voz!« mu je zaklicala, ko je peljala mimo.

Viher jo je komaj razumel. Otrdel je od strahu.

»Primi za voz!« je znova zavpila bela deklica.

Viher pa je še vedno stal kakor štor.

»Primi vendar voz, za božjo voljo!« Iz dekličinega glasu je zazvenel obup. »Rešena bom!«

Viher se je zdramil. Že je iztegnil roko, a pogled na tri črne pse mu je znova vzel ves pogum. Voz je zapeljal mimo njega. Deklica pa je glasno zajokala. Obraz ji je potemnel, dvignila je roko in trdo zapretila:

»Nesrečnež! Nisi me hotel rešiti. Dalje moram po svoji strašni poti. Šele pozno jeseni bo v zemljo padlo seme, iz katerega bo zraslo drevo, ki ga bodo posekali in iz njega iztesali zibelko, v katero bodo položili mojega rešitelja.«

Viher je hotel nekaj reči; sam ni vedel kaj. Morda se je hotel opravičiti, pa mu deklica ni dala do besede. Še enkrat je zažugala in zapretila:

»Gorje ti, bojazljivec, ki me nisi upal rešiti. Sreča te bo zapustila. Najbolje bo, če prodaš vse, kar imaš in odideš v tuje kraje.«

Tudi zdaj Viher ni znal nič odvrniti. Zavedel se je samo, da ga je s svojo bojazljivostjo na smrt polomil. Žal mu je bilo, a mu še tako odkritosrčno kesanje ni pomagalo. Medtem je na zemljo legla noč, Viher je gledal za čudnim vozom, ki se je hitro odmikal in nazadnje izginil.

Nikdar več ga ni videl.

Pač pa je kmalu začutil prekletstvo začarane deklice. Sreča, ki je prej domovala v njegovi hiši, ga je čez noč zapustila. Že naslednje jutro je ugotovil, da sta mu zbolela najlepša vola. Oba hkrati. Tista, ki ju je pital za prodajo. Velika, okrogla in debela sta bila, da ju je bilo veselje pogledati. Pojedla sta, kolikor jima je položil v jasli. Tisto jutro pa

se še dotaknila nista dišečega sena. Tiho in skoraj negibno sta stala drug poleg drugega in se še zmenila nista za svojo okolico.

Viher jima je ovlažil otrobov, ki sta jih vedno tako rada jedla. Vtaknila sta sicer gobec v vedro, a sta samo nejevoljno prhnila in nista hotela jesti. Kaj je vse poskusil Viher, da bi jima vrnil nekdanji tek! A ni nič pomagalo. Vola sta hirala in hirala in nazadnje žalostno poginila.

Tako mu je propadla živina do zadnjega repa. V svinjaku je zavladala ista žalost. Svinje so crkavale in pocrkale do zadnje. Na polju so ujme uničevale posevke. Nič več mu ni dozorelo, ne ječmen ne oves ne rž. Zgodilo se je, da često ni bilo v hiši niti bodičastega ovsenjaka. Tam, kjer so včasih jedli kakor mlinsko kolo velik in lepo zapečen, sočen kruh, se je zdaj naselilo pomanjkanje.

Naj se je Viher še tako trudil, da bi hiši vrnil blagostanje, nič ni pomagalo. Ne delo ne molitev. Zato je Viher sklenil, da grunt proda. Tako je tudi storil in si za izkupiček kupil doli v grapi ob potoku majhen mlin.

»Ta naju bo do smrti že redil,« je rekel ženi, ko sta se vselila vanj.

Pa se je Viher spet zmotil. Dolgo je trajalo, preden so se ljudje navadili na nova mlinarja. Ko pa je delo v njem steklo in je Viher začel upati, da bosta z ženo le zaživela kolikor toliko znosno življenje, je nesreča znova posegla vmes.

Sredi poletja se je nad Pohorjem utrgal oblak. Vode so tako narasle, da so vse podrle pred seboj. Porušile so tudi Viherjev mlin. Poplava ga je kratko in malo odnesla.

Viher in njegova žena pa sta tisto strašno noč komaj rešila golo življenje.

ZAČARANCI V PEKRSKI GORCI

Tam, kjer danes v Pekrah stoji šola, se je v prejšnjih časih košatila bogata kmetija. Na Pohorju je imel lastnik kmetije velike gozdove, kjer so rasle najlepše smreke in bukve. Na nižjih pobočjih, kjer so pridne težaške roke iztrebile gozd in prekopale rodno gozdno zemljo, je kmet zasadil obširne vinograde, ki so se leno sončili v poletni pripeki. Spodaj, od roba Pohorja pa so se vlekle kmetove bogate njive daleč proti Pekrski gorci. Pa še tam, na Pekrski gorci, je imel kmet pašniške pravice.

Kopica hlapcev, dekel in druge služinčadi je od jutra do večera obdelovala njegovo zemljo in mu oskrbovala živino. Med številno služinčadjo je bil tudi svinjski pastir Mulej. Dan na dan je gonil Mulej svinje na Pekrsko gorco, kjer so se po mili volji pasle in rile po zemlji. Budno je pazil, da bi se mu kakšno prase ne izgubilo, kajti gospodinja je vsak dan vestno preštela vse ščetinarje, ko so se vrnili s paše. Zvestemu pastirju dolga leta ni imela kaj očitati.

Nekega dne pa se mu je zgodilo, da se mu je izgubilo tolsto prase. Kar trikrat je preštel svojo čredo in nazadnje žalosten ugotovil, da prašiča ni. Le kako se je moglo zgoditi, da ga je zmanjkalo? Žalosten in potrt je odgnal svinje proti domu. Bilo jih je mnogo in je potihem upal, da gospodinja le ne bo opazila, da prasec manjka. A se je zmotil. Gospodinjino budno oko je videlo, kaj se je primerilo pastirju. Naj se je še toliko izgovarjal, da ni kriv, gospodinja ga je zatožila gospodarju. Ta pa je planil kakor ogenj.

Zmerjal je nedolžnega hlapca in mu očital malomarnost in površnost. A ne samo enkrat. Ubogi Mulej noben večer ni več imel mira pred gospodarjem, ki se je nazadnje že upravičeno jezil. Mulej je namreč vsak dan izgubil po eno prase. Naj je še tako čuval, svinje so izginjale.

Sprva je pastir že obupal in nameraval poprositi gospodarja, naj si poišče koga drugega, ki bo znal bolje čuvati svinjsko čredo. Njegov obup pa se je kmalu spremenil v jezo in trdno odločnost.

»Čakajte, salamenske svinje!« jim je zagrozil, ko jih je nekega jutra spet gnal na pašo na Pekrsko gorco. »Ne boste me ugnale v kozji rog!«

Mulej je bil sicer bolj počasne pameti, a je nazadnje le uganil pravo. Ko je tisti dan prignal svinje na pašo, jim ni dovolil, da bi tekale koder koli. Tako jih je imel bolj na očeh. Ostro jih je opazoval. Mnogo več dela je imel Mulej tisti dan kot prejšnje čase, ko je lahko ure in ure presedel na visokem in udobnem štoru na robu bližnjega gozda.

Mahoma se mu je zazdelo, da je ena izmed svinj postala čudno nemirna. Venomer je uhajala iz črede in komaj jo je utegnil zavračati. Kam le sili, kam jo žene? Več kot očitno je bilo, da jo je zgrabila skrivnostna sila, ki jo nekam vabi.

»Radoveden sem, kam se ti tako mudi,« si je na tihem dejal Mulej.

Previdno se je približal zadovoljno krulečim živalim, tiho stopil tik vznemirjene svinje in ji ročno privezal konec biča na zafrknjeni rep. Brž ko je žival to začutila, je planila v beg. Toda hlapec je krepko stiskal v roki debel brinov bičevnik in se spustil v dir za bežečo svinjo.

To je bila dirka! Šlo je čez drn in strn, navkreber in navzdol, po kamnitih klancih in mahovnatih jasah. Mulej pa biča ni izpustil. Šele ko je podivjano prase prebrodilo in preplavalo potok, se je svinjski pastir prekopicnil in izpustil bičevnik. Kapa mu je padla v vodo. Brž jo je pograbil, da mu je ne bi odnesel vodni tok, in si jo poveznil na glavo, ne da bi si pri tem zmočil obraz.

Pogledal je za svinjo, ki se je urno vzpenjala v nasprotni breg, porasel z redkim grmičjem. Prebredel je potok in se znova spustil za pobeglo živaljo. Zmanjkovalo mu je sape, a ker se je tako trdno odločil, da ugotovi, kam mu uhajajo svinje, ni popustil. Tudi takrat ne, ko je opazil, da je svinja mahoma izginila.

Napel je zadnje sile in stekel na kraj, kjer je svinje zmanjkalo. Prišel je ravno pravi čas, da je videl, kako je stekla v podzemeljsko jamo, skrito med visokim leščevjem. Osuplo je obstal in lovil sapo. Zmedel se je in prvi hip ni vedel, kaj naj stori. Čisto odkrito rečeno, malce ga je bilo tudi strah. Napeto je prisluhnil v temo črne podzemeljske jame, a od tam ni bilo slišati glasu. Sam je stal sredi gozdne tišine.

Mulej pa tudi tedaj ni obupal. Odločil se je, da pride stvari do dna, če bi ga bilo kar konec v črnem podzemlju. Mahoma se je torej odločil. Zakoračil je v votlino in se previdno pogrezal v temo in hlad podzemlja. Dan mu je dolgo svetil na grozljivi in težavni poti. Svetloba je prodirala skozi široki vhod v jamo. Nazadnje pa je prišel tako daleč, da ga je objela črna tema, kajti rov je zavil na desno. In spet ga je mimogrede popadel strah in znova ga je trmasto odgnal.

»Ne!« si je rekel. »Ne bom odnehal. Vedeti hočem, kam je izginila svinja, pa če me pot privede prav do sredine zemlje.«

Tipal je dalje, hodil tik ob robu hladne in vedno bolj vlažne votline in v temi preizkusil sleherni korak pred seboj, da ne bi kam strmoglavil. Čez čas se mu je zazdelo, da se je nekje v daljavi začelo svetlikati. Svetloba je vidno naraščala. V tretje se je prestrašil in v tretje se je spet opogumil. Stopal je naprej. Čez čas je že razločno videl pot pred seboj. Ko pa je zavil okrog naslednjega ovinka, je obstal kakor začaran.

Znašel se je v veliki votlini, okrašeni s prelepimi kapniki. Bila je jasno razsvetljena. Nikakor ni mogel ugotoviti, odkod prihaja čudna svetloba. Še bolj pa ga je začudilo tisto, kar je zagledal sredi votline. Tam so na vzvišenem prostoru stali trije sodčki, do roba napolnjeni z zlatom in dragimi kamni. Poleg sodčkov je stala vitka, v snežno belo tančico oblečena žena, kakor da ga že pričakuje. Ves v zadregi jo je pozdravil.

»Nisem sama tu,« mu je pojasnila. »Še več nas je, ki živimo začarani v podzemlju sredi Pekrske gorce. Že dolgo dolgo čakamo rešitelja. Danes bi nas lahko rešil, ker si pritekel za pobeglo svinjo.«

Za hip je premolknila. Njen obraz je postal še bolj žalosten, kot je bil sicer. Vzdihnila je in nadaljevala:

»Žal se tudi tokrat ni posrečilo. Če bi si tedaj, ko si se spotaknil ob potoku, zmočil ali umil obraz, bi danes bili rešeni. Zdaj pa — kdove kako dolgo bomo spet morali čakati rešitve. Škoda, škoda . . .«

Toliko žalosti je bilo v ženinem obrazu, da je Mulej pozabil na bližč zakladov, ki so se lesketali v treh sodčkih. Bela žena se mu je zasmilila v dno srca. Nerodno se je prestopil in zajecljal:

»Če bi to prej vedel . . .«

»Tega nisi mogel prej vedeti . . .« je rekla žena. »Vidim pa, da si zares dober človek. Zato si vzemi iz tehle sodčkov tri pesti zlata in dragega kamenja. Pač pa pohiti, kajti moj čas je kratko odmerjen.«

Mulej se je podvizal; urno si je zmašil tri velike pesti zlata in dragega kamenja v žepe in še za srajco si ga je nekaj nasul. Zmeden do kraja se je obrnil na petah in hitro odšel iz votline. Pozneje se niti ni mogel spomniti, če se je od bele žene poslovil in če se ji je zahvalil, kakor se spodobi. Čudno pa je bilo, da se mu je zdaj zazdela pot na beli dan tako kratka in da jo je našel brez težav.

Oslepljen od sončne luči je obstal na vhodu v podzemlje. Ozrl se je po svinjah. Mirno so se pasle, kakor da se vmes ni nič zgodilo. Preštel jih je — bile so vse, razen tiste seveda, ki mu je zjutraj pokazala pot v notranjost Pekrske gorce. Olajšano je vzdihnil. V žepih in v nedrjih je še vedno občutil težo dragotin. Hitro je izračunal, da je zdaj tako bogat, da gospodarju lahko plača pobegle svinje in mu bo še ostalo bogastva na pretek.

Tisti dan ga je težko vzdržalo na paši. Odgnal je svinje domov mnogo pred časom. Gospodinja je spet do kraja razdražena ugotovila, da eno prase manjka, znova je trdo robantil gospodar. Mulej pa se je smehljal, kar je gospodarja in gospodinjo še bolj razdražilo. Nazadnje jima je povedal, kaj se mu je primerilo. Pokazal jima je tudi zlato in drago kamenje, ki si ga je bil nabral v notranjosti Pekrske gorce. Gospodarju in gospodinji je veliko začudenje vzelo sapo. Skraja sta se branila, pozneje pa sta le vzela od hlapca bogato odškodnino za pobegle svinje. Mulej je od tedaj živel lepo in udobno, saj je bil oskrbljen do smrti. Svinje pa je še vedno gonil past, da mu je minil čas. Čudno je le, da od tedaj ni izginila nobena več.

Pa četudi bi . . .

ZAKLETI VITEZ

Na vzhodnem pobočju Pohorja so se nekoč sončile na robu velike jase ruševine mogočnega gradu. Grad je bil verjetno zelo star, kajti danes ni tam niti o ruševinah nobenega sledu več. Bujni pohorski gozd je vse prerasel. Kjer je nekoč bučalo veselo grajsko življenje, buči zdaj skozi krošnje smrek samo pomladanski veter. Z vso silo se zaletava v drevje. Toda drevje se mu šumeče upira, veter pa stresa z njega debele plasti snega, ki se na gozdnih tleh spreminja v hladno snežnico. Ta pa počasi pronica v globino. Tako je voda edina, ki še ve, da so tam globoko spodaj kamniti ostanki nekdanjega gradu.

Včasih, ko gozd še ni prerasel tega kraja, ko so ruševine še razgaljene ležale pod pomladanskim in poletnim soncem, je mlad pastir pasel čredo ovac na tamkajšnji jasi, čudno samotni in tihi. Pastir je ležal na mahovnati trati in se oziral proti mogočnim razvalinam. Tam so se še razločno videli ostanki trdnih obrambnih stolpov in širokega obzidja, zgrajenega iz težkih kvadrov pohorskega granita. Sredi njih so ždeli kupi že porušenih grajskih stavb, porasli z bršljanom in srobotjem. Tja, na tiste kamnitne groblje, si pastir ni upal. Pač pa ga je venomer privlačeval eden izmed razmeroma dobro ohranjenih grajskih stolpov. Na njegov vrh — kolikor ga je še ostalo — je splezal marsikdaj. S stolpa se mu je odpiral širok razgled čez vse Ptujsko polje, čez Haloze in Slovenske gorice. Kadar je po dežju nastopilo posebno jasno vreme, je pastir videl prav doli do Ptuja, Ptujsko polje pa je ležalo pred njim kakor veliko, negibno zeleno morje, iz katerega so tu in tam moleli manjši gozdovi, podobni gosto poraslim otočkom. Ure in ure je gledal lepoto, ki se je razprostirala globoko pod njim.

»Niso si izbrali napačnega bivališča gospodarji tega gradu,« je pomislil pastirček. »Lepo je tu.«

Hkrati se je spomnil zgodb, ki so jih pripovedovali ljudje o zadnjem gospodarju tega propadajočega gradu. Pravili so, da je bil surov, nadut, odvraten človek. Za nikogar ni imel lepe besede. Niti za člane

lastne družine. Podložniki pa so trepetali pred njim kakor šiba na vodi, kajti vsak, še tako majhen prekršek proti redu, ki ga je sam uvedel na svojem obširnem posestvu, je kruto in neusmiljeno kaznoval. V grajskih ječah je vedno stokal kak jetnik.

Zlasti pa je bil graščak pohlepen. Nikdar mu ni bilo dovolj denarja. Ni se zadovoljil z ogromnimi dobički, ki mu jih je prinašala njegova posest. Hotel je še več. Prepiral se je s svojimi manj imovitimi sosedi in jim često samovoljno jemal njihovo zemljo in podložnike. V ta namen je na gradu vzdrževal četo nasilnih, surovih in v mnogih bojih prekaljenih vojščakov. Bili so strah in trepet vsega Pohorja in njegove okolice.

V lepem vremenu, poleti ali pozimi, je nasilnež zahajal na vrh najvišjega grajskega stolpa. Dobre oči je imel in je pazljivo opazoval, kaj se dogaja po bližnji in daljni okolici gradu. Neredko je videl globoko spodaj na cesti, ki so jo prek ptujskega polja zgradili že Rimljani, skupino potujočih trgovcev. Tovorili so blago in že je pohlepnemu vitezu vzkipelo srce. Brž je velel zatrobiti na preplah in že se je na grajskem dvorišču zbrala četa njegovih vojščakov.

Vitez jih je v hitrem diru odvedel v dolino. V primernem skrivališču so postavili zasedo in napadli nič hudega sluteče trgovce in njihovo oboroženo spremstvo. Pobil in izropal je trgovce, nagradil s plenom svoje razbojnike, največji del plena pa je odšel v njegovo zakladnico. Skratka, bil je eden najhujših roparskih vitezov. Živel je v prepričanju, da mu nihče ne more do živega in da lahko nekaznovano počne vse, kar se mu zljubi. Tako je bilo ves čas njegovega življenja. Pač pa po smrti . . .

Ljudje so pravili, da nekdanji grajski gospod še vedno straši po razvalinah in išče rešitelja. Pastirček ni prav verjel tem govoricam, kajti še nikoli se mu ni prikazal pokojni graščak ne v tej ne v drugi podobi.

Tisti dopoldan pa je le moral spoznati, da je res, kar ljudje pripovedujejo. Postalo mu je dolgčas in razvedriti se je hotel kakor po navadi. Nameraval je splezati na vrh razvalin velikega grajskega stolpa in se razgledati po lepotah širnega Ptujskega polja. Počasnih korakov se je napotil tja. Tik ob razvalinah je malone stopil na veliko, dolgo

in debelo kačo. Hudo se je prestrašil, ko je kača obrnila glavo proti njemu in spregovorila s človeškim glasom:

»Ali si danes umil obraz z vodo iz vrelca za gradom?«

Pastir je odkimal.

»Škoda, velika škoda!« je žalostno vzkliknila kača. »Škoda zame in zate. Če bi se danes umil z vodo iz studenca. bi bili tvoji vsi zakladi, ki so skriti v teh razvalinah. Namah bi postal najbogatejši človek daleč naokrog. Jaz pa bi bil rešen začaranosti in dolgoletnega trpljenja. Sem namreč začarani gospodar tega gradu. Že deset let poležujem tod okrog in čuvam zaklade, ki sem jih nakradel in naropal, dokler sem bil živ. Zdaj moram znova čakati. Tako dolgo, da pride sem k razvalinam človek, ki bo prav tako pošten, kakor si ti in ki si bo v studencu umil obraz, ne da bi vedel za moje prekletstvo. Toda kje je še to! Ni še zraslo drevo, iz katerega bodo izrezljali zibko mojega rešitelja.«

Pastir še zdaj ni mogel spregovoriti niti besede. A mu tudi ni bilo treba, kajti velika kača se je brž potegnila med bršljan in srobot, ki sta se bohotila na kupu grajskih razvalin.

Od tedaj je ni videl nihče več.

TRI KAČE

Pri Habakuku so imeli pridnega in vestnega pastirja. Nekega dne je fant opazil, da mu ena izmed svinj takoj uide s paše, a da se zvečer vselej vrne zadovoljno kruleč k čredi. To se je ponavljalo dalj časa. Svinja je odhajala in spet prihajala in se vidno redila.

»Kaj, vrabca, pomeni vse to?« je razmišljal pastir. »Kam zahaja svinja in kaj žre tam, da se tako debeli?«

Nekega večera je svoja opažanja zaupal gospodarju Habakuku.

»Veš, kako naredi, fant?« je rekel gospodar. »Poišči platneno vrečico in jo napolni s proseno kašo. Priveži jo svinji na rep, toda prej naredi v vrečico majhno luknjico, skozi katero bo počasi uhajala kaša . . .«

»A, že vem!« je veselo vzkliknil pastir, ki je takoj razumel gospodarjevo misel. »Svinja bo zbezljala proč, kaša bo curljala iz vrečice, jaz pa bom po sledi kaše odšel za svinjo.«

»Tako je!« je vzkliknil Habakuk. »Vidim, da si zares bistre glave in da še bo kaj iz tebe.«

Že naslednje jutro je pastir ukrenil po gospodarjevem nasvetu. Od doma je vzel s seboj vrečico prosene kaše, na paši pa je s pipcem naredil vanjo majčkeno luknjico in vrečico čvrsto privezal debeli svinji na zavihnjeni rep. Brž ko je to storil, že je svinja odbezljala za bližnji gozd. Pastir jo je ucvrl za njo. Svinja je tekla, kolikor je mogla, pastirju pa se ni bogve kako mudilo, saj mu je rumena kaša imenitno kazala pot, po kateri je bežala debeluharica. Šlo je čez drn in strn, dokler pastir ni prišel do marofa, črnega od tal do strehe. Sled je razločno kazala, da je svinja šla v marof.

Začuden je obstal. Iz notranjosti črnega poslopja je zaslišal čvrsto hrustanje in zadovoljno kruljenje. Stopil je čez prag in se še bolj začudil. Po vsem marofu so bila tla za ped na debelo posuta z najlepšo koruzo.

»Glej si no, našo debeluharico!« se je zasmejal pastir in jo z dlanjo tlesknil po zalitem hrbtu. »Tu sem hodiš žret? Torej ni čudno, če ti salo tako raste.«

Svinja se še zmenila ni zanj. Pastir se je radovedno ogledal po prostorih, tako skrivnostno tihih in zapuščenih. Nikoli še ni slišal za ta marof, nihče ni pripovedoval o njem. Kdo je njegov lastnik? Nekdo mora biti tudi tu gospodar in če bo opazil, da se Habakukova svinja hodi past po njegovi koruzi, se bo razjezil in zahteval odškodnino. Treba bo torej odgnati prebrisano svinjo in vse po pravici povedati gospodarju.

Že je začel izganjati svinjo iz marofa, ko je osupel, a tudi prestrašen obstal. V nekoliko zamračenem kotu prostora je zagledal tri kače. Kakor noč črne kače. Ena izmed njih je bila velika, drugi dve precej

manjši. Pastir je že hotel pustiti svinjo in zbežati iz čudnega marofa, ko ga je zadržal prijeten in prijazen ženski glas:

»Stoj! Ne boj se! Nič se ti ne bo zgodilo.«

In kakšno je šele bilo pastirjevo začudenje, ko je spoznal, da se je s tako lepim človeškim glasom oglasila največja kača, ki se je medtem visoko vzpela! Nadaljevala je:

»Dobro me poslušaj, mladi pastir! Jutri zjutraj nas lahko vse tri rešiš. Toda vstati moraš tako zgodaj, da boš tu že pred sončnim vzhodom. Kar pa je najvažnejše — ne smeš se umiti. Ali boš storil tako?«

Kača je govorila tako prijazno in toliko tihe žalosti je bilo v njenih besedah, da se je pastir nič več ni bal. Prikimal je:

»Storil bom, kakor si ukazala. Bodi brez skrbi. Ne bom prelomil obljube.«

»Vidim, da si dober človek,« ga je pohvalila kača. »Na, vzemi tole za naplačilo!«

Spustila se je spet na tla, zarila trikotno ploščato glavo med koruzo in potegnila iz nje velik kos zlata. Komaj ga je obdržala med koničastimi zobmi, ko je spet rekla:

»Na, vzemi!«

Pastir se ni obotavljal. Vzel je bleščečo zlato grudo iz kačinih zob, jo stlačil v žep, izgnal iz marofa požrešno svinjo, ki se je medtem že dodobra najedla, in se nedolgo za tem z vso čredo vrnil domov. Pot od pašnika do črnega marofa si je dobro zapomnil. Čeprav ga je močno srbel jezik, ni povedal gospodarju Habakuku niti besedice o svojem čudnem doživljaju. Skrivaj pa si je tisti večer večkrat natanko ogledal zlato, ki mu ga je podarila kača. Bilo ga je toliko, da bi se z njim lahko lepo preživel vse življenje. Ob tem spoznanju se ga je že krepko lotevala skušnjava, da bi prihodnje jutro sploh ne šel več v črni marof, kajti podzavestno je v njem tičal človeku prirojeni strah pred kačami. S takimi burnimi mislimi v glavi se je spravil spat. Zaspati pa ni mogel vse dotlej, da se je možato odločil:

»Šel bom, naj se zgodi, kar hoče! Dal sem besedo in ne bom je prelomil.«

Olajšano je vzdihnil, vtaknil kos zlata globoko v slamo svojega revnega pastirskega ležišča in v hipu zaspal. Spal je tako trdno, da se

je zbudil prepozno. Ko je stopil na plan, je strahoma ugotovil, da je jutranja zarja že ugašala. Nič ni pomišljal. Stekel je od doma in odhitel čez travnike kolikor so ga le nesle noge. Trava je bila še vsa rosna. Prav rosa je bila kriva, da je bosopetemu pastirju spodrsnilo in da je padel. Udaril se ni, toda nesreča je hotela, da si je z roso omočil obraz. Brž se je spet pobral in si z roko obrisal mokra lica.

Tedaj se je prestrašeno spomnil, kako strogo mu je prejšnji dan zabičala kača:

»Toda umiti se ne smeš!«

Kaj zdaj? Ali se je umil, ker si je obrisal rosni obraz? Morda pa to le ne velja za umivanje ... Poln dvomov in strahu se je napotil dalje. Z razbijajočim srcem je vstopil v črni marof. Velika kača mu je že prišla naproti.

»Prišel si prepozno, nesrečnež!« je vzkliknila očitajoče. »Mar ne vidiš, da je sonce že vzšlo? Pa še obraz si si zmočil!«

Pastir se je hotel opravičiti, toda kača je hitro zavrnila:

»Vem, kako se je zgodilo. Ampak naj bo. Ker si samo enkrat potegnil z dlanjo po mokrem obrazu, si rešil samo eno izmed nas. Za tistega pa, ki bo nekoč rešil moji ubogi sestri, še ni zraslo drevo, iz katerega bodo iztesali zibko zanj.«

Tako je tožila uboga kača, pastirju pa je bilo, da bi se razjokal nad lastno malomarnostjo. Kako je le mogel zaspati! Toda za samoočitanje mu ni ostalo mnogo časa. Kača, ki mu je ležala pred nogami, se je mahoma dvignila tako visoko, da se je opirala samo še na rep. Že naslednji hip se je spremenila v prelepo dekle. Tudi zapuščeni črni marof je zdajci postal svetla, bleščeča graščina. Lepo dekle pa je še reklo:

»V zahvalo za rešitev boš postal moj mož in hkrati tudi gospodar tega gradu in vsega, kar sodi k njemu.«

Tako se je tudi zgodilo.

GADJA KRALJICA

Na Mariborskem otoku je znano mariborsko kopališče. V vročih poletnih dneh parkira tam množica avtomobilov in avtobusov, v treh bazenih, napolnjenih s hladno dravsko vodo pa se rešuje pred pripeko na tisoče Mariborčanov. Tik nad otokom jezno hrume dravske vode skozi mogočne zapornice velike pregrade elektrarne Mariborski otok. Nad pregrado so utesnjene v dolgo, široko in gladko jezero, ki sega daleč navzgor v Dravsko dolino.

Kako drugače je bilo na Mariborskem otoku nekoč v davnih časih! Takrat, ko tam še ni bilo elektrarne, ko je razpenjena Drava svobodno drla mimo in okrog otoka dalje proti mestu, ko na otoku ni še nihče prebival, ko tja ni vodil noben most ...

Vseeno pa je otok takrat le imel svoje prebivalce, množico strupenih gadov. Plazili so se po tamkajšnjih goščavah in iskali na prodnatem obrežju otoka sončne prostore, kjer so se pregrevali na toplem poletnem soncu. Nihče jih ni motil v njihovem lenobnem življenju. Le Drava je z močnim šumom oblivala otok, toda gadje so se tega šuma tako navadili, da ga sploh niso slišali več. Kraljeval jim je velik in mogočen gad, pravzaprav kačja kraljica s prelepo zlato krono na ploski glavi. Okrašena z dragim kamenjem se je krona bleščala daleč naokrog.

Vsi ljudje so vedeli za kačjo kraljico in njeno prelepo krono. Marsikdo jo je celo že videl, saj jo je lahko ugledal celo z nasprotnega brega Drave. Zanjo je vedela tudi zala hči limbuškega gospoda, ponosno in ošabno dekle, ki se je že preveč zavedalo svoje čudovite ženske lepote. Mnogo snubcev je imela, mnogo okoliških vitezov se je potegovalo zanjo, a ji nobeden ni bil dovolj dober. Slehernega je zavrnila.

Nekoč je v limbuški grad prišel mlad vitez. Ni bil iz domačih krajev. Tudi bogat ni bil, kar je izdajala že njegova skromna oprema. Toda imel je junaško srce in postaven je bil kakor še noben drug vitez, ki je doslej stopil pred očarljivo limbuško gospodično. Četudi ji je bil na moč všeč, vseeno ni takoj privolila v njegovo prošnjo. Njena ošab-

nost ji tega ni dovoljevala. Lepo je pogledala postavnega viteza, ki je klečal pred njo in se hrepeneče oziral za njenim obrazom.

»Uslišala bom vašo prošnjo, gospod. Postala bom vaša žena,« je rekla. »Toda najprej si morate zaslužiti mojo naklonjenost in mojo ljubezen.«

»Kaj naj storim, lepa gospodična?« je hlastno vprašal vitez, vesel, da ga je uslišala. »Storil bom vse, kar boste veleli, da le postanete moja družica.«

»Da vam ne bo žal, vitez,« ga je posvarila gospodična.

On pa se je zaklel, da bo storil vse, kar mu bo ukazala.

»Če je tako,« je počasi odvrnila gospodična in pogledala svojega snubca skozi na pol priprte oči, zasenčene z dolgimi, temnimi trepalnicami, »potem pojdite, gospod, na Mariborski otok. Tam živi na tisoče strupenih gadov. Njihova kraljica nosi prelepo krono. Poiščite gadjo kraljico, vzemite ji krono in mi jo prinesite. Potem postanem vaša žena in vse moje bogastvo bo vaša last.«

Ubožni vitez se je sunkoma dvignil. Lice mu je komaj opazno vztrepetalo. Bistro oko limbuške gospodične je to opazilo. Prezirljivo je vprašala:

»Se morda bojite, gospod vitez?«

»Ne bojim se!« je rekel odločno in brž odšel preko limbuškega polja proti Dravi.

Poletna vročina je žehtela iz njiv, ki so razpokane ležale pod vročim, razgaljenim poletnim nebom. Vztrepetavala je že nad orumenelimi travniki in dehtela iz tople sape, ki so jo na uboga polja pošiljali dobrotljivi pohorski gozdovi.

Čeprav je bilo neusmiljeno vroče, je vitez hitro koračil proti Dravi. Ni se menil za to, da ga je oblival znoj. Gnala ga je strastna želja, da bi se čimprej polotil krone gadje kraljice, da bi se čimprej oženil z limbuško gospodično, da bi čimprej postal gospodar Limbuša. S težko sapo je obstal na bregu Drave, iz katere je v drobnih kapljicah pršel osvežujoč hlad.

Urno je zmetal s sebe težko viteško opremo in čakal, da se ohladi. Ko pa se mu je zazdelo, da je nazadnje le prišel njegov čas, je stopil v mrzle in urne valove Drave. Legel je vanje in se s krepkimi zamahi čvr-

stih rok pognal proti otoku. Mnogo bolj se je moral potruditi, kot je mislil. Drava je hitra in močna. Zanašala ga je navzdol, toda premagal jo je in se nazadnje izkrcal na spodnjem koncu otoka.

Vitezu je sreča bila naklonjena. Brž ko je stopil na suho, je zagledal gadjo kraljico. Sončila se je na velikem ploskem kamnu ob vrbovem grmu. Zdelo se je, da je docela otrpnila v vročem soncu. Zvita v klobčič je ležala negibno. Povsod okrog nje so se kakor ona sončili številni gadje. Vitezu je zagomazelo po hrbtu, ko je pomislil, da bi se vsi ti gadje utegnili predramiti, ga napasti in obgristi s strupenimi zobmi.

Toda ob misli na limbuško gospodično ga je trenutni strah minil, kakor bi mignil. Z desnico je krepko oprijel meč, edino orožje, ki ga je prinesel na otok, in se neopažen splazil h kraljici. Lepo kronico je bila položila poleg sebe v senco vrbovega grma. Vitez je stopil tik h kamnu, na katerem je spala gadja kraljica. Ne da bi pomislil na morebitne posledice, je dvignil meč, zamahnil in razklal glavo kačji kraljici.

Zakaj si to storil, neprevidni vitez?

Neslišno je pobral bleščečo kačjo krono, jo stisnil k sebi in odhitel na breg otoka. Srce mu je razburjeno utripalo od veselja, kajti prepričan je bil, da je uspel, pa se je hudo zmotil. Gadje so opazili, kakšen zločin je zagrešil. Namah jih je minila vsa dremavost. Vsi hkrati so se kakor na povelje zapodili za bežečim vitezom.

Vitez je opazil nevarnost, ki mu je grozila. Na vso sapo je stekel proti bregu in se zviška vrgel v Dravo. Z mečem v eni in z ugrabljeno krono v drugi roki je zaplaval proti drugemu bregu.

»Tam je moja rešitev,« se je potihoma hrabril, medtem ko je rezal hladne valove Drave.

Toda vitez se je zmotil. Razdraženi gadje so bili hitrejši. Vsi do zadnjega so planili v Dravo in zvijali gibka telesa skozi deročo vodo. Na drugi breg so priplavali istočasno z vitezom. Še preden se je utegnil docela skobacati na suho, so ga gadje vsega ovili s svojimi spolzkimi telesi. Otepal se jih je in otepal, pa je bilo vse zaman. Čez nekaj trenutkov že ni mogel več ganiti niti z roko niti z nogo. Nemočen je obležal v vodi, kamor so ga potegnili gadje. Utonil je. Njegovo telo, njegov

meč in ugrabljeno krono mrtve gadje kraljice pa je šumeča Drava odnesla kdove kam.

Zaman je lepa limbuška gospodična čakala svojega korenjaškega snubca. Postajala je ob oknih limbuške graščine, ki so gledala proti Dravi, a tistega, ki ga je tako hrepeneče pričakovala, ni videla nikoli več. Tedaj je spoznala, kaj se mu je najbrž zgodilo. Premagala sta jo velika žalost in bridkost. Nikogar več ni hotela videti okrog sebe. Iz dneva v dan bolj se je predajala obupu in kesanju. Hirala je in hirala, zvenela kakor nezalita roža in nekega dne umrla.

Mariborski kopalci pa pravijo, da je na skritih in tihih krajih Mariborskega otoka še zdaj videti mnogo gadov.

Nove kraljice z novo krono pa si gadje menda le niso izbrali več.

OBILNA LETINA FIŽOLA

Pohorci vedo mnogo povedati o skrivnostnih gozdnih bitjih. Ne tisti, ki žive v dolini dravskih elektrarn, blizu hotelov, zgrajenih na najlepših krajih širnega Pohorja, ob žičnicah in vlečnicah, ob avtomobilskih cestah.

Ti so že davno pozabili na vile in škrate, palčke in povodne može. Pač pa niso pozabili teh čudnih in čudežnih bitij tisti, ki jih pot le vsake kvatre zanese s Pohorja v dolino, v Maribor, Slovensko Bistrico ali v Slovenj Gradec. To so tisti pohorski možje, ki so jim od žag in sekir dlani trde kakor kamen, ki jim je obleka prepojena z vonjem po smoli in dimu, ki se pred črno, samotno nočjo zatekajo v nizke, zakajene drvarske koče, ki vse dni svojega življenja prežive v gozdovih; v letnem času, ko podirajo, sekajo in lupijo les, pozimi, ko vlačijo hlode po gladkem sanincu k drčam in cestam.

Tem tihim, vase zaprtim ljudem, živečim ure in ure hoda daleč od najbližjega strnjenega selišča, se iz tišine gozda in v viharnih urah še vedno prikazujejo visoko na planinah bajna gozdna bitja, se pogovarjajo z njimi, jim pomagajo v njihovih tegobah, a jih tudi strašijo in begajo.

Le gozdne žene so vedno dobre z njimi. Seveda, če jim je dober tudi človek. Ampak na vsem Pohorju skorajda ni hudobneža, ki bi pokazal gozdnim ženam le ukrivljen prst. Zato so gozdne žene vselej voljne pomagati, če je človek v zagati.

Sto petdeset le je že preteklo od tedaj, ko se je neka siromašna žena iz Razvanja odpravila nabirat jagode v gozdove na Pohorju. Dve deklici, svoji hčerki, je vzela s seboj, da bi ji pomagali. Leto je takrat bilo lepo in blago, sonce je sijalo vsak dan in jagode so zorele kakor za stavo. Vse rdeče jih je bilo na jasah sredi smrečja in bukovja. Žena in njeni hčerki so imele polne roke dela, a ker so nosile s seboj veliko posodo, je tudi niso mogle napolniti tako hitro.

Utrudile so se . . .

Med nabiranjem so se približale ruševinam obzidja, ki so ga v davnih časih zgradili Kelti na Pošteli. Dolga vrsta stoletij je že minila od tedaj, toda ruševine mogočnega obzidja še danes spominjajo na prebivalce te velike starodavne trdnjave. Nanje spominja tudi z gozdnim zelenjem obrasli poštelski studenec. Tam ga pozna vsak človek daleč naokrog. Tudi siromašna žena iz Razvanja je vedela zanj.

»Do doma je še dolga pot,« je rekla hčerkama, ko so posode do vrha napolnile z dišečimi gozdnimi jagodami. »Spočijmo se torej nekoliko, preden se odpravimo proti domu.«

»Nisem samo utrujena, tudi žejna sem močno,« je rekla starejša hčerka. »Pila bi!«

»Jaz tudi,« se je za njo oglasila mlajša.

»Tudi mene bi osvežil požirek vode,« je prikimala mati. »V poštelskem vodnjaku je vode dovolj. Toda preden pridemo do njega, moramo splezati čez ruševine obzidja.«

Deklici sta radi sledili materi. Pri vodnjaku so sedle v mehki mah, se napile, a šele tedaj začutile, kako so pravzaprav utrujene.

»V križu me zbada od celodnevnega pripogibanja,« je rekla mati.

»Mene tudi,« je dodala starejša hčerka.

»Mene prav tako,« je menila mlajša.

Sedele so tam in na moč jim je bilo všeč, kajti utrujenost jim že polagoma izginjala iz udov. Prepustile so se lepemu ugibanju, koliko bodo iztržile za nabrane jagode in ugibale tako dolgo, dokler jih ni izza stene temno zelenih hojk opomnil dih hladne sapice, da se bodo morale odpraviti proti domu.

»Pojdimo, dekleti!« je rekla mati in hitro vstala, kakor da se je hipoma nečesa prestrašila. »Znočilo se bo.«

Deklici, ki ju je že pošteno grudila lakota, sta brž sledili materi in vse tri so odšle v smer proti Razvanju. A kaj, šmenta, je bilo to? Stezica, ki se je prej razločno videla med praprotjo in grmičjem, se je nenadoma izgubila. Kakor da bi jo kdo s škarjami odrezal. Mati se je ozrla okrog sebe in zazdelo se ji je, da tamle na desni spet teče pot po hosti. Krenile so tja in hodile in hodile, hodile in spet hodile, a kako so se prestrašile, ko so po dolgem tavanju prišle tja, od koder so odšle — k poštelskemu vodnjaku.

Kaj zdaj?

Strah je prevzel vse tri. Nad gozdove se je prikradla noč in temno je bilo kakor v rogu. Deklici sta zajokali. Tudi mati je zaskrbljena umolknila. Zaradi obeh deklic pa ni smela pokazati svoje zaskrbljenosti.

»Nikar ne jokajta!« ju je bodrila s trdnim glasom. »Počakale bomo pač, da se naredi nov dan. Podnevi bomo zanesljivo našle pot domov.«

»Ampak jaz sem lačna in hladno mi je,« je zastokala starejša deklica.

»Tudi meni je hladno in bi rada kaj jedla,« je dodala mlajša.

»Zdaj vama ne morem pomagati,« je rekla mati in spet sedla v zdaj že nekoliko vlažen mah. »K meni se stisnita, da nam bo topleje. Lakota pa nas tudi ne bo pobrala, če eno noč ničesar ne zaužijemo.«

Deklici sta ubogljivo sedli k materi. Iz toplote materinega telesa je dihalo toliko miru, tolažbe in sladkega občutja varnosti, da sta se

kmalu potolažili. Celo na lakoto sta pozabili. Premagala ju je prijetna utrujenost in zaspali sta.

Ne tako mati. Napeto je prisluškovala čudnim nočnim glasovom, mrmrajočemu klokotanju, ki se je oglašalo iz globine studenca, kakor da se je tam prekopicnil povodni mož, tihemu šelestenju iz gozda, kjer so najbrž hiteli palčki po svojih skrivnostnih poteh, pritajenemu škrebetanju z bližnjih razvalin, kjer so verjetno uganjali škratje svoje vragolije, klicem sov, ki so se neslišno spreletavale med temnim drevjem, oddaljenem žuborenju potočka, ki je sredi noči donelo posebno glasno.

Tako glasno in tako vznemirljivo, da se je šele proti polnoči potopila v rahel dremež, iz katerega pa jo je kmalu predramil dotik tuje roke. Preplašeno je odprla oči. Razločno je zagledala pred seboj dve beli gozdni ženi. Prijazno sta se ji smehljali.

»Kaj počneš tu, ob tej pozni uri?« sta vprašali gozdni ženi. »Pa še z obema otrokoma! Prehladile se boste in zbolele vse tri.«

»Nisem kriva,« je rekla mati. »Zašle smo v mraku in nismo več našle poti s Poštele.«

»Prebudi obe deklici,« sta rekli gozdni ženi. »Pokazali vam bova pot domov.«

Mati je prebudila obe hčerki, vse tri pa so podale roke gozdnima ženama, ki sta jih molče odvedli od studenca. Tri izgubljenke sta spravili čez obzidje, mati pa je tedaj mahoma spoznala, kje in kod teče pot proti domu. Hotela se je prisrčno zahvaliti gozdnima ženama, a ju že ni bilo nikjer več. Skrivnostno sta izginili, kakor sta se skrivnostno prikazali iz nočne teme. Mati pa je zlahka našla pot k domači hišici v Razvanju.

Še večjo uslugo so gozdne žene izkazale nekega leta kmetu Visočniku. Že ime pove, da je kmetova kmetija bila nekje visoko pod vrhovi pohorskih planin. Obkrožena od gostih gozdov se je skrivala na osojni strani strmin pobočij. Tam je bilo moč preorati njive samo z merjascem.*

Tisto leto je bila zima dolga in trdovratna. Sneg ni pa ni hotel skopneti. Zlasti ne na Visočnikovem. Visočnika je zaskrbelo.

---

* Dvodelen plug, narejen za oranje na strminah.

»Kdaj bomo lahko kaj posejali in posadili?« je spraševal ženo. »Za vse bo prepozno. Komaj bo zraslo in odcvetelo, že bo spet jesen tu. Nobena reč ne bo imela časa dozoreti.«

Žena ni vedela odgovora. Kakor njen mož je postajala na hišnem pragu in se žalostno ozirala po mrtvih njivah, kjer so še marsikje ležale velike zaplate trdega, zmrznjenega snega. Ko bi vendar že zapihal jug, ko bi vendar že posijalo sonce!

Nekega dne je Visočnik zaskrbljen koračil ob spodnjem robu grunta, kjer je bilo na njivah še največ snega in kjer je bil najbolj trd. Kakor velika suha krasta je pokrival plodno zemljo na mrzlih njivah. Polglasno je sam sebi tožil svojo bol in skrb.

Prišel je prav pod rob, kjer je do gozda manjkalo samo še nekaj korakov. Obstal je od nenadnega začudenja in presenečenja. Gruča gozdnih žena je stala med gozdnim drevjem. Belo oblečene, razpuščenih zlatih las, gibke in lahke kakor puh v vetru so se mu prijazno smehljale.

Na prijazno vprašanje je prijazno odgovoril in gozdnim ženam odkritosrčno razodel svojo brigo.

»Od lakote nas bo konec, če ne bomo mogli nič vsejati,« je Visočnik z žalostnim glasom zaključil svojo pripoved.

»Po nepotrebnem si delaš skrbi, Visočnik,« je rekla ena izmed žena. »Zdaj je pravšnji čas za setev fižola. Sej fižol, Visočnik! Toliko ti ga bo zraslo, da ga ne boš vedel kam spraviti.«

»Na takole zamrznjeno zemljo naj ga sejem? Na sneg, ki še pokriva njive?« se je čudil Visočnik. »Saj se mi bodo še krave smejale.«

»Kakor se ti zdi, Visočnik,« je rekla druga gozdna žena. »Svetovale smo ti dobro. Vedi pa, da ti bo žal, če nas ne boš poslušal. Sej fižol!«

»Beštrga,* to je res čudna reč!« je odvrnil Visočnik, ki je še vedno dvomil v resnost nasveta gozdnih žena, in se popraskal za ušesom.

»Sej fižol!« je ponovila tretja gozdna žena.

Potem so žene mahoma izginile. Le po gozdu je še dolgo odmevalo:

»Sej fižol, Visočnik . . .«

»Sej fižol . . .«

---

* Pohorska kletvica

»Sej . . .«

Visočnik je prisluškoval v gozd, dokler klicanje ni utihnilo. Potem se je počasi in globoko zamišljen vrnil proti domu. Sedel je v kot pri peči in povedal družini, kaj je doživel. Visočnica, pametna in odločna žena, je menila, da je treba gozdne žene ubogati, pa če se bodo sosedje še tako norčevali. Oprtala sta si torej vreči s fižolom in odšla na njive.

Zares čudno je, da se tudi v najsamotnejših krajih novice hitro raznesejo. Sosedje, bližnji in daljni, so že tistega dne izvedeli, kaj počneta Visočnika. Nekateri niti verjeti niso mogli. Ko pa so prihiteli do Visočnikovega grunta, se niso mogli dovolj načuditi. Visočnika sta počasi koračila po njivah in sejala fižol po trdo zmrznjeni zemlji. Ponekod je visoko odskakoval in se kotalil po pobočju.

Sosedje so se jima krohotali na ves glas. Početje obeh Visočnikov se jim je zdelo tako smešno, da so se smejali in smejali in se tolkli po kolenih, kakor da so na gasilski veselici.

»Kaj vama le pade v glavo?« je krohotaje vprašal eden izmed sosedov. »Še tisti fižol bosta uničila, ki bi vaju in vajine otroke rešil najhujše stiske.«

»Po glavah se bosta tolkla, tako vama bo še žal,« je rekel drugi sosed.

»Meni pa se smilijo vajini otroci, ki bodo gladovali zaradi vajine trdoglave neumnosti,« je vzdihnila debela soseda.

»Ti skrbi za svoje, jaz bom pa za svoje,« ji je razdraženo odvrnila Visočnica.

»Le kdo vama je zmešal pamet?« se je čudil četrti sosed.

»Nihče!« ga je zavrnil Visočnik. »Tako so mi svetovale gozdne žene in tako bom tudi storil. Zdaj pa naju pustite pri miru in se brigajte za lastne posle. Idite že!«

Sosedje pa niso šli. Zdaj, ko jim je Visočnik omenil gozdne žene, se jim je vse skupaj zdelo še bolj smešno, še bolj noro.

»Ha, ha, ha, ha!« se je zakrohotal prvi. In so se nazadnje krohotali vsi vprek. Visočnika je imelo, da bi skočil mednje in jih s kolom iz plota namahal drugega za drugim.

»Ne jezi se!« mu je zašepetala žena. »Naj se smejejo, toda povem ti, kdor se smeje zadnji, se smeje najlepše.«

J. Vioux 68

Eden izmed sosedov pa ju je znova zbodel:

»Gozdne žene so vaju speljale na led. Pripravile so vaju do tega, da sta po njivah zmetala ves fižol. Same so namreč lačne, ponoči bodo prišle, si fižol skuhale in ga pojedle.«

Pa ni bilo tako.

Visočnika sta trdovratno sejala in posejala vso osojno stran njiv. Nekaj dni pozneje je sonce posijalo tako toplo, kakor da hoče v nekaj dneh nadomestiti, kar je zamudilo. Niti teden ni minil in že je izginila zadnja zaplata snega. Zemlja je ozelenela in je ozelenel tudi fižol. Drug poleg drugega so stali fižolovi grmički po vsej osojni strani Visočnikovega grunta. Rasli so in zeleneli in cveteli, da jih je bilo veselje pogledati. Stročja, zdravega in velikega pa je obviselo na njih, kakor še nikoli prej. Take letine fižola pri Visočnikovih in nikjer na Pohorju nihče ni pomnil. Gozdnim ženam iskreno hvaležni Visočnik se je tisto zimo res od srca lahko nasmehnil sosedom, ki so spomladi hoteli biti mnogo bolj modri kot on.

PASTORKA IN BELA ŽENA

Imel je nekoč radvanjski kmet dve hčerki, eno pravo hčer, drugo pastorko. Prava hči je imela doma vsega, kar se ji je zljubilo. Delati ji ni bilo treba. Lenarila je in se lepotičila, se cmerila za vsako malenkost in je bila tako razvajena, da si je celo jedi izbirala.

Pastorka pa je bila ponižno dekle. Vse ji je bilo prav in vse je potrpela. Njej so naložili tudi skrb za ovce. Vsak dan jih je gonila past na pohorske obronke in ničesar drugega ji niso dali s seboj razen koščka črnega kruha.

Zgodilo se je nekega dne, ko je pasla na enem izmed najbolj strmih in visokih obronkov, da je vzela kruh iz platnene torbice. Po nerodnosti ji je kruhek zdrknil iz rok in se zakotalil navzdol po strmini.

Kotalil se je in kotalil po vsem bregu in izginil v grmovju nekje globoko spodaj v grapi. Brž je skočila na noge, da bi stekla za njim, a je že isti hip obstala. Spomnila se je očimove grožnje. Vsak dan sproti ji je namreč zagrozil:

»Da se mi ne oddaljiš od ovac! Niti za korak! In niti za hip jih ne smeš izpustiti izpred oči! Če ne boš ubogala, jih dobiš s palico, da bodo cunje letele s tebe!«

Dekletce je torej spet sedlo v dišečo planinsko travo, si pokrilo obraz z dlanmi in bridko zajokalo. Kaj naj ves dan počne brez kruha?

Zdrznila se je, kajti na ramenu je začutila rahel dotik tuje roke. Začudeno in nemalo prestrašena je dvignila pogled. Pred njo je stala bleščeče bela žena, ki jo je gledala z dobrohotnimi očmi. Z milim in prijaznim glasom jo je vprašala:

»Zakaj si tako žalostna, deklica? Zakaj jočeš?«

Pastorka je začutila do tuje bele žene toliko zaupanja, da ji je natanko povedala, kakšna je njena usoda in kaj jo teži.

»Nikar ne jokaj!« je rekla bela žena. Prijela jo je za roko in dodala: »Pojdi z menoj!«

Pastorka bi rada šla, ampak se je bala zaradi ovac. Kdo jih bo čuval, če jih zapusti, kaj bo rekel strogi očim, če bi se v njeni odsotnosti kaj primerilo čredi? Bela žena pa jo je potolažila:

»Nič, prav nič se ne bo zgodilo tvojim ovčicam, če greš z menoj. Bodi brez skrbi!«

Pomirjena je deklica odšla z belo ženo. Nista dolgo hodili, ko sta prišli do lepe hišice, ki je pastorka dotlej še nikoli ni videla. Vstopili sta, bela žena pa je vprašala:

»Lačna si, zato mi hitro povej: kakšnega kruha si želiš, belega ali črnega?«

»Kar črnega mi dajte,« je skromno odvrnila pastorka. »Doma tudi nimam drugačnega. Navajena sem nanj.«

Bela žena pa ji je odrezala velik kos pšeničnega, takega, da se je od same dobrote kar topil v ustih. In že je bela žena spet vprašala:

»Še kavo ti bom dala h kruhu. Kakšna ti je ljubša, bela ali črna?«

»Kar za črno prosim,« je odgovorila deklica. »Doma sploh ne dobim kave, ampak le vodeno prežganko.«

Toda bela žena ji je prinesla skodelico okusne bele kave, kakršne uboga pastorka še nikoli ni okusila.

Ko se je deklica najedla, se je lepo zahvalila in se hotela odpraviti nazaj na pašnik, a jo je bela žena za hip še zadržala in ji rekla:

»Spravi ovce domov, pod večer pa se spet vrni k meni. Ali boš prišla? Danes boš spala pri meni.«

Deklica je veselo prikimala, se še enkrat zahvalila in odhitela na travnik. Preštela je ovce in hitro ugotovila, da nobena ne manjka. Odgnala jih je domov. Ko se je začelo mračiti, je znova odhitela čez pašnik v gozd k hišici. Bela žena jo je že čakala. Vprašala jo je:

»Povej mi, deklica, kje bi rajši spala, na cunjah ali na pernici?«

»Kakšna pernica!« se je veselo zasmejala deklica. »Doma sladko spim na samih cunjah in mi bo tako ležišče dovolj dobro tudi pri vas.«

Toda bela žena se je samo dobrohotno nasmehnila in položila mlado pastirico v mehko pernico. Deklica je takoj zasnula in trdno spala vso dolgo noč. Ko se je spet prebudila, je bela žena že stala ob njej. Rekla je:

»Dobro jutro! Vidim, da si se dobro naspala. Zdaj pa pohiti domov, da te ne bodo pogrešali.«

Deklica je brž vstala, se umila in počesala. Preden je odšla, ji je bela žena postavila na glavo bleščečo zlato kronico in dodala:

»Odslej le pridi vsak dan k meni jest.«

Doma so bili na moč presenečeni, ko so jo zagledali tako skrbno umito, počesano in z zlato krono na glavi.

»Kje si dobila zlato krono?« so jo vprašali.

Pastorka je odkritosrčno povedala svojo zgodbo od kraja do konca. Medtem ko mati in očim nista ničesar pripomnila, se je oglasila pastorkina polsestra in bleda od zavisti zakričala:

»Tudi jaz hočem imeti tako kronico. Odslej bom jaz pasla ovce.«

Kakor je želela, tako se je zgodilo. Očimova ljubljenka je naslednje jutro oblekla najslabšo, najbolj raztrgano obleko, ki jo je premogla in odgnala ovce na pašo. Sedla je v travo in nepotrpežljivo čakala čas malice. Ko ga je dočakala, je vzela iz torbice kruh, ga zalučala po strmini daleč doli v grapo in se spakovala, kakor da bridko joče.

Bela žena je zaslišala njeno stokanje. Prišla je in jo sočutno vprašala, zakaj tako joče. Razvajenka je venomer hlipala in rekla:

»Lačna sem bila, a se mi je malica, košček kruha, zakotalila po bregu. Ovac pa ne smem zapustiti, da bi kruhek poiskala. Joj, joj, ves dan bom lačna!«

Bela žena jo je tolažila in povabila s seboj v svojo hišico. Tam jo je vprašala, kakšnega kruha si želi, belega ali črnega.

»Belega,« se je brž odrezala naduta deklica. »Takega jem tudi doma ob petkih in svetkih.«

Bela žena pa ji je ponudila črnega. Isto se je ponovilo pri kavi.

»Belo kavo bom jedla. Takšno jem tudi doma,« je rekla deklica, a je dobila črno.

Zvečer je bela žena vprašala deklico, če hoče spati na cunjah ali na mehkih pernicah. Deklica si je izbrala pernice, češ da tudi doma leži samo na gosjem puhu. Tisto noč pa je morala ležati na goli slami, kajti tako ji je velela bela žena. Zjutraj se je zavoljo tega držala kakor slabo vreme in niti prijaznega odgovora ni dala, ko ji je bela žena voščila dobro jutro.

Bela žena se je zavoljo tega tako vznevoljila, da deklici ni podarila zlate krone. Jezno ji je pokazala vrata. Deklica je odhitela domov, poiskala pastorko, ji s silo strgala zlato kronico z glave in si jo posadila na glavo. Oče njenega početja ni pograjal, tudi mati ne.

Zdaj je spet pastorka gnala ovce na pašo. Potrpežljivo je sedela v travi. Tiha in sama. Ni tožila, ni jokala. Udano je prenašala svojo usodo. Ko je tisti dan prišla k njej bela žena in jo začudeno vprašala, zakaj ne nosi zlate krone, ji je brez jeze povedala, da ji jo je odvzela polsestra.

Beli ženi pa to ni bilo všeč. Hudo nejevoljna je rekla:

»Tvoja polsestra je hudobna in ošabna. Nikar naj ne misli, da bo zlata krona njena. Podarila sem jo tebi in ne nji.«

Nato je bela žena spregovorila nekaj čarobnih besed, naredila nekaj čudnih, nenavadnih kretenj in že se je zlata kronica znašla v njenih rokah. Posadila jo je pastorki na glavo, a tako, da ji je ni mogel sneti nihče več. Pastorka pa je krono nosila dolgo dolgo.

Menda kar vse življenje . . .

DESETNICA

Že od nekdaj so ljudje bajali čudne reči o desetem sinu ali deseti hčeri. Če je bil deseti otrok deček, se ga je že ob rojstvu prijelo ime »deseti brat«. O njem so pravili, da mu ni usojeno živeti na domači grudi in v domači hiši. Venomer da ga neka skrivnostna sila žene od doma. Kakor trn da se mu zaje v srce in ga venomer sili:

»Pusti vse in idi! Napoti se v široki svet, kajti le tam je tvoj dom.«

Deseti brat nekega dne zanesljivo podleže temu skrivnostnemu klicu. Tiho in skrivaj zapusti domači krov. Gnan od pekočega hrepenenja se klati po deželi iz kraja v kraj, živi od tistega, kar mu dajo dobri ljudje in nikjer ne najde miru. Ko mu v večnem tavanju poidejo moči, mu usmiljena dobra smrt nazadnje zatisne oči.

Še hujše je, če v kaki družini dobe desetnico, deseto hči. Pohorci pravijo, da je desetnica Smrt. V Hočah pod vzhodnim Pohorjem, tako pač trdijo, je nekoč živela kmečka žena. Deset hčera je imela. Ko jih je bilo že devet in ko je deseti otrok bil na poti, je ves čas živela v silnem strahu, da bo tudi deseti otrok deklica. Iz vsega srca si je želela fantka. Toda želja se ji ni izpolnila. Spet je dobila hčerko — desetnico. Ob njenem rojstvu je kmetici bilo toliko teže, ker je bila prepričana, da je rodila Smrt. Sosede so jo po strani gledale in — molčale. Tudi kmetica ni rekla nič. Le vsak dan je bila njena skrb hujša in večja. Desetnica nikakor ni uspevala. Bolehna je bila in bledikasta in slabo je rasla. Kakor da res ni bilo nobenega življenja v nji, četudi je bila pridna in se ni ustrašila nobenega dela. Pridno je pomagala sestram.

Bil je lep poleten dan. Tak pač, kakršni so dnevi, kadar zori pšenica. Sonce je že zjutraj vroče sijalo z neba. Od Pohorja do Haloz in Slovenskih goric se je bočilo modro, od poletne vročine nekoliko zastrto nebo. Včasih se je s pohorskih pobočij spustil komaj zaznaven topel poletni vetrič, zaplesal po vsem Ptujskem polju in se poigral z zrelo pšenico. Komaj vidno se mu je priklonila in rahlo zašuštela.

Tistega vročega dne je vseh deset deklet želo na njivi, ki leži med vasjo in današnjo železniško postajo Hoče. Globoko so se sklanjale k

šuštečemu bilju; le švist njihovih srpov se je razlegal daleč po polju. Matere ni bilo na njivi. Šla je malo prej domov pripravit malico mladim žanjicam. Kdaj pa kdaj se je katera izmed njih vzravnala, zveneče nabrusila srp in se spet priklonila pšenici. Tudi desetnica. Ni hotela zaostajati za sestrami, čeprav so vse bile odraslejše in močnejše od nje in četudi so najmlajšo sestro večkrat opomnile, da ji ni treba hiteti.

Nepričakovano se je na prašni cesti prikazala postava v čisto belino odete žene. Počasi in zamišljeno je stopala svojo pot. Tanki, drobceni oblački prahu so se ji dvigali izpod bosih peta.

Ko je prišla do njive, kjer je želo deset sestra, se je hipoma ustavila, dvignila z belim ogrinjalom prekrito glavo in vzkliknila:

»Bogdaj srečo, dekleta!«

Mlade žanjice se niso zmenile zanjo. Morda je sredi dela niso opazile, morda so se je ustrašile. Le najmlajša, desetnica, se je vzravnala in vedro vzkliknila:

»Bogdaj!«

Belo oblečena žena je krenila dalje, spet obstala in rekla:

»Poslušajte, dekleta! Vas vse sem pozdravila, a me niste niti opazile. Samo ti, najmlajša, si našla dobro besedo na moj pozdrav. Zato bom nekoč prišla po tebe. Ker pa ste si na las podobne druga drugi, ti bom dala prstan. Po prstanu te bom prepoznala.«

Najmlajša je kakor začarana strmela v samotno belo popotnico. Počasi je stopila k nji, žena pa ji je nataknila na prst prelep, droban zlat prstan. Potem je spet odšla dalje v vroči sončni dan.

Ko je mati prinesla malico, so ji dekleta zmedeno pripovedovale, kaj se je primerilo. Mater je hudo zaskrbelo. Kaj se bo zgodilo z njeno najmlajšo? Desetnica pa je bila videti dobre volje. Snela je prstan in ga pokazala materi.

»Glejte, mati, kakšen lep prstan sem dobila!« je veselo vzkliknila. »Nobeno dekle v Hočah nima tako lepega prstana. Ves je zlat.«

Toda mati se ni razveselila. Pobožala je svojo najmlajšo po mehkih laseh in glasno zajokala. Deklica se je začudila:

»Zakaj ste žalostni, mati moja? Nikar ne jokajte, nikar! Rajši bodite veseli. Glejte, ko boste umirali, vam bom stala ob strani. Vi pa me ne boste videli. Jaz vam bom zatisnila trudne oči.«

Dekletove besede matere niso mogle potolažiti. Še globlje je sklonila žalostno glavo, še glasneje je zajokala. Ko je izjokala zadnjo bridko solzo, je spet pogledala svojo desetnico in ji velela skoraj trdo:

»Daj mi prstan, hčerka!«

Desetnica se je branila.

»Ne dam vam ga, mati. Prstan je moj.«

»Daj mi prstan!« je znova velela mati.

Tudi zdaj ji desetnica ni hotela izročiti prstana. Šele v tretje, ko je zazvenel materin glas neizprosno, je desetnica obotavljaje potegnila prstan s prstanca in ga izročila materi.

»Nočem, da bi prav ti, moja najmlajša, šla s tujo ženo,« je rekla mati. »Zamesila bom prstan v testo. Tista, ki bo dobila košček kruha s prstanom, naj gre v svet z belo ženo.«

Tako je mati tudi naredila. Dekleta so pšeničko požele, osušili so jo in omlatili, mlinar je zmlel iz nje belo moko, mati je umesila kruh. Zgodaj je vstala, zgodaj zakurila v veliko peč, tako zgodaj, ko so dekleta še ležala. Skrbno je zmesila testo. Globoko vanj je vtaknila nesrečni prstan. Tako globoko, da ga ni več otipala niti tedaj, ko je testo pregnetla še enkrat in ko je iz njega izoblikovala hlebce. Potisnila jih je v peč. Kmalu je praznično zadišalo po vsej hiši.

Dekleta so vstala . . .

Vsaki je mati za zajtrk odrezala kos sveže pečenega, že ohlajenega kruha. Desetnici je odrezala krajec.

»V krajcu prav gotovo ne bo prstana,« si je mislila, kajti desetnico je imela najrajši. »Naj gre z belo ženo katera druga, ki je starejša.«

Dekleta so zagrizla v beli kruhek. Prvi je nekaj trdega zaškripalo pod zobmi — desetnici. Z drobnimi prsti je segla v usta in privlekla na dan zlati prstan tuje žene. Mati je bridko zajokala. Zdaj ni bilo zanjo nobenega upanja več. Desetnice ni mogla rešiti bridke usode.

In se je torej zgodilo, da je nekega dne nenadoma stopila v hišo bela žena. Nobene besede ni rekla. Tiho je prijela desetnico za roko in jo tiho odvedla iz hiše.

Desetnice pa od tedaj ni videl nihče in nikoli več.

PODKOVANA ČAROVNICA

Vsak prebivalec današnjega Frama, vasi na vznožju vzhodnega Pohorja, bi se na glas smejal, če bi mu kdo dejal, da so v Framu nekoč živele čarovnice. Kje pa utegnejo danes Framčani misliti na čarovnice? Morda pri delu v framski oljarni ali za stroji mariborskih tovarn, kamor se jih mnogo vozi vsak dan?

Toda včasih, pravijo, so v Framu živele čarovnice. Najhujša da je bila žena bogatega kmeta, četudi pravzaprav nihče ni zagotovo vedel, da je čarovnica. Samo šušljali so ljudje po vasi take reči, dokler se nazadnje le ni izvedelo in potrdilo. Ampak to se je zgodilo na zelo čuden in skrivnosten način, kajti niti njen mož dolgo ni verjel v čarovniško početje svoje žene.

Neke jeseni je najel novega konjskega hlapca, postavnega in močnega fanta. Hlapci so takrat spali kar pri živini v hlevih. Za hišno služinčad se tiste čase nihče ni mnogo menil, kako stanuje, kako se hrani in kako jo gospodarji plačujejo. Kmet in hlapec sta se torej pogodila za celo leto. Tudi to je bil takrat običaj, kajti po enem letu sta si hlapec in dekla lahko prebrala službo.

Gospodinja si je novega hlapca natanko ogledala. Bil je videti močan in vztrajen in se ji je zategadelj zdel ravno pravšnji za njene čarovniške namene. Že prvi večer je tako dolgo počakala, da je utrujen od dela trdno zaspal. Splazila se je v hlev, ga spremenila v konja, mu vrgla uzdo čez glavo, mu sedla na hrbet in odjezdila na čarovniški ples.

Tako se je dogajalo iz dneva v dan. Kmetica se je ponavadi vračala s čarovniškega plesa malo pred polnočjo. Seveda je morala pri tem goljufati tudi svojega moža. Ni smel izvedeti, da zvečer ne zaspi, da vstaja in da skrivaj odhaja v hlev konjskega hlapca spreminjat v konja in da v temi jezdi na čarovniški ples. Slamnato babnico je položila v posteljo, da bi preslepila moža. Hlapcu pa je zagrozila, da mu bo iztrgala jezik, če bo komu samo zinil, kaj počne z njim sleherno noč.

Vse leto je hlapec mirno trpel gospodinjino početje. Ko pa je manjkalo samo še nekaj dni do konca njegove službe, je v njem pre-

kipela jeza in se mu prebudila takšna želja po maščevanju, da se ji ni mogel upreti. Zvečer je spet prišla gospodinja v hlev. Prežal je nanjo kakor maček in ko je spregovorila svoj čarovniški zagovor in ga hotela obrzdati, je spretno prestregel brzdo in jo nataknil gospodinji.

Hipoma se je spremenila v konja.

Hlapec pa se je gospodinji-čarovnici maščeval tako, da ji je urno skočil na hrbet in jo z ostrogami pognal iz hleva. Potem jo je v divjem galopu dolgo gonil sem in tja po vasi. Mokro in vso penasto je postavil v hlev, urno odšel h kmetu v hišo in mu rekel:

»Nikar ne zamerite gospodar, da sem se šele zdaj spomnil. Saj ste rekli, naj jutri zarana grem po slamo na Pohorje, ker bo sicer sprhnela?«

»Saj, saj!« je rekel kmet. »Celo sam sem pozabil na to nesrečno slamo. Kar pojdi torej ponjo!«

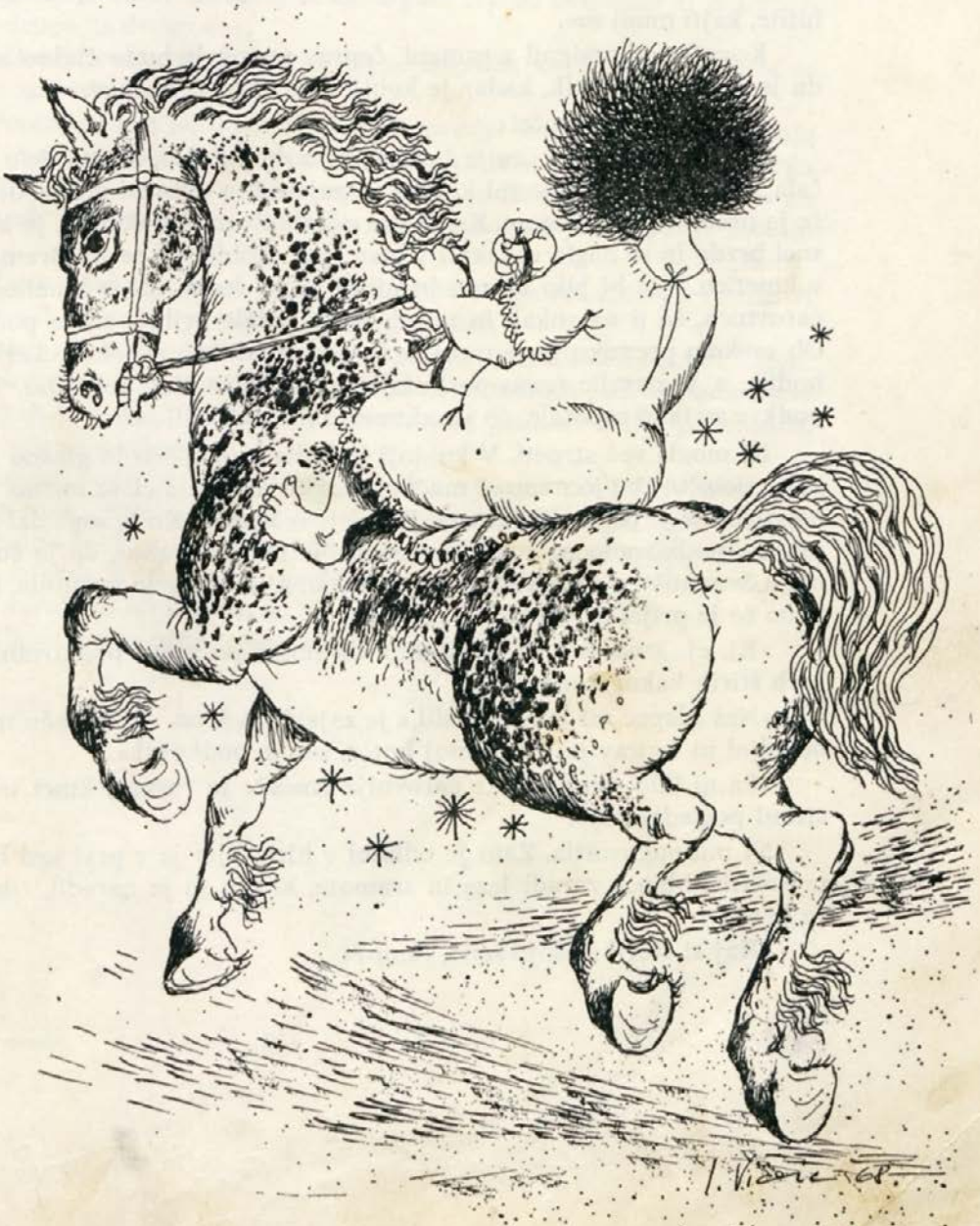
»Ampak, gospodar,« je pomencal hlapec, »vreme je slabo in poti so slabe. Kobilo bi bilo treba na novo podkovati, sicer se bo zbosila, še preden pridem do pol poti.«

»Kakor da ne bi imeli kovača v vasi!« se je nasmejal kmet. »Ženi torej kobilo k njemu, da jo prekuje. Ampak še danes, kajti jutri ne boš prišel kmalu na vrsto.«

Maščevalni hlapec je brž odgnal kobilo, se pravi v kobilo spremenjeno gospodinjo-čarovnico, k vaškemu kovaču. Čeprav je bilo že nekoliko pozno, se je kovač brž lotil posla. Trdno sta kobilo privezala k drogu, da še z glavo ni mogla migniti. Toda poskakovala je in brcala, kakor menda še noben konj, kar jih je kovač podkoval. Zaman sta hlapec in on vpila in mirila, kobila se je vzpenjala in brcala, da nista bila varna življenja pred njenimi trdimi kopiti.

»Da bi te vrag, mrha!« je nazadnje zaklel sicer potrpežljivi kovač, iztrgal hlapcu bičevnik iz rok in nekajkrat krepko mahnil z njim kobilo po bedrih in hrbtu. Kobila se je nato malce pomirila. Kovač je razbelil podkev, hlapec pa je kobili dvignil nogo. Brž ko je kovač pritisnil razbeljeno železo na kopito in je osmojeni rog glasno zacvrčal, je kobila zavpila:

»Vroče, boter, vroče!«

Kovač, ki je res bil kmetici za botra, je tako osupnil, da je izpustil klešče in podkev in začudeno vprašal hlapca:

»Kaj naj to pomeni, fant? Tvoja kobila govori!«

»Ah, kje pa!« se je zasmejal hlapec. »Kak vaški pobalin se je skril tu v bližini in se norčuje iz naju. Ne poslušajte teh norčij! Rajši pohitite, kajti mudi se«.

Kovač je skomignil z rameni, čeprav se mu je hudo čudno zdelo, da je zaslišal isti krik, kadar je kobili nadel vročo podkev:

»Vroče, boter, vroče!«

Komaj kake četrt ure je še manjkalo do polnoči, ko sta delo končala. Hlapec je brž odvezal kobilo, jo zajahal in odbrzel v vas. Ustavil se je pred hišnim pragom. Ko je ura odbila dvanajsti udarec, je kobili snel brzdo in se naglo umaknil v hlev spat. Kobila pa se je spremenila v kmetico. Vse bi bilo v redu in nihče ne bi vedel, da je kmetica res čarovnica, če ji na rokah in nogah ne bi ostale pribite težke podkve. Ob vsakem premiku jo je v rokah in nogah strašno zabolelo. Težko je hodila, a je navzlic temu poskušala priti v hišo čim bolj tiho. Toda podkve so tako ropotale, da je odmevalo po vsej hiši.

Ni mogla več strpeti. V kuhinji je sedla k ognjišču in glasno zajokala. Bolečine so jo namreč mučile, tudi če je sedela čisto mirno. Njeno stokanje je prebudilo kmeta. Prišel je iz kamre. Ko je zagledal ženo takšno, podkovano na rokah in nogah, je takoj spoznal, da je šušljanje o čarovništvu njegove žene le resnično. A se mu je le zasmilila. Obupano se je prijel za glavo in vzkliknil:

»Ej, ej, žena, kaj se je zgodilo, da hodiš po svetu podkovana na vseh štirih kakor konj.«

»Naš hlapec mi je to naredil,« je zajavkala žena. »H kovaču me je odpeljal in čeprav je kovač moj boter, me je podkoval.«

»Pa ni bilo morda kake čarovnije vmes?« je vprašal kmet in postrani pogledal ženo.

Ni mu odgovorila. Zato je odhitel v hlev, kjer je v prvi jezi hotel premlatiti hlapca zaradi jeze in sramote, ki mu jo je naredil. Glasno se je zadrl:

»Kaj si storil z mojo ženo, lump?«

»Tisto, kar je zaslužila,« je mirno odvrnil hlapec. »Čarovnica je. Sama hudobija ji tiči v srcu.«

»Čeprav bi tudi bila čarovnica, tebi nič mar!« se je še bolj razhudil mož. »Kaj ti je naredila hudega, ničvrednež? In kaj ti je nazadnje mar početje moje žene? Čimprej se mi izgubi izpred oči, sicer ti polomim kosti drugo za drugo.«

»Mar vi veste, gospodar, če mi je naredila kaj hudega ali ne?« se je porogal hlapec.

Potem pa mu je mirno in počasi povedal vse: kako je gospodinja že od vsega začetka vsak večer zahajala v hlev, kako ga je zagovorila v konja, kako mu je nadela uzdo, kako je moral odbrzeti z njo na hrbtu na čarovniški ples in kako nečloveško se je izčrpaval zavoljo tega.

Kmet zdaj ni bil več jezen na hlapca. Ni ga več zmerjal in mu ni več grozil. Žalostno je pobesil glavo in rekel:

»Če je tako, bogu bodi potožena, si je res zaslužila takšno kazen. Ampak smili se mi vseeno. Saj je vendar ne morem pustiti podkovane na nogah in rokah! K čemu mi bo taka na gruntu? Pojdi po kovača, naj ji sname podkve.«

Kovač je prišel in je storil, kakor so mu naročili. Previdno, da bi čim manj bolelo, je kmetici snel podkve. Brž ko je opravil svoje nenavadno delo, so bolečine ponehale, rane pa so se v nekaj dneh zacelile. Čeprav je od ran ozdravela in četudi ni več uganjala čarovnij, je odtlej hirala in hirala, dokler ni umrla.

Hlapec pa je odšel v beli svet bogve kam.

DEKLICA ČAROVNICA

Na Boču, hribu južnovzhodno od Pohorja je svoj čas stal mogočen grad mogočnega grofa. Njegova posest se ni raztezala samo po Boču in njegovi okolici, marveč je segala tudi v nekatere pohorske kraje. Celo nekaj gozdov je imel mogočni grof tam naokrog. Bil je torej sila bogat, a tudi zelo pogolten in skop, neusmiljen do svojih podložnikov, ki jih je izkoriščal, kolikor je le mogel.

Imel je tri hčere, drugo lepšo od druge. Ampak vse tri so se razumele tudi na čaranje. Pa so navzlic temu bile boljše od očeta. Smola je hotela, da se dotlej še noben snubec ni zglasil na gradu, da bi vsaj eno izmed njih zaprosil za ženo. Najbrž so se mladi možje bali skopega in zadirčnega grofa.

Lepega pomladnega dne, ko se je zemlja že otajala in posušila, je prišel s Pohorja v grad na Boču postaven fant. Življenje je kar dehtelo iz njega in zdelo se je, da nosi s seboj omamni vonj pohorskih gozdov. Ni bil všeč samo trem grajskim gospodičnam, marveč tudi skopuškemu grofu. Zato ga je brž najel za hlapca.

»Ampak povem ti že v naprej, da boš moral opraviti sleherno delo, ki ti ga bom naložil.«

Tako je rekel milostljivi gospod grof in celo s prstom požugal mlademu Pohorcu, da bi podkrepil svoje besede. Velel mu je preorati veliko njivo. Ker pa se mu je zdelo škoda pravega pluga, je moral mladi hlapec vzeti s seboj na polje okorno leseno ralo. Od jutra do večera se je mučil z njim. Dela seveda ni mogel opraviti. Grof je pod večer prišel pogledat na polje, rekel pa ni nič.

»Danes boš šel v vinograd,« je naslednje jutro ukazal skopuški grof. »Prekopal ga boš kar z leseno motiko, saj si dovolj močan.«

Hlapec ni rekel nobene. Ukaz je ukaz in ubogati ga je moral. Toda zemlja v vinogradu je bila trda in grudasta. Drobil in rahljal jo je z leseno motiko, zamahoval in zamahoval, a brez vidnega uspeha. Z nerodnim lesenim orodjem res ni mogel izpolniti gospodarjevega na-

ročila. Proti večeru je prišel grof gledat, kako napreduje delo v vinogradu. Videl je, da ni bilo mnogo narejenega, a vseeno ni rekel ničesar in brez besed odšel.

»Vsega imamo pri naši graščini,« je naslednje jutro rekel grof mlademu Pohorcu, »samo ribnika še ni. Izkopal ga boš in vanj napeljal vodo. Ribe moramo imeti pri hiši, saj so mi ena najljubših jedi. Toda vse delo moraš opraviti z golimi rokami.«

Hlapec ni ugovarjal. Odšel je na kraj, ki ga je odkazal graščak, toda delo mu nikakor ni šlo od rok. Vrnil se je v grad in graščaku vpričo njegovih hčera povedal, da dela ne more opraviti samo s prsti in dlanmi.

»Kako naj cel ribnik izkopljem z golimi rokami? Saj se vam je zmešalo!« je vzkliknil Pohorc. Dovolj mu je že bilo graščakove skopuške brezobzirnosti in nemogoče zahtevnosti. Zato je v njem prekipela jeza.

Toda jeza je prekipela tudi v mogočnem grofu. Kako si upa takole kmečko teslo tako drzno nastopati proti njemu in še vpričo hčera! Mu bo že pokazal!

»Molči! Kako si drzneš!« je zakričal graščak. »Tu sem jaz gospodar in ne ti! Moj hlapec si in dokler ti jaz režem kruh, je tudi tvoje življenje v mojih rokah. Zato naj ti povem: dela nisi opravil, kakor sem zapovedal in boš zategadelj pogubljen. Obsojen si na smrt!«

V tistih časih so imeli gospodje grofi in drugi mogočneži pravico tudi življenje upihniti kakemu svojemu podložniku, če se jim je zdelo tako prav. Fant je pobledel, pobledele pa so tudi grajske gospodične. Mladi, postavni Pohorc se jim je prikupil. Zasmilil se jim je in sladko so naprosile neusmiljenega očeta:

»Nikar. Saj se bo poboljšal. Ne jemlji mu življenja, naš ljubi, dobri očka!«

»Kar sem rekel, sem rekel!« jih je ostro zavrnil ljubi, dobri očka.

Najmlajša hči pa ni odnehala in nazadnje dosegla, da je trdosrčni graščak odložil usmrtitev za tri dni. Jezno se je zasukal na petah in odšel na dvorišče. Ko je izzvenelo rožljanje njegovih velikih ostrog, je najmlajša stopila k hlapcu in mu pošepetala:

»Poskusi še enkrat zorati njivo, zrigolati vinograd in izkopati ribnik. Med delom bodo prišle k tebi tri vrane. Vprašale te bodo, katero bi rad imel. Dobro poglej takrat! Pokaži na tisto, ki ti bo s krempeljci dala skrivno znamenje. Ali si razumel?«

Hlapec je razumel, saj je bil dovolj bister fant. Takoj se je zagnal v delo. Po razgovoru z najmlajšo hčerko je na tihem le upal, da si reši življenje. Najprej se je odpravil na njivo in zasadil vanjo okorno leseno ralo. Pognal je konja, a ralo je le počasi obračalo trdo zemljo. Tedaj so nenadoma priletele tri vrane in sedle tik njega. Vprašale so ga:

»Katero izmed nas bi rad imel?«

Fant si je v zadregi obrisal znojno čelo in napeto opazoval vrane. Ni mu ušlo, da je ena izmed njih skrivaj dvignila krempeljce in mu pomigala z njimi. Pokazal je nanjo.

»Tole bi rad imel,« je rekel odločno.

Vse tri vrane pa so mu potem pomagale orati in kakor bi mignil je bila njiva preorana.

Naslednji dan je šel z leseno motiko v vinograd. Tudi tam se mu je trda zemlja upirala, pa so spet priletele tri vrane in vprašale v en glas:

»Katero izmed nas hočeš imeti?«

Spet je Pohorc z bistrim očesom ošinil vse tri in ko je opazil, kako je ena izmed njih skrivaj dvignila krempeljc in ga urno skrčila, je brez oklevanja pokazal nanjo in rekel:

»Tale naj bo moja!«

Vrane pa so se zakadile v delo in vinograd je bil brže zrigolan.

Tretjega dne je začel kopati ribnik. Priletele so tri vrane in ga vprašale:

»Katero izmed nas hočeš imeti?«

V tretje se je zgodilo, da ga je ena izmed njih zapeljivo pogledala s poševno nagnjeno glavo, mu pomežiknila in dala skrivno znamenje s krempeljcem. Vrane so mu pridno pomagale in še tisti dan je bil ribnik izkopan, velik in prostran.

Mladi hlapec se je oddahnil. Ko so vrane odletele, je sedel na rob ribnika, ki ga je začela polniti voda iz bližnjega potoka, si pomel roke in glasno dejal:

»No, zdaj sem rešen!«

Najmlajša grajska hči pa ni bila takih misli. Predobro je poznala svojega trdosrčnega očeta. Vedela je, da ne drži rad besede. Lahko bi se zgodilo, da bi zalega fanta navzlic odlogu velel umoriti. Ko se je hlapec vrnil v grad in povedal, da je naročeno delo opravil in ko je grof odšel pogledat, če se mu fant ne laže, se je hitro odločila.

Odhitela je v grajsko zakladnico in si nagrabila denarja, kolikor si ga je mogla. Nataknila si je čudežne škornje, zgrabila mladega hlapca, svojega ljubega zalega Pohorca za rokav in mu hlastno velela:

»Zdaj pa le z mano. Niti za hip se ne smeva zamuditi. Nevarnost še ni minila.«

V divjem begu sta odhitela iz gradu. S čarobnimi škornji na nogah je dekle delalo velikanske korake. Tako je hitela čez drn in strn, da je svojega ljubljenca kar po zraku vlekla za seboj. Nazadnje sta prišla daleč na Pohorje v opuščen grad, ki je tudi bil last trdosrčnega graščaka z Boča. Nobeno ljudsko bitje ni stanovalo v njem, razen nekakšnih strahov, za katere so ljudje pravili, da so vragovi. Ponoči so tako rogovilili po pustih grajskih prostorih, da pod grajsko streho ni bilo moč spati. Pobegla grajska gospodična in mladi hlapec, njen ljubi, sta se lahko naspala samo podnevi.

Kdo ve, kako bi se vse končalo, če nekega dne ne bi prišla novica, da je stari, hudobni graščak na Boču nenadoma umrl in da je najmlajša hči podedovala grad, v katerega je pobegnila z mladim Pohorcem.

»Zdaj si bova tu uredila najino gnezdo,« je rekla grajska gospodična. »Grad bova temeljito prezidala. Potem se bodo tudi vragovi odselili od tod, midva pa bova uživala čudovit mir sredi pohorskih gozdov.«

Tako sta tudi naredila. Prezidala in popravila sta staro grajsko poslopje in kakor bi mignil, so se vragovi odselili. Najmlajša grajska gospodična in nekdanji hlapec pa sta v njem živela dolgo, zelo dolgo srečna in zadovoljna.

LOVEC RUSL IN PALČKI

Na Pohorskem dvoru so pričakovali goste. Služabniki in služabnice so pometali in čistili po sobanah in okrog graščine. Grajska gospa ni vedela, kje se je drži glava. Zdaj je ukazovala tu, zdaj tam, hodila je po sobanah zardela od vneme in venomer ukazovala, kaj in kako je treba storiti, da se bodo gosti udobno počutili in da nihče ne bo mogel reči, da je na Pohorskem dvoru bilo kaj nápak.

Mogočno graščino na vzhodnem pobočju Pohorja so znanci in prijatelji grajske gospode radi obiskovali. Tam ni manjkalo ničesar: od imenitne srnje pečenke do rujnega framskega vina. S ploščadi pred graščino se je nudil prekrasen razgled po Ptujskem polju do Haloz in Slovenskih goric. Za graščino pa so tihe poti vodile v dišečo gozdno spokojnost visoko gori v pohorska pobočja.

Tudi grajski gospod je bil tisti dan rahlo zaskrbljen, da bi se kakor koli ne zameril gostom. Njegova dolžnost je bila poskrbeti za divjačino, ki je gostom šla najbolj v slast. Poklical je torej grajskega lovca Rusla in mu naročil:

»Pojdi, Rusl, gor v pohorske gozdove in nastreljaj divjadi, kolikor le moreš. Goste dobimo in kuhinja mora biti založena z divjačino, da kuharice ne bodo prišle v zadrego.«

»Potrudil se bom,« je rekel Rusl in si pogladil dolge mustače. »Saj vedo, milostni gospod, da mi ne uide nič, kar mi pride pred puško.«

Gospod je milostno prikimal, Rusl pa se mu je globoko priklonil. Kakor se spodobi, je ritensko odšel iz sobane. Ni bilo kaj reči, Rusl je bil lovec, ki ni imel para na vsem Pohorju. Ponosen je bil na svoje lovske sposobnosti. Gospodar Pohorskega dvora se je lahko zanesel nanj.

Tisti dan pa se je Ruslu njegova samozavest grdo maščevala. Lazil je po gozdu navzgor in navzdol, in počez ga je prehodil, toda razen nekaj mršavih polhov mu ni nič prišlo pred puško. Kakor da je nekaj začaralo divjad tisti dan; srne in jeleni, zajci in fazani, vse se je nekam

poskrilo, kakor da se je vdrlo v zemljo. Že od ranega jutra je Rusl taval med drevjem. Čeprav navajen hoje po strminah, se je na moč utrudil in oglasila se mu je lakota.

Na robu sončne jasice si je zakuril ogenjček, odrl ulovljene polhe, jih nataknil na raženj in počasi pekel. Vznemirjala ga je misel, kaj poreče njegov gospod, ko se bo vrnil praznih rok in ko bo moral priznati, da mu sreča ni bila mila ...

Nekaj je zašelestelo v praproti. Rusl se je zdrznil iz težkih misli in se ozrl. Tik pred njim je stal pritlikav dolgobrad možiček v šilasti kapici in zeleni obleki.

»Dober dan, lovec!« je pozdravil palček.

»Nič dober dan!« je zabrundal Rusl. »Zame je danes slab dan.«

»Ampak nekaj mi boš le dal od svoje pečenke, četudi imaš slab dan,« je sladko rekel palček in se še bolj približal lovcu.

»Ne nadleguj me in glej, da se spraviš odtod!« ga je spet godrnjavo zavrnil Rusel.

Palček pa se ni dal kar tako pregnati. Odšel je sicer, a samo za toliko, da si je nabral nekaj krastač in se z njimi vrnil k ognju. Zdaj ni rekel nobene več. Mirno je nataknil krastače na raženj in ga primaknil k lovčevemu ognju. Rusl se ni mnogo menil za palčkovo početje. Preveč so ga zaposlile lastne skrbi. Če tudi popoldan ne ustreli srnjaka ali jelena, kako naj stopi pred svojega gospoda? Kako naj se mu opraviči? Taka smola!

Počasi je dvignil pogled in se zagledal v palčka, ki je čepel na nasprotni strani in vrtel raženj s krastačami. Tedaj je Rusl opazil, kako je palček skrivaj štrcnil nekaj krastačje maščobe po njegovih polhih. Najprej se je naredil, kakor da ni nič opazil, ko pa je palček znova poškropil njegove polhe s krastačjo mastjo, ga je potrpežljivost namah minila.

Planil je na noge, zgrabil palčka za vrat in ga neusmiljeno pretepel z veliko šibo. Mali nagajivež je cvilil in jokal; zvijal se je pod udarci vitke šibe, a se ni mogel rešiti iz trdih lovčevih rok.

»Pa mi vsaj povej, kako ti je ime, ki me tako šibaš,« je med jokom rekel palček.

Rusl je obstal, roka s šibo se mu je pobesila, v glavo mu je šinila poredna misel, zasmejal se je in rekel:

»Če že hočeš vedeti, kdo te je našeškal, vedi, da mi je ime Sam,« je rekel lovec Rusl in se znova nasmejal.

»Kako si rekel? Sam?« se je začudil palček.

»Sam, da!« je znova zatrdil Rusel in izpustil palčka, ki se je urno pobral in stekel odtod.

Toda že nekaj korakov daleč so ga prestregli njegovi tovariši palčki. Prihiteli so, ker so slišali nenavadni direndaj, jok in kričanje. Začudeno so ga spraševali, zakaj je tako vekal in zakaj se še zdaj krivo drži.

»Tepen sem bil, strašno sem bil tepen,« je zastokal njihov nesrečni tovariš.

»Kdo te je tepel?« so bili radovedni palčkovi tovariši.

»Sam,« jim je kratko odgovoril.

Palčki so se zakrohotali na ves glas.

»Če si se sam tepel, zakaj tuliš na ves glas?« so se mu posmehovali.

Vzeli so ga medse in odšli čez jaso. Vso pot so se glasno smejali. Polagoma pa se je njihov smeh izgubil v daljavi. Od tedaj lovec Rusl ni videl nobenega palčka več.

Pojedel je pečene polhe in si nekoliko potolažil lakoto. Brž nato je znova krenil v gozd. Doživel je novo čudo. Medtem ko dopoldan ni srečal nobene divjadi, se mu je zdaj kar sama od sebe ponujala pred puško. Uplenil je srnjaka in jelena, pa še nekaj zajcev in gozdnih jerebov. Moral je naprositi dva pohorska drvarja, da sta mu pomagala odnesti bogati plen v Pohorski dvor.

Od tistega čudnega srečanja s palčkom je Rusla spremljala takšna lovska sreča, da je lahko vsak čas ustregel sleherni želji svojega bogatega gospodarja.

DIVJI LOVEC ZASADI SEKIRO

Ha, divja jaga!

— Divja jaga ni tako preprosta reč, pravijo Polorci. Hodi na primer Pohorc po svojih razsežnih gozdovih. Vodi ga samotna pot, komaj vidna med odmrlim igličevjem, zdaj visoko pod nebo, zdaj spet globoko v senčno, vlažno grapo. Hodi počasi in preudarno med gostim drevjem, med bukvami, smrekami, hojkami, bori in macesni. Tršata debla se gnetejo okoli njega in če pogleda navzgor, vidi med vejami samo nebo. Včasih oblačno, včasih jasno. Potem stopi na jaso. Potka se vije med trdo planinsko travo in ga kmalu spet pripelje v sredino najbolj gostega gozda. Na jasi mu je bleščeče planinsko sonce jemalo vid, tu pa ga spet obkrožajo samo hladne sence, molčeče in skrivnostne. Le cvrkutanje siničk, kratko vreščanje šoje, drdranje žolne, pritajen jok mladega zajčka, ki ga je v podrasti zgrabila lisica, zmoti samotnega pohorskega popotnika.

Toda včasih ga zmoti tudi kaj mnogo bolj resnega, hujšega. Da, celo strašnega. Nenadoma, docela nepričakovano se globoko sredi gozdov dvigne preteč, oglušujoč šum. Težko je določiti, odkod prihaja. S severa ali juga? Z vzhoda ali zahoda? Jasno je samo, da se bliža, da preti s svojo nepojmljivo grozo in da se človek lahko umakne njegovi preteči nevarnosti samo pod varno streho kake stavbe. Samo tam je zavarovan pred bližajočo se — divjo jago!

Na prostem se mu v takih primerih vedno pripeti kaj neprijetnega. Divja jaga, ki zbesni skozi pohorske gozdove, ne prizanaša. Nikomur. Treba se je torej skriti ali bežati čim prej in čim hitreje.

Kakor je na primer zbežal neki lovski čuvaj, ki ga je divja jaga presenetila na Pošteli. Tam, veste, kjer je v prastarih časih stalo utrjeno gradišče, kjer so še pred nedavnim izkopali mariborski in drugi raziskovalci čudno mnogo keltskega orodja, orožja, posode in okrasnih predmetov. Tam je torej lovskega čuvaja presenetila divja jaga. Za zahodnimi vršaci je že začel žareti večer, ko se je prav od tam zaslišal

jasen, močan šum. Vedno bolj glasen je bil. Hkrati se je nenavadno hitro pooblačilo. Ko se je velik oblak pomaknil bolj na desno, je namesto sonca že posijal mesec, velik in svetel, da bi lahko videl las, če bi ga večerni vetrič zavrtinčil med drevjem. Zato je tudi tako razločno zagledal pred seboj velikega psa. Pes je rasel in rasel in nazadnje zrasel v velikost teleta. Hkrati se je dvignil tako močan veter, da je lovskemu čuvaju — iz Radvanja je bil doma — odneslo klobuk.

»Potem sem zbežal,« je pripovedoval pozneje. »Tekel sem hitreje ko zajec; za menoj je ropotalo, kakor bi kupe vinogradniškega kolja valilo navzdol po bregu. Naslednje jutro pa nisem našel niti majckenega sledu tistega, kar me je strašilo prejšnji večer. Kaj hočete — divja jaga!«

Sicer pa pravijo Pohorci, da so divjo jago in divjega lovca videli tudi mnogokje drugod na Pohorju. Pri Radvanju se je pokazal v zeleni obleki. Z velikanskim hrupom je kolovratil po gozdovih. Drugod spet, više gori na Pohorju, ga je nekdo videl samo v podobi sence, pa tudi njegova velika psa sta se valila pred njim kakor dve kroglasti senci. Rogovilil je v bližini Pekrske gorce in se sprehajal tam okrog s psom, črnim kakor noč. Na Smolniku je prišel celo na Haričevo dvorišče. Psi so strašno lajali, streljanje divjega lovca pa je zvenelo, kakor da nekdo z letvo vleče po lesenem plotu.

Neki Hočan — dolgo je že tega, kar je umrl — se je lepega oktobrskega dne blizu Slivnice dolgo zadržal na trgatvi. Pozno ponoči se je skozi gozd odpravil proti domu. Na drugi strani, že tik ob slivniškem gozdu se je visoko nad gozdnim drevjem pripodilo za njim: pošastna muzika divjih živali in bogve koga še. Podilo se je sem in tja, tulilo, se približevalo in se spet oddaljevalo. Toda pogumni Hočan se ni hotel vrniti v druščino veselih trgačev.

»Da bi se mi smejali in se norčevali iz mene, kakšna šleva sem,« si je dejal. »S cestnim gramozom se bom branil in če kaj pride . . .«

Ni še končal misli, ko je že prišlo. Zbežal je pred nevidnim tulečim strašilom in se ustavil šele ob kupu cestnega gramoza.

»Zdaj pa ne zbežim nikamor več,« si je zatrdil, »in če bom moral ves ta kup zmetati v divjo jago.«

In že je tuljenje utihnilo.

Oče Kop pa je divjega lovca srečal malo pod Bolfenkom neke hude zime sredi noči. Videl ga je prihajati oblitega z mrzlo zimsko mesečino. Oče Kop je hitro smuknil za debelo hojko. Divji lovec je bil pravi orjak, oblečen po lovsko. Na debeli glavi mu je smešno čepel zamaščen lovski klobuk. Puško si je bil obesil čez rame.

»Primojdun, da ne lažem!« je trdil oče Kop. »Kakor gora velik je bil in vsaj klaftro so bili dolgi njegovi koraki, ko je hodil po snegu, kakor da se ga sploh ne dotika. Okrog njega je poskakoval kocast pes. Ko sta se oddaljila, se je nekje v gozdu oglasil oster strel. Jaz pa sem se brž spravil v svoje bivališče pri nekdanji Mariborski koči. Naslednji dan me ni vzdržalo v bajti. Vrnil sem se na pot, kjer je ponoči hodil divji lovec. Glej, šmenta! Nobene sledi nista pustila za seboj. Ne divji lovec ne njegov kuštravi pes.«

Oče Marčič je nočnega divjega lovca srečal kar dvakrat. Enkrat sam v svetli mesečni noči ob pol dvanajstih na bregu Drave nasproti grada Viltuša. Nevidni psi so tako lajali in takšen veter je razsajal, da ni bilo moč vzdržati. Očetu Marčiču so se naježili lasje. Čisto zmešan jo je odkuril vzdolž Drave.

Drugič se je očetu Marčiču primerilo nekaj podobnega v Bistriški grapi. Toda takrat oče Marčič ni bil sam. Sin je hodil z njim. Vračala sta se z obiska pri sosedu Ozimu. Zaklepeta se človek ob dobrem sadjevcu na takih obiskih in čas mine kakor bi pihnil. Tudi obema Marčičema je tisti večer potekel tako hitro. Ura je bila že enajst, ko sta jo skozi noč mahala proti domu. Brž ko sta prišla do hrasta, ki je rasel na meji med Marčičevim in Ozimovim gruntom, se je dvignil tak vihar, kakor da hoče podreti vse pohorske gozdove.

»Divja jaga gre!« je zavpil stari Marčič, kajti takoj je zaznal, kaj se dogaja. »Beživa!«

Bolj ko sin je poznal pohorsko pokrajino in jo je ucvrl proti bližnjemu, že dolgo opuščenemu mlinu. Streha, pa naj bi taka ali taka, je v takih primerih edina rešitev. Prišla sta ravno pravi čas. Ko sta vsa zasopla zatresnila vrata za seboj, že je nad mlin prihrumela divja jaga. Divjala je in divjala vse do štirih zjutraj, potem pa se je nenadoma umaknila v globino pohorskih goščav. Šele tedaj sta Marčiča spet stopila na plano in odšla domov.

Najbolj pa je divja jaga prizadela nekega starega lovca, ki se ji ni mogel pravočasno toliko umakniti, kolikor je bilo potrebno. Predolgo se je možakar zadrževal v hosti. Zdaj tu zdaj tam je prežal na divjad, a mu nič ni prišlo pred puško. Kakor zakleto! Še nikoli se ni vrnil z lova brez plena. Zdaj pa... Lovska strast ga je žgala kakor oglje. Ni mu dala iz gozda. Šele večer ga je opomnil, da se bo le moral odpraviti proti domu. Rad ali nerad. Vrgel je torej puško na rame, jezno požvižgal psu, kakor da je on kriv njegove lovske smole, trdo poveznil pošvedrani klobuk na glavo in odkoračil po strmini.

Tedaj je v daljavi završelo in zabobnelo.

»No, lepa reč!« je jezno zabrundal lovec. »Za nameček naj me zdaj še napere, da bom premočen do kože.«

Skozi drevje se je ozrl proti večernemu nebu. Toda tam ni videl niti oblačka. Prižigale so se prve zvezde. Hrumenje, pokanje, kričanje in stokanje drevja pa se je bližalo vedno bolj. Ko je lovec iz vsega tega šundra izločil še jezno pasje lajanje, se mu je posvetilo. Divja jaga!

Moral se je hitro odločiti. Zbežati, umakniti se, ne zastavljati poti divji jagi, skriti se! A kam? Prestrašeno se je ozrl okrog sebe. Divja jaga je hrumela, pokala in lajala že v neposredni bližini. Brez premisleka se je lovec vrgel za najbližji bukov štor. Stisnil se je obenj, kolikor je le mogel. Še do pet ne bi mogel prešteti, ko je divja jeza zbesnela čezenj z oglušujočim truščem. Tisti hip pa je lovec začutil tudi močan udarec v hrbet. Udarec je bil tako krepak, da ga je omamil. Niti tega ni več slišal, kdaj je divja jaga utonila za bližnjim gozdnatim planinskim vrhom. Šele ko se je noč spet umirila, se je lovcu znova zbistrila pamet.

Dvignil se je izza štora in zajavkal. V križu kakor da ga je zlomilo. Prešinila ga je strašna bolečina.

»Kaj se je le zgodilo z menoj?« je glasno zastokal. »Saj se komaj prestopam.«

Res mu je sleherni korak prizadejal žgočo bolečino. Snel je puško in se opiral nanjo. Pa mu je opiranje presneto malo pomagalo. Noge kakor da niso bile več njegove. Niso ga hotele več ubogati. Vsak gib — nova bolečina.

»Po meni bo, če se pravočasno ne privlečem do doma,« je pomislil. »In kako nenadoma je treščilo vame, da bi ga zlodej! Če bi le kmalu prišel v posteljo! Potem bo bolje.«

Počasi je krenil dalje. Od drevesa do drevesa se je spuščal navzdol po strmini. Zaradi bolečine, ki se mu je zagrizla v križ, je napredoval po polžje. Šele ko se je začelo daniti, je v rahli jutranji meglici zagledal obrise Pekrske gorce. Na kljuko domačih vrat pa je pritisnil šele tedaj, ko se je docela zdanilo. Ženi ni niti utegnil povedati, kaj se mu je primerilo. Kakor klada se je vrgel na posteljo in obležal tam bolj mrtev ko živ. Žena mu je pomagala iz obleke in obuje, on pa se je počasi tako namestil v postelji, da je čutil čim manj bolečin. Žena ga je brž nadrgnila z vinskim cvetom in ga toplo odela. Ko mu je nato malo odleglo, mu je svečano zagotovila:

»Pogreješ se, spočiješ in naspiš, pa bo spet vse dobro. In miruj kolikor moreš!«

A se je dobra žena bridko zmotila. Ni pomagal njen vinski cvet ne njene tolažilne besede ne pregrevanje ne potrpljenje. Minili so tedni in meseci, lovca pa bolečina v križu ni spustila. Revež je shujšal od trpljenja in skrbi. Nekega dne je rekel ženi:

»K sosedu stopi, staremu Johanu. Malo je čudaški, a moder je in mnogo ve. Vse od kraja mu povej, kaj in kako se mi je zgodilo in kako trpim. Morda bo on vedel za kakšno zdravilo.«

Žena je šla in povedala. Johan je kimal, vlekel pipo, natlačeno z mešanico tobaka in jelenovega jezika, cmokal in puhal.

»Že razumem, že,« je rekel nazadnje. »Tvoj mož ni bolan. Le divja jaga ga je povaljala, to je! Zato ga zaman drgneš in mažeš, kajti samo divja jaga ga lahko spet spravi na noge.«

»Kako, za božjo voljo?« se je prestrašila žena.

»Potrpi, da povem!« jo je modro pomiril Johan. Pocmokal je in izpustil nekaj oblačkov dima. »Naj gre tvoj mož ob isti uri na kraj, kjer ga je zalotilo in naj leže za isti štor.«

»Nič drugega?«

»Nič drugega!« se je odrezal Johan in spet pocmokal. »Vse drugo bo prišlo samo po sebi.«

Žena ni prav verjela staremu Johanu, možu pa je le povedala, kaj ji je nasvetoval. Lovec ni rekel nobene. Morda je tudi on nekoliko dvomil, a česa vsega ne stori bolan človek, če ga bolezen že dolgo muči in če se je ne more iznebiti. Ubogal je. Nekaj dni je še nabiral pogum, potem pa se je skobacal po strmih pohorskih klancih daleč proti vrhu. Poti je dobro poznal, zato mu je kljub hudim bolečinam uspelo, da je prištorkljal na kraj, kjer ga je pred tolikimi meseci presenetila divja jaga.

Ves izčrpan se je vrgel za štor in se prižel k njemu. Napeto je prisluhnil v tišino večera. Nič se ni ganilo. Dolgo je tako ležal sredi gozdne tišine in zadrževal sapo od nestrpnosti in dvomov. Kaj, če se stari Johan le ni zmotil. Ali ne bo nič? . . .

O, pač!

Čuj! Že je nekje v daljavi zahrumelo in završalo. Hitro se je bližalo, kakor tedaj pred meseci, pa tudi pasje lajanje se je oglasilo. Lovec se je stisnil še bliže k štoru. Divja jaga se je pripodila z nezadržno silo. Lovcu so se naježili lasje. Kaj, če jo bo zdaj še bolj izkupil?

Divja jaga je zahrumela tik nad njim. Tedaj je lovec zaslišal hripav, robat moški glas:

»Ah, glej no! V tale štor sem zadnjič zasadil sekiro. Danes jo bom spet vzel s seboj.«

Lovec je začutil močan sunek, kakor da mu hoče kdo dvigniti celo telo s tal, divja jaga pa je odšla, kakor je prišla, Gozd je znova zaživel svoje tiho, po smoli dišeče življenje.

Lovca je minil strah. Dvignil se je izza štora. Hej, kaj pa je to? Nobenih bolečin ni več čutil. Pripognil se je, nagnil nazaj, se zanihal v levo, v desno. Nič! Bolečine v križu so izginile, kakor da jih nikoli ni bilo. Lovec je od veselja zavriskal.

Kakor na novo rojen se je odpravil v dolino proti Razvanju. Torej se stari sosed le ni zmotil! Torej je le res, da je vse te dolge mesece nosil v hrbet zasajeno sekiro divjega lovca . . .

VRAG IN NJEGOV KOZEL

Vrag je pač muhast kakor vrag. Najmanj mu je všeč, če ga kdo zasleduje, ko se potika po gozdnatih pohorskih samotah. Nezadovoljen je tudi, če kdo ve za grmovje in žive meje, kjer se zelo rad skriva. Večkrat se je že zgodilo, da je kakega preveč zvedavega radovedneža kaznoval s tako krepko klofuto, da je mrtev obležal. Enako bi se najbrž zgodilo vsakomur, ki bi se vragu kakor koli upiral ali podstavil kakšno oviro njegovemu vozilu, s katerim se ponoči često podi po gozdnatih kolovozih in poteh na vznožju Pohorja. Ljudje so ga na njegovih poteh že večkrat videli.

Recimo uradnik Dizma Kislih. Šel je neke noči leta 1800 iz Limbuša v Studence. V Limbušu je obiskal prijatelja in marsikateri kozarček dobrega pekrčana sta popila, preden sta se pozno zvečer poslovila drug od drugega. Bilo je že polnoči, ko je za Dizmom nekaj zaropotalo in završalo. Dizma je prestrašen skočil s poti in skozi temo zagledal obrise nekakšne kočije, ki je zdrvela mimo njega. Bil je prepričan, da se v kočiji vozi sam vrag.

»Razločno sem videl kočijo,« je dan pozneje trdil Dizma znancem in sorodnikom. »Videl sem konje in snope isker in zublje ognja, ki so se pobliskavali izpod njihovih kopit. Na kočiji pa je glasno škrebetalo in rožljalo, kakor da se na njej pelje blagajna, natrpana s svetlimi kovanci.«

Dizmi vrag ni storil nič hudega, saj včasih celo ustreže ljudem, kadar je zelo dobre volje. Prodal je na primer nekoč pohorski kmet svojo kmetijo in si z izkupičkom kupil novo. Čeprav je bila oddaljena tri dni hoda, se mu je zdelo, da je naredil imenitno kupčijo. Novi grunt je ležal na mnogo bolj prisojni strani, njiv je bilo več in zemlja je bila boljša. Bolj črna in bolj rodovitna. Pa tudi gozd je bil večji in mnogo lepše drevje je raslo na njem kot na prejšnji kmetiji.

Ampak prav pri gozdu se je zataknilo. Bližnji sosed je tožil novega gospodarja, češ da je premaknil gozdne mejnike v svojo korist.

Ko je novi gospodar nekega dne prišel domov, je na mizi našel bel list. Poziv, naj se zavoljo premikanja mejnikov zglasi naslednji dan na sodniji. Razločno je na belem listu pisalo, da bo tožbo izgubil, če ne pride pravočasno na sodišče.

»Tak lump!« se je razjezil kmet. Mislil je soseda. »Niti enega mejnika nisem premaknil. Očitno bi se rad s pomočjo laži in prevare polastil mojega gozda. Kako, za vraga, naj bom že jutri zjutraj na sodniji, če je tri dni hoda do tja? Lepo kašo so mi nakuhali.«

Kmet si je z žuljavimi dlanmi podprl glavo in tuhtal in tuhtal, kaj naj naredi, da se izogne preteči škodi. Nič pametnega si ni mogel izmisliti. Že je nameraval vstati od mize vdan v usodo, ko so se nepričakovano odprla vrata v izbo.

Vstopil je nekakšen potujoči študent, kakršni so se tisti čas pogosto potikali po svetu. Ampak je tujca takoj spregledal. Ni bil potujoči študent, marveč sam vrag, saj mu je izpod desne hlačnice molela konica kosmatega repa. Kmet se ga je sicer prestrašil, a tega ni pokazal. Nenavadnemu gostu je velel, naj prisede. Vrag se je vabilu odzval, sedel in rekel na moč prijazno:

»Vem, kaj te žre, kmet, toda pomagam ti lahko, če hočeš.«

»Kako?« je planil kmet. V hudo zadrego ga je spravilo pismo s sodnije in mu je zdaj bila sleherna pomoč dobrodošla, pa naj mu jo je ponujal sam vrag.

»Prignal bom svojega kozla,« je odvrnil vrag. »Sedel boš nanj in tako hitro bo zdirjal s teboj čez vse Pohorje, da boš pravočasno prišel na sodnijo.«

»Pa se mi ne bo zgodilo kaj hudega?« je malce prestrašeno vprašal kmet. Nenadoma se je zbal sodelovanja z vragom.

Vrag se je široko nasmejal in veselo odvrnil:

»Ne boj se, nič se ti ne bo primerilo! Ubogaj me, če hočeš, da bo prav in dobro zate.«

Kmetu se je znova vrnilo zaupanje, le to je še hotel vedeti, kako naj vragu vrne kozla.

»Zelo preprosto,« je rekel vrag. »Ko skočiš z njega na tla, ga brcni v bedro, nakar bo kozel že sam našel pot k meni. Takoj se lahko odpraviš na pot.«

Odšla sta pred hišo. Kmet se je debelo začudil, ko je tam že zagledal velikega, močnega, črnega kozla. Kakor da je čakal nanj. Kratko je zabeketal, ko je zagledal kmeta in v študenta preoblečenega vraga.

»Skobacaj se nanj!« je vrag velel kmetu.

Kmet ni okleval, skobacal se je na kozla in se trdo oprijel njegovih krepkih, daleč nazaj zavihnjenih rogov. Vrag pa je žival z vso silo brcnil v stegno. Kozel je visoko poskočil od bolečine, potem pa se je spustil v dir.

Bilo je, kakor da leti po zraku. S parkeljci se je komaj dotikal tal; z brzino vetra se je v dolgih skokih poganjal čez drn in strn. Kmetu se je zdelo, kakor da sedi na blazini, ki jo nosi hitra voda. Nobenega sunka ni čutil. Drevje je brzelo mimo njega s tako naglico, da se mu je kdaj pa kdaj rahlo zavrtelo v glavi. Nikoli ne bi verjel, da bi mogla katera koli žival tako hitro teči. Srna in zajec sta bila prava polža v primeri z velikim črnim kozlom. Kmet je bil samo še radoveden, če bo kozel vzdržal v takem diru, Saj je nemogoče ...

Pa je kozel le vzdržal in še zadihan ni bil, ko se je zgodaj pred določenim časom ustavil pred sodnijo. Kmet je skočil z njega. Ko je pomislil, da ga bo moral zdaj brcniti in z brco poslati nazaj njegovemu gospodarju, se skorajda ni mogel odločiti za to.

»Uboga, pridna žival,« si je dejal na tihem. »Pravočasno me je prinesla semkaj, zdaj pa naj jo za plačilo še krepko brcnem.«

A se je nazadnje zbal storiti kaj drugega. V študenta preoblečeni vrag bi se utegnil razjeziti in mu še katero zagosti. Brcnil je torej kozla v bedro, ta pa se je mahoma obrnil in zbezljal izpred sodišča. Kakor veter je hipoma izginil v daljavi.

Tako se je torej kmet pravočasno zglasil pred sodnikom, dokazal svoje pravice in dobil pravdo. Lahkega srca se je kar peš odpravil proti domu. Vraga in njegovega kozla pa ni videl nikoli več.

SKOPULJA IN VRAG

Ob samotni poti v strmem bregu nad šumečim potokom je stala majhna, že hudo zverižena kmečka hiša, ki je kričala po popravilu. V bajti je živela kmetica, znana zaradi svojega skopuštva po vsem Pohorju. Še za popravilo hiše se ji je škoda zdelo denarja.

»Zakaj le tako stiska?« so se čudili sosedje. »Ničesar si ne privošči, otrok nima, da bi jim zapustila lepo dediščino in čepi na priskoparjenem denarju, kakor da ga hoče odnesti s seboj v grob. Mar ji bo tam kaj hasnil?«

Imela je nekaj služinčadi, ki pa nikoli ni dolgo vzdržala pri nji. Na njen grunt so se zatekali samo tisti hlapci in tiste dekle, ki drugod niso dobili zaposlitve. Brž pa, ko so si našli količkaj boljši kruh, so skopuljo zapustili in odšli. Starki pa se tudi nikoli ni stožilo po kakem človeku. Nihče ji ni prirasel k srcu. Sicer pa tudi nje nihče ni imel rad. Edino živo bitje, ki se je navezalo nanjo, je bila progasta muca, skromna, nezahtevna živalca. Pridno je lovila miši, ki se jih ni manjkalo ne v hiši ne po njivah v rebri za hišo. Zelo so ji šle v slast. Ampak še rajši je imela progasta muca proseno kašo, kuhano na mleku.

Kadarkoli je zaslišala v loncu na ognjišču brbotati proseno kašo in je v kuhinji zadišalo po topljenem mleku, je muca skočila iz kota za ognjiščem, se z visoko dvignjenim repom posmukala skopi gospodinji okrog nog in se ji skušala prilizniti z milim mijavkanjem.

Često se je zgodilo, da se skopulja ni zmenila za mucino milo mijavkanje in prijazno smukanje okrog nog. Sama je sedla k mizi za skledo okusne kaše in jo je sama pojedla.

»Mijav!« je rekla muca nekega dne, ko se ji je posebno zljubilo okusne jedi. »Daj še meni nekaj žlic te dobre kaše!«

»Nikar toliko ne sitnari!« je zabrundala skopa kmetica in odrinila muco z nogo. »Danes si se že do sitega najedla miši. Videla sem te, kako si prežala nanje gori na travniku.«

»Mijav, mijav!« je odkimala muca. »Prežala sem res nanje, ulovila pa nobene. Daj mi torej malo mlečne kaše.«

»Ne dam!« je trdo rekla skopulja. »Če si ne znaš naloviti miši, tudi mlečne kaše nisi vredna.«

Muca je še enkrat žalostno zamijavkala in skočila nazaj v svoj kot za ognjiščem. Bila je razočarana in lačna. Zvila se je v klobčič in skušala zadremati.

Naslednji dan se je ponovilo isto. Skopulja je skuhala kašo, muca je bila spet lačna, a je zaman prosila za žlico tople, slastne jedi. Tedaj se je muca razjezila.

»Le počakaj, grda skopulja!« je zagrozila kmetici. »Ko boš nekega dne prišla v stisko, ti tudi jaz ne bom pomagala.«

Kmetica je omalovažujoče zamahnila z roko, muca pa je spet skočila v kot za ognjiščem, se zvila in zaprla oči.

Prišel je čas žetve. Skopulja je hočeš nočeš morala skuhati žanjicam velik lonec mlečne kaše. Med kuhanjem se je iz dimnika nad ognjiščem nenadoma oglasilo s prestrašenim glasom:

»Joj, padel bom ... padel bom ... padel bom!«

Kmetica se je tako prestrašila, da je malone omahnila na tla. Ozrla se je okrog sebe, a ni videla nikogar, ki bi ga lahko vprašala, kaj naj to pomeni in kaj naj ukrene. Razen muce seveda. Hitro je nalila skledico sladke mlečne kaše, jo potisnila pred muco in vprašala prijazno, kolikor je le mogla:

»Povej muca, kaj naj bi to bilo gori v dimniku!«

Ko je lačna muca zagledala tako obilen obrok kaše, po kateri je že tako dolgo hrepenela, se ji je omehčalo srce. Pozabila je na svojo jezico in svetovala skopuški gospodinji:

»Nihče drug ne čepi tam zgoraj kot vrag. Zato postavi jutri prav takšen lonec na ognjišče. Ko bo kaša zavrela in ko se bo vrag spet oglasil iz dimnika, reci: ‚Kar padi'!«

Naslednji dan se je izkazalo, kako prav je imela progasta muca. Gospodinja je pristavila kašo v največjem loncu, kar ga je zmogla. Ko je kaša zavrela, se je spet oglasilo visoko iz dimnika:

»Joj, padel bom ... padel bom ... padel bom!«

»Kar padi!« je vzkliknila gospodinja in skočila od ognjišča.

Bedasti vrag je ubogal in se izpustil. Padel je in čofnil naravnost v vrelo kašo. Opekel se je od nog do glave. Brž se je pobral z ognjišča in zbežal.

Muca pa je odtlej dobila vsak dan skledico imenitne mlečne kaše.

MLINAR IN VRAG

V ozki pohorski dolinici, obrobljeni z visokimi, gosto poraslimi strminami, je v rebri nad deročim potokom visela majhna domačija. Lastnik kmetije in njegova družina so živeli iz rok v usta. Kruha je bilo pri hiši vedno premalo, otroci pa so terjali svoje, kajti lačni so bili sleherni dan. Kmet in kmetica sta garala na lastni zemljici, pa še po drugih, večjih kmetijah sta hodila za zaslužkom. Toda navzlic temu so otepali večno revščino.

Prav pod hišo je v potoku padala voda čez majhen slap. Kadarkoli je kmet pogledal tja čez, se mu je milo storilo.

»Kako imeniten mlin bi lahko stal tamle!« je ob takih priložnostih rekel ženi. »Vse leto je vode dovolj vsaj za dva kamna. Če bi si mogel ob slapu zgraditi mlin, bi klopotal vse leto in najini otroci bi nikoli ne stradali kruha. Pa tudi midva ne.«

»Nikar ne misli, revež, na take reči!« mu je nežno odvrnila žena. »Nikoli ne boš mogel uresničiti svoje lepe želje. Kje boš pa vzel denar, da postaviš mlin?«

Da, kje bo vzel denar? Če mu je kdaj ostal kak novčič, je bilo komaj za sol in svečavo; kje pa sta še bila obutev in obleka? Navzlic temu kmetič ni nehal sanjariti o mlinu. Poskusil si je sposoditi denar, a ni šlo. Na njegovo revščino mu nihče ni hotel nič dati.

»Pa če mi ga da sam vrag,« se je nazadnje razjezil kmetič. »Denar moram dobiti!«

Kakor je sklenil, tako je naredil. V kresni noči je odšel daleč v gozd na samotno križpot, začrtal okrog sebe ris in čakal vraga. Točno opolnoči se mu je vrag res prikazal. Kmetič se ga je že prestrašil in je nameraval pobegniti, toda misel na mlin je premagala njegov strah. Pogumno je obstal sredi risa.

»Kaj želiš od mene?« je vprašal vrag in njegov glas niti ni bil tako neprijazen.

»Ne zakladov ne denarja,« je rekel skromni kmetič. »Samo mlin bi rad imel na potoku pod hišo. Mlel bom v njem in si pošteno služil kruh in denar.«

»Dobro!« je prikimal vrag. »Pojdiva zdaj proti tvojemu domu.«

Kmetiču sta se v srcu mešala strah in očitanje vesti, ko sta jo z vragom molče mahala skozi nočne gozdove proti domačiji v grapi. Hipoma pa se je otresel strahu in očitkov vesti, ko je ob potoku tik pod slapom že zagledal nov novcat mlin z dvema mlinskima kolesoma.

Od veselja so se mu zasolzile oči. Na kako lahek način in kako hitro se mu je izpolnila njegova najsrčnejša želja! Konec bo odslej vseh muk, garanja in skrbi, konec pomanjkanja in revščine. Obrnil se je k vragu in ga hvaležno vprašal:

»Kaj sem ti dolžan za tvojo dobroto? Kaj želiš od mene?«

Na tihem se je namreč še vedno bal, da bo moral odslej služiti vragu. Ta pa je tisti večer bil videti zelo širokosrčen, kajti malomarno je zamahnil z roko in rekel:

»Nič mi nisi dolžan. Le vsako noč bom od enajstih do polnoči prišel sam mlet v mlin.«

»Če ni drugega,« je veselo pomislil kmetič, »mu lahko ustrežem.« Glasno pa je dodal: »Seveda, seveda! Le kar pridi in najlepša ti hvala!«

Odslej je mlin vsak dan klopotal od jutra do večera in pozno v noč. Ljudje so kmalu zvedeli zanj in ker daleč naokrog ni bilo drugega mlina, je novo pečeni mlinar imel dela čez glavo. Žito so prinašali na hrbtih po daljnih in strmih pohorskih stezah, vozili so ga na vozovih. Često je morala možu pomagati tudi žena, saj bi drugače ne zmogel vse

meljave. Kruha je bilo zdaj pri hiši dovolj; na njivicah niso več sejali ječmena in rži, saj je mlinar na merici zaslužil žita, kolikor je hotel. Sadili so več krompirja in sejali več detelje. V hlev je zategadelj prišla še ena kravica, v svinjaku sta krulila dva prašiča. Mlinarjevi številni otroci pa so se okrog hiše in mlina podili živahni in rdečelični.

Mlinar bi delal in zaslužil še več. Toda vezala ga je obljuba, ki jo je dal vragu. Pa naj je bilo še toliko meljave in naj se je še tako mudilo, ob enajstih je moral mlin izprazniti, kajti sleherno noč je prišel vrag točno ob uri. Zaklenil se je v mlin in začel mleti.

A kako! Mlinska kolesa so se vrtela na vso moč, v mlinu pa je šklopotalo, drdralo, cvililo in bučalo, kakor da vrag melje smrekove hlode. Ves mlin se je tresel kakor v potresu. Močno se je kmetič bal, da se mu bo neke noči sesul na kup. Ni pa si upal potrkati na vrata in zaklicati:

»Vrag! Naj te vrag vzame, ampak mlin mi boš sesul, če boš tako rogovilil po njem.«

Oddahnil se je šele opolnoči, ko je v mlinu šunder mahoma ponehal. Mlinar je večkrat potožil svojo skrb ženi, a mu ni vedela svetovati. Nazadnje je vprašal, kaj naj stori, še najbližjega soseda, ki mu je vedno bil dober prijatelj.

»Kaj meniš, prijatelj, kako naj se iznebim hudiča?«

»Hm!« je modro rekel sosed in se presedel na kladi, kjer je brusil sekiro. »To ni lahka reč. Ampak poskusi tako, da ob enajstih sploh ne boš pospravil mlina. Naredi se neumnega in delaj naprej, kakor da za nič ne veš. Vse drugo se bo obrnilo na bolje kar samo po sebi.«

Mlinar se je zahvalil za imenitni nasvet in še isti večer naredil tako, kakor je rekel sosed. Vrag je prišel, on pa se je še kar naprej motal po mlinu. In še začudil se je:

»Kaj si že prišel? Mar je že enajst?«

»Točen sem kot ura,« je zagodrnjal vrag. »Tebi pa je zaostala, da veš! Pospravi! Pa brž! Mudi se mi!«

»Malo mi pomagaj,« je rekel mlinar. »Skupaj bova prej opravila. Podrži mi vrečo, da zmečem vanjo, kar sem namlel.«

Vrag je še vedno negodoval, pomagal pa je vseeno. S krempljastimi rokami je zgrabil veliko vrečo in jo podržal mlinarju. Takoj jo je

I. Vioux 68

začel polniti. Delal je hitro, vreča je postajala težja in težja, vrag jo je komaj še držal, mlinar pa je še vedno sipal moko vanjo. Tako dolgo, da so se zaradi velike teže vragovi kremplji zarili v tkanino in na drugi strani pogledali daleč iz nje.

»Eh, lepo si mi nakuhal to reč! Saj še krempljev ne morem izpuliti iz vreče,« je zatarnal vrag.

Tedaj se je kmetiču poblisnilo, kaj mu je storiti.

»Pomagal ti bom,« je pomiril stokajočega vraga. »Ampak najprej morava vrečo stisniti v skobeljnik.«

Vrag je poslušno odštorkljal s težko vrečo k skobeljniku, ki je stal v kotu za vrati. Kmet mu je tik ob primežu podstavil nogo prav tedaj, ko je vrag hotel dvigniti vrečo v primež. Vrag se je opotekel in se namesto vreče sam zrinil v primež. Zdaj je bilo treba pohiteti. Mlinar — ne bodi len — je urno privil primež, tako da se vrag ni mogel več ganiti iz skobeljnika. Zvil se je kakor kača in zarobantil:

»Kaj naj vse to pomeni, kmet?«

»Pomeni, da sem te ujel v past in da te zlepa ne nameravam izpustiti,« je drzno odgovoril kmet in še bolj privil primež.

Vrag je uvidel, da se mlinar ne šali. Nekaj časa se je še upiral, robantil in klel, toda mlinar je ostal nepopustljiv. Vragu ni ostalo drugega, ko da je začel prositi:

»Izpusti me vendar! Mar ne vidiš, da me boli?«

»Izpustil te bom,« je svečano rekel mlinar, »vendar mi moraš obljubiti, da se nikoli več ne prikažeš v moj mlin.«

Pri vsaki besedi je nekoliko privil primež. Navzlic naraščajočim bolečinam pa vrag ni bil takoj voljan popustiti. Ko je izvedel, kaj terja kmet od njega, se je še vedno nekoliko obotavljal, čeprav mu je bilo tako hudo, da je jokal smolo in znojil kri. Že mu je zapokalo v ledjih, njegovi kremplji pa so še vedno tičali v vreči. Kmet je še enkrat pritegnil primež in vprašal:

»No, vrag, kako je? Pristaneš ali ne? Če pristaneš in nikoli več ne prideš v moj mlin, te pri priči izpustim.«

Tedaj je ubogi vrag glasno zatulil:

»Da, da! Obljubljam, da te nikoli več ne bom nadlegoval. Samo reši me teh muk.«

Kmet je ostal mož beseda. Odvil je primež in izvlekel vragu kremplje iz težke vreče. Vrag ni rekel nobene več, pač pa jo je bliskovito odkuril v črno noč. Kmet mlinar pa si je zadovoljno pomel roke in mlel dalje. Veselo je klopotal mlin skoraj od jutra.

Meljave je bilo mnogo. Še preden je mlinar naslednji dan vstal, so kmetje prinesli in pripeljali mnogo vreč žita. Čeprav se mu delo ni pretrgalo in je v mlinu nenehno garal, je bil zdaj zadovoljen, kajti mlin je prinašal v njegov dom vedno večjo blaginjo. Zato ni godrnjal in je neprespan delal še ves tisti dan in dolgo v noč. Ko je zadnjič nasul žita na kamne, je utrujen sedel na klopco pred mlinom in prisluškoval veselemu ropotu mlina in čofotanju mlinskih koles.

Družina zgoraj v hiši se je spravljala spat. Videl je, kako je za okni ugasnila luč. Tudi njemu se je zahotelo postelje ...

Iz teme se je tedaj izluščila visoka, sloka postava in se počasi bližala mlinu. Mlinar je v postavi spoznal vraga.

»Torej vrag ni držal besede, čeprav sem ga sinoči tako prikleščil,« je pomislil. »Spet me je prišel nadlegovat. Čakaj me, vrag!«

Mlinar je skočil s klopce, odhitel v mlin in ropotaje privlekel skobeljnik pred mlinska vrata. Prav tisti hip je vrag obstal na mlinskem pragu. Ko pa je za vrati zagledal skobeljnik, se je hudo prestrašil. Spomnil se je sinočnjih muk, se obrnil na petah in izginil v noč.

Od tedaj nikoli več ni prišel v mlin.

KMET IN BEDASTI VRAG

Pohorski kmet je mnogokrat zabredel v takšne težave, da se ni mogel izkobacati iz njih. Prišlo je včasih leto, kakor da je začarano. Naselil se je na primer blizu samotne domačije medved kosmatin in neusmiljeno klal ovce, celo govedo. Naredil je velikansko škodo. Prav takšno

ali še večjo so naredile divje svinje. Prerile so vse njive, posajene s krompirjem, kmet pa se je lahko obrisal za letino. Včasih so se sredi zime priklatili kdove odkod sestradani volkovi in neusmiljeno gospodarili po ovčjih stajah in hlevih. Še ljudi so se lotevali. Včasih so se nesreče zvrstile druga za drugo. Zgodilo pa se je tudi, da so se zgrnile nad posamezno kmetijo, kakor da se je utrgal oblak.

Tako so nekoč kmetu visoko nad Lobnico, kamor se že ni več slišal šum njenih hitrih voda, izpraznili od lakote pretrgani volkovi ovčji hlev do zadnjega repa, da mu je medved zaklal in odnesel dve telici in da so mu divje svinje opustošile ječmenove in krompirjeve njive. Glad in revščina sta potrkala na kmetova vrata.

Iskal je kmet pri prijateljih in sosedih pomoči, a mu je niso mogli nuditi, ker so je še sami bili potrebni, gospoda pa za kmeta že tako ni imela srca. Šel je nekoč kmet s take prosjaške poti praznih rok proti domu skozi bukov gozd. Žalostno je pobešal glavo in nazadnje glasno in jezno dejal sam sebi:

»Samega hudiča bi zaprosil za pomoč, pa naj bi zahteval od mene kar koli. Če bi ga le kje srečal!«

Želja se je kmetu izpolnila mnogo prej, kot je pričakoval. Brž ko je dvignil glavo, že je zagledal vraga pred seboj. Prestrašil se ga je, obstal in snel klobuk, kakor da je srečal sodnika, davkarja ali župnika. Vrag se je nasmehnil kmetovi zadregi in prijazno vprašal:

»Moje pomoči želiš, mar ne?«

Kmet je plaho prikimal.

»Dam ti je, kolikor hočeš,« je zatrdil vrag, »če tudi ti meni daš tisto, kar bom zahteval od tebe.«

»Prosim!« je izjecljal kmet. Ko je vrag izročil kmetu nekaj pesti zlatega in srebrnega denarja, je kmeta hipoma minila plahost. Potem pa je urno zagotovil:

»Dal ti bom, kar boš zahteval.«

Vrag je sporazumno prikimal, kmet se je še enkrat zahvalil, si potlačil klobuk na glavo in odhitel proti domu. Z vragovim denarjem si je nakupil, kar je potreboval, nadomestil vso škodo in začel znova kmetovati.

Spomladi je preoral veliko njivo. Ves dan je oral. Zvečer pa, ko se je namenil domov, se je nepričakovano prikazal vrag. Vprašal je kmeta, če je voljan izpolniti svojo obljubo.

»Kar sem rekel, sem rekel,« je odvrnil kmet. »Kaj želiš?«

»Dal mi boš polovico žetve, ki bo zrasla na tej njivi. Si razumel?« je strogo rekel vrag.

»Seveda!« je prikimal navihani kmet, ki se mu je tisti hip posvetilo, kako bo pretental vraga. »Le to mi še povej, ali hočeš spodnji ali zgornji del pridelka.«

Vrag ni dolgo pomišljal.

»Spodnjega,« se je kratko odrezal in takoj odšel.

Kmet je na njivo posejal žito. Plenjalo je vse poletje in ob žetvi dalo obilen pridelek. Ko so zazveneli srpi, je prišel vrag in zahteval svoje. Toda krepko se je razjezil, ko je po dogovoru ostalo kmetu čvrsto klasje, njemu pa prazna slama. Kmet se je hudomušno smehljal, vrag pa na tihem jezil.

»Čakaj, lump!« je zagrozil vrag. »Prihodnje leto me ne boš prevaril. Modrejši sem od tebe.«

In je odšel s tovorom slame.

Minila je jesen in je minila zima. Ko se je zemlja otalila in posušila, je kmet odšel s plugom in volmi na njivo. Pridno je oral od zore do trdega mraka in spet je prišel vrag.

»Letos me ne boš potegnil,« se je zarežal vrag. »Dal mi boš pol pridelka s te njive in sicer zgornji del.«

»Naj bo po tvojem,« je rekel kmet in se namuznil.

Po vragovem odhodu je vso njivo posadil s krompirjem. Ko je krompir dozorel, ga je bilo treba izkopati in spet je prišel vrag.

»Kateri del žetve si si izbral?« je vprašal kmet, kakor da je pozabil, kako sta se domenila.

»Zgornji del!« je vzkliknil vrag in se zmagoslavno zarežal.

»Kar vzemi si ga!« je dobrodušno dejal kmet.

Vrag pa je šele tedaj uvidel, kako ga je prebrisani kmet spet speljal na led. Ostala mu je samo suha, na pol preperela krompirjeva zel, s katero ni vedel kaj početi, kmet pa je zvozil domov nič koliko krompirja. Še nobeno leto ni bil tako debel.

Vrag pa je hotel odškodnino za posojeni denar in je jezno rekel navihanemu Pohorcu:

»Spet si me potegnil! Prihodnje leto nočem niti spodnjega niti zgornjega dela pridelka. Dal mi boš, kar bo dozorelo na sredini.«

Čudno se mu je zdelo, da se kmet ni razburil. Še namuznil se ni. Seveda, saj ni slutil, kako ga bo spet potegnil za nos. Naslednjo pomlad je posadil koruzo. Dobro jo je pognojil in vreme mu je postreglo kakor malokdaj. Koruza je hitro pognala. Temno zelena je glasno pošumevala v toplem poletnem vetru. Na drugi tretjini vsake rastline so pognali debeli storži.

Še preden je tisti dan prišel kmet, da potrga dozorelo koruzo, je bil vrag že na njivi. Čepel je na ozari in se hahljal. Dobra volja ga je brž minila, ko je uvidel, da se je spet opekel. Kmet si je s koruznih stebel nabral storže z zlato rumenim zrnjem, vragu pa je ostala pusta koruznica. Kmetu se je vrag skorajda zasmilil. Saj ga je nazadnje rešil stiske in bi ga ne smel tako ofrnažiti. Zato mu je dejal:

»Saj nisem jaz kriv, če si vedno izbereš najslabše.«

»Dobro, če misliš, da sem res sam kriv. Ampak nikar ne misli, da se mi boš izmuznil. Plačilo hočem imeti,« je trdo odvrnil vrag.

»Dam ti ga,« je bil pri volji kmet. Vraga pa je še posebej opozoril: »Samo glej, da spet ne boš na škodi.«

Vrag se je zvito nasmehnil in rekel:

»Dal mi boš tisto, za kar ne veš, da imaš doma.«

Kmet je malce pomislil, se nasmehnil in prikimal. Ni mu bilo težko obljubiti, saj je vedel za sleherno buciko, ki jo je imel pri hiši. Kaj dragocenega torej ni moglo priti vragu v kremplje. Toda tokrat se je navihani Pohorc le uštel. Vesel jo je mahnil domov in že na pragu povedal ženi, kako je spet prevaril vraga. A glej: žena je začela neutolažljivo jokati. Kmet se je moral dolgo truditi, preden mu je zaupala, zakaj tako neusmiljeno joče.

»Otroka bova dobila, a ti še nisem povedala. Ko ga bom rodila, pride vrag ponj. Še nerojeni otrok je tisto, za kar nisi vedel, da imaš pri hiši.«

Kmeta je novica hudo prizadela. Ne, kaj takega res ni pričakoval. Dolge mesece ga je grizla skrb, kako naj reši še nerojeno dete, a si ni mogel izmisliti nič pametnega. Zanašal se je samo na srečo.

Brž ko je otrok prijokal na svet, že je prišel vrag in pohlepno iztegnil kremplje proti njemu. Kmet mu je branil.

»Roke proč od otroka!« je zavpil na ves glas.

Vrag pa tedaj ni nameraval popustiti. Spoprijela bi se bila na življenje in smrt, a se je kmet zadnji hip nečesa domislil.

»Veš kaj?« je rekel vragu. »Otroka ti nisem voljan dati kar tako. Tekmujva, kdo izmed naju je močnejši. Kdor v tej tekmi zmaga, njegov naj bo otrok.«

Vrag se je zarežal. Kako bo takle kmetič z njim tekmoval v moči? Zato je sklenil, da se bo malce pošalil z njim in je pristal.

»Trikrat se bova preizkusila,« je rekel vrag, ko sta stopila iz hiše. »Najprej bova metala kamenje. Videla bova, kdo vrže kamen bolj visoko, ti ali jaz.«

Zgrabil je za pest debel kamen, nekajkrat krepko zamahnil z roko in vrgel. Kamen je zletel tako visoko pod nebo, da dolgo ni priletel na tla. Ko pa je nazadnje padel, se je zaril globoko v zemljo. Vrag si je veselo pomel roke. Medtem ko je radovedno gledal za kamnom, si je kmet hitro ujel ptico. Zamahnil je z njo, kakor da v pesti tišči kamen. Ptica je šinila v višino in se sploh ni vrnila na zemljo.

Vrag je malodušno priznal:

»Tokrat si res bil močnejši, kmet. Še enkrat bova poskusila. Dajva, poglejva, kdo izmed naju bo z golo roko zdrobil kamen!«

»Pa poskusiva!« je prešerno odvrnil kmet, ki mu je nova domislica šinila v kuštravo glavo.

Vrag je pobral ličen kamen in ga začel stiskati na vso moč. Medtem je kmet skočil v hišo in se brž spet vrnil. Vrag je še vedno stiskal kamen in napenjal mišice. Kamen je nazadnje zahreščal, vragu pa se je iz roke vsula pest prahu. Zmagoslavno se je ozrl v kmeta. Ta pa se je postavil pred vraga, mu bežno pokazal košček sira, na las podobnega kosu kamna. Delal se je, kakor da na moč stiska namišljen kamen. Pa

se v resnici ni prav nič mučil. Kmalu mu je izmed stisnjenih prstov prikapljala rumenkasta voda. Vrag se je na moč začudil. Minila ga je vsa volja, da bi še dalje tekmoval s kmetom. Tako se je razjezil, da ni rekel nobene besede več. Hitro se je okrenil in tako odhitel izpred hiše, da je za njim zasmrdelo po žveplu.

Kmet in kmetica pa sta se objela od veselja. Potem sta poujčkala še otročiča, srečna, da sta ga rešila vragovih krempljev in da sta se otresla tudi dolga, za katerega ju vrag ni terjal nikoli več.

VRAG NAJ VZAME SEDMEGA

V pohorskih strminah nad Framom je živel reven kmet. Imel je številno družino. Šest otrok se je podilo okrog bajte. Otroci so prišli na svet zapovrstjo. Če jih je kmet po velikosti postavil v vrsto, so bili videti kakor žvegla. Drug drugemu so segali do ušes. Najstarejši je šele dorastel v pastirja. Vsi drugi še niso mogli prijeti za delo. Lačni pa so bili venomer. Od jutra do večera. Kmet je moral torej krepko prijemati za delo, da jih je za silo nasitil.

Zgodilo se je, da se mu je rodil še sedmi otrok. Kmeta je ob tej novici zgrabila hipna, nepremišljena jeza. Vzkliknil je:

»Vrag naj vzame sedmega!«

Komaj so bile besede izrečene, že so se odprla hišna vrata. Lepo oblečen gospod je stopil v vežo. Prijazno je pozdravil in prijazno dejal:

»Veš kaj, prodaj mi dušo novorojenega otroka. Glej, koliko denarja ti dam zanjo!«

Segel je v žep in vrgel na mizo tri pesti zlatih denarcev. Kmet je ostrmel. Tolikšnega bogastva še nikoli ni videl. Hipoma bi ga izvleklo iz večne revščine. Pristal je in segel gospodu v roko. Gospod pa je dejal:

»Po treh letih pridem spet.«

In že ga ni bilo več.

Denarja je zdaj imel kmet, kolikor je hotel. Vseh skrbi je bilo namah konec. Kruha ni primanjkovalo, dolgovi ga niso težili in ni mu več bilo treba garati po strmih pohorskih grapah, kjer je prej vrsto let podiral drevje za druge in ga vlačil do tja, do koder so lahko prišli konji ali voli ponj.

Pač pa se mu je vsak dan bolj oglašala vest, ki je ni mogel potešiti niti z blagostanjem, ki se je naselilo v njegovo hišo. Skrbelo ga je zaradi najmlajšega. Vendar se je tolažil z mislijo, da tako imeniten gospod, kakršen je bil tisti, ki mu je dal denar, ne more škodovati skromnemu kmečkemu otroku.

Najmlajši, sedmi, pa je rasel in uspeval, da je bilo kaj. Kmalu se je postavil na lastne nožice, vsa hiša je bila polna njegovega veselega otroškega smeha. Rdečka lička so mu žarela pod iskrivimi očmi kakor dve roži v junijskem soncu. Vselej, kadar je kmet delil otrokom kruh in ga lep kos odrezal tudi najmlajšemu, se mu je pekoče oglasila vest. Skril se je v kot in se bridko razjokal.

Nekega dne ga je pri tem zalotil sam sedmi otrok. Držal je v ročicah dobri kruhek in začudeno vprašal očeta:

»Zakaj ste tako žalostni, oče? Zakaj jočete?«

Kmet je s solznimi očmi pogledal svojega najmlajšega, dolgo molčal, nato pa odkritosrčno priznal:

»Ker sem tvojo dušo prodal, moj mali.«

Kdo ve, ali je sedmi otrok razumel očetove besede. Vsekakor so ga vznemirile in odtlej ni bil več tako vesel. Kmet pa je na slehernem koraku premišljeval, kako naj reši otroka.

Minila so tri leta . . .

Točen kakor ura je stopil neznani gospod v kmetovo hišo na otrokov tretji rojstni dan. Prijazno, vendar odločno je dejal:

»Prišel sem po tvojega sedmega, najmlajšega.«

Kmet se je na smrt prestrašil. Zdelo se mu je, da mu bo počilo srce, če bo moral najmlajšega za vselej dati iz hiše. Kaj naj naredi? Ostala mu je samo prijazna beseda in nič drugega. Milo je zaprosil imenitnega gospoda samo še za nekaj dni odloga. Mislil si je:

»V nekaj dneh bom že našel pameten izhod iz zadrege. S časom pride tudi dobra, pametna misel.«

Tujec je z globokimi temno zasenčenimi očmi strmo pogledal kmeta, malce pomislil in nato dejal:

»Naj ti bo, kmet. Dam ti še nekaj dni odloga, nakar mi boš moral povedati, kdo sem. Če ne uganeš, odpeljem otroka.«

Kmet je dobil odlog, moral ga je izkoristiti. Pa naj si je še tako lomil ubogo glavo, nič pametnega mu ni padlo vanjo. Kako naj ugane, kdo je imenitni gospod, ki tako skrivnostno prihaja in odhaja? Zaskrbljen in tih je opravljal vsakdanja dela.

Bilo je sušno leto. Dnevi so se sončni in vroči vrstili drug za drugim. Zemljo je žejalo, zlasti travniki so bili potrebni vode. Da bi rešil vsaj nekaj krme za zimsko prehrano goveda, se je kmet odločil, da iz potoka napelje ozke jarke na največji travnik, kjer je navadno zraslo najboljše seno. Dela se je lotil že zgodaj, da bi se izognil najhujši vročini. Zato se je utrudil že kmalu potem, ko je sonce prilezlo izza obzorja. Sedel je v senco leskovega grma ob potoku in počival.

Tedaj je spodaj na travniku zagledal pritlikavega možica. Skakal je sem in tja in veselo čofotal po vodici, ki se je ponekod že razlivala med žejno bilje. Bil je videti nenavadno dobre volje. Kmet je zaslišal, da nekaj momlja predse. Napeto je prisluhnil. Tedaj je natanko razumel, kako je možic zadovoljno ponavljal:

»Kmet ne ve, da sem vrag! Ha, ha! Kmet ne ve, da sem vrag! Ha, ha!«

Brž ko se je kmet zavedel, kaj se pravzaprav dogaja, je hitro vstal in stopil iz leskove sence, da bi bolje videl poskakujočega možička. Ta pa je mahoma izginil, kakor da se je razblinil v nič. Pač pa je že naslednji hip stal pred kmetom lepo oblečeni, imenitni gospod. Strogo je velel:

»Povej mi, kdo sem! Pa brez odlašanja! Če ne poveš, je tvoj sedmi otrok od danes dalje moj.«

Kmet se je spomnil pritlikavega možička in njegovega vzklikanja. Zato ni okleval. Kar butnilo je iz njega:

»Ti si vrag!«

Uganil je. Hipoma se je imenitni gospod spet spremenil v pritlikavca in se spustil v dir navzdol po travniku. Tekel je čez drn in strn kolikor je le mogel. Oblak prahu se je dvigal za njim. Iz oblaka pa je smrdelo po gorečem žveplu.

Tudi kmet se ni več zadrževal ob potoku. Motiko si je zavihtel na rame in odhitel domov. Veselje ga je nosilo kakor peruti ptice. Rešil je otroka. Brez sape je pritekel domov, poiskal svojega sedmega, najmlajšega, ga omamljen od sreče vzel v naročje in miloval dolgo dolgo . . .

RAZBOJNIK POTKO

Razen številnih bajnih bitij so se nekoč potikali po pohorskih gozdovih tudi razbojniki. Eden najbolj znanih, najbolj drznih in nevarnih je bil razbojnik Potko. Vse Pohorje je strahoval, a tudi grobo se je rad pošalil. Mnogo krvavih, a tudi šaljivih zgodb so si Pohorci pripovedovali o njem. Seveda se je vedno šalil tako, da je pri tem koga oplenil in okradel ali naredil še kakšno hujšo hudobijo.

Potko se je potepal križem po Pohorju. Nikoli ga ni bilo moč izslediti. Zdaj je bil tu in če si ga šel tja iskat, je že bil za devetimi grapami. Tako je mešal sled tistim, ki so ga preganjali.

Nekega dne se je potikal po gozdovih in oprezoval okrog samotnih kmetij blizu Mislinja. Srečal je kmetico, ki je samotna in zamišljena šla svojo pot. Tako nenadoma se je sredi hoste pojavil pred njo, da se ga je prestrašila.

»Ježeš!« je vzkliknila in dvignila roki. Hotela je zbežati, a jo je strah priklenil na zemljo.

Potko pa se je zasmejal in jo bolj za šalo kot zares vprašal:

»Ali poznaš razbojnika Potka?«

»Hvala bogu, ne poznam ga!« je vzkliknila kmetica. »Tako slab človek je, da mu ne želim drugega kot smrt.«

Kmetičin odgovor je bil tudi hudomušnemu Potku preveč. Grdo se je razjezil. Zgrabil je kmetico in si jo — močan kakor je bil — položil čez kolena. Nič ni pomagalo. Prestrašena kmetica se mu ni mogla izviti iz pesti. Razbojnik ji je urno zabil nekaj žebljev v bedro. Sirota je krvavela in trpela, a Potko ni poznal usmiljenja. Ko je opravil svojo hudobijo, je kmetico izpustil in ostro dejal:

»No, zdaj poznaš Potka, babnica!«

Dober teden po tem dogodku se je Potko prikazal na docela drugem koncu Pohorja. Na ozkem, globoko v gozdno zemljo pogreznjenem kolovozu, ki so ga čez majhne mlake preskakovale mlade žabe in kjer je vonjalo po mokrem mahu in odgniti praproti, je Potko srečal kmeta, ki je pred seboj gnal par mršavih krav. Kmet je bil videti močno slabe volje. Potko pa je bil razigran, kakor že dolgo ne. Umaknil se je kmetu in njegovima kravama v reber nad kolovozom in vprašal kmeta:

»Zakaj se tako kislo držiš?«

»Kaj se ne bi!« je zagodrnjal kmet. »Že pred svitom sem odgnal svoji kravici na semenj v Konjice. Prodal bi jih rad. Za davek sem dolžan, a nimam denarja, da bi ga poravnal. Ves dan sem zaman postaval po konjiškem sejmišču. Jutri me bodo prišli rubit.«

»Nikar ne bodi žalosten zavoljo tega,« je rekel Potko in potegnil iz notranjega žepa debelo denarnico. »Pomagal ti bom. Na, tu imaš!«

Izvlekel je iz denarnice dva bankovca po petdeset goldinarjev, kar je v tistih časih pomenilo mnogo denarja. Revni kmet ga svoj živ dan še ni videl toliko skupaj. Kar prestrašil se ga je. Potko pa se je glasno zasmejal in rekel kmetu:

»Kaj me gledaš kakor tele nova vrata? Vzemi denar!«

»A kako bom vrnil?« je plašno vprašal kmet.

»Ni ti treba vračati,« je rekel Potko. »Ko bodo jutri prišli rubit, plačaj dolg, pod večer pa zakolji najbolj debelega vola, ki ga kje iztakneš. Prišel bom danes s svojo družino večerjat k tebi.«

Kmet je vzel denar in se zahvalil zanj globoko se klanjajoč. Potko se je zvito smejal, nakar sta odšla po blatnem kolovozu vsak na svojo stran.

Šele tedaj je kmet spoznal razbojnika. Ni pa znal držati jezika. Brž ko je prišel domov, je po vsej vasi razbobnal, da bo Potko prišel zvečer z vso svojo razbojniško druščino na njegovo dvorišče večerjat. V ta namen je brž kupil in zaklal mastnega vola. Novica o Potkovem prihodu se je hitro raznesla po bližnji in daljni okolici. Prišla je na uho tudi strogemu poveljniku tamkajšnjih žandarjev.

»Zdaj se bo enkrat ujel v past naš ljubi Potko,« je rekel poveljnik in si zadovoljno pomel roke. Velel je sklicati žandarje od blizu in daleč. Ko so se zbrali pri njem, jim je zaupno povedal: »Še preden pride Potko h kmetu na večerno pojedino, bomo skrivaj obkolili vas. Ko bodo gostje najbolj razigrani, boste na moje povelje vdrli v vas, planili na kmetijo in zgrabili vso roparsko svojat s Potkom vred.«

Kakor je bilo rečeno, tako je bilo storjeno. Kmet je nataknil vola na raženj in ga spekel. Vsi vaščani so se zbrali okrog dišeče pečenke in čakali na prihod Potkove druščine. Žandarji so s pripravljenimi puškami čepeli v skrivališčih in prežali na dogovorjeno znamenje. Tudi nje je dražil vabljivi vonj volovske pečenke. Poveljnik, ki se je skril na tak kraj, da je vse razločno videl, je bil najbolj nestrpen.

Vola so že odmaknili od ognja, pojedina bi se morala začeti, Potka pa ni bilo od nikoder. Tudi debelo uro pozneje se še ni prikazal. Mar je pozabil, kaj je obljubil kmetu? Nestrpnost je naraščala. Kmetje so začeli po malem ščipati s pečenega vola kose okusne pečenke, žandarje je minevala potrpežljivost. Kakor na iglah so ostali vso dolgo noč do svetlega jutra. Kmetje pa so medtem pojedli celega vola. Samo kup obranih kosti je še ostal na dvorišču.

Potka ni bilo. Razočarani poveljnik je velel svojim žandarjem, naj se razidejo ...

Na poti domov je poveljnik izvedel, kako ga je nabriti Potko potegnil za nos. Medtem ko je z vsemi svojimi žandarji čepel v zasedi in ko so mesa lačni kmetje obirali vola, je Potko s svojimi razbojniki brezskrbno kradel in plenil po vaseh. Samo tisti večer je naplenil desetkrat več, kot je podaril ubogemu kmetu. Naslednji dan pa se je sredi svojih ničvrednih pajdašev že veselil svojega razbojniškega življenja na docela drugem koncu Pohorja.

Tam nekje blizu Dravograda.

ZLATA GOSKA

V enem izmed najbolj skritih kotičkov Pohorja, daleč od vasi in velikih kmetij, daleč od cest in kolovozov, je na valoviti planoti stala majhna, vegasta, iz smrekovih brun zgrajena in s sivimi borovimi skodlami prekrita koča. Sreča, da ni stala na vetrovnem kraju, sicer bi jo viharji odpihnili. Že tako je zastokala ob najmanjšem sunku vetra.

V njej je prebival siromašen kočar. Ni bil star, saj še oženjen ni bil. Toda garati je moral za dva, kajti njegova zemlja je bila tako skopa, da se je na njej komaj in komaj preživljal. Redil je mršavo kravo in hodil drvarit. Če bi skrbel samo zase, bi še nekako bilo. Toda vsak dan je moral nahraniti še ena lačna usta, četudi ni imel družine.

Pred kočo je rastel hrast. Koliko let je že stal tam, nihče ni vedel, kajti tako debel je bil, da ga trije možje niso mogli objeti. In ves je že bil izvotljen. V hrastovem duplu pa je prebival sam vrag. Sicer ni bil hudoben, toda za ubogega kočarja dovolj nadležen. Prisilil ga je, da mu je prinašal hrano. Kočar je zvesto skrbel zanjo, čeprav je tudi sam bil večkrat bolj lačen kot sit. Godrnjal pa ni. Udal se je v svojo usodo in jo potrpežljivo prenašal.

Kočarjevo vedenje je bilo vragu očitno zelo všeč, kajti nekega dne, ko mu je kočar prinesel kos trdo prisluženega rženega kruha in latvico kislega mleka, mu je vrag prijazno rekel:

»Že dolgo mi zvesto strežeš. Reči moram, da se mi pri tebi ni godilo slabo. Večno pa ti ne morem sedeti na vratu. Šel bom proč in poiskal koga drugega, ki bo skrbel za moj želodec.«

Kočarju je od veselja poskočilo srce. Nazadnje bo torej rešen te nadlege. Svojega veselja pa vseeno ni upal pokazati, da bi se vrag kako ne premislil in ostal.

»Povej, kaj naj ti dam za plačilo!« ga je presenetil vrag.

Kočar ni vedel, kaj naj govori. Kako naj hipoma izračuna, koliko je bila vredna hrana, ki jo je dajal vragu? Zato je samo skomignil z rameni.

»No, dobro! Če ne veš, kaj bi zahteval, ti bom dal zlato gosko. Toda zapustiti moraš dom in se z gosko pod pazduho napotiti po svetu. Tam boš našel srečo. Pa naj ne bom vrag, če je ne boš našel.«

Goska je bila vsa zlata in lepa, da bi jo kar gledal. Vrag je zapustil votlino v hrastu in odšel čez planjavo. Po komaj opazni stezi je izginil v gozd. Kočar pa je povezal nekaj svoje revščine v culo, rahlo stisnil zlato gosko pod pazduho, zapahnil vegasta vrata na vegasti bajti in odšel po svetu.

Hodil je dolgo dolgo. Bil je že pošteno utrujen, ko je prišel do podnožja Pohorja. Toda čudna sla ga je gnala dalje. Malo je počival, pustil gosko, da se je napasla in napila, si v hladnem potoku osvežil noge in znova krenil dalje. Šel je in šel in se na večer ustavil v neki vasi. Zdaj je bil že pošteno truden in ničesar si ni bolj želel kot postelje, kjer bi se mogel pošteno spočiti.

Zavil je v vaško gostilno.

Gostilničar je imel tri hčere. Brž ko so zagledale zlato gosko, se za kočarja skorajda niso več zmenile. Samo v gosko so tiščale.

»Ah, kakšna lepa zlata goska!« je rekla prva.

»Nikoli še nisem videla take goske,« je modro dodala druga.

»Kje si dobil tako lepo gosko?« je bila radovedna tretja.

Moledovale so kočarja, naj jim gosko proda, ponujale so mu zanjo mnogo denarja, on pa je ni hotel prodati. Podelil je z gosko skromno večerjo in se nazadnje le spravil spat. Sam je zlezel v posteljo, gosko pa je postavil na tla. Tako je bil utrujen, da ga še spanec ni takoj premagal. Ko pa je zaspal, je spal tako trdno, da ni slišal, kako so se tri gostilničarjeve hčere priplazile k vratom njegove sobe. Tudi goska jih ni slišala, ker bi sicer zagagala.

»Če nam nočeš goske prodati, teslo kočarsko, ti jo bomo pač ukradle,« so sklenila dekleta.

Najstarejša je položila prst na usta, se ozrla po sestrah in potihoma odprla vrata. Druga za drugo so se splazile v sobo. Brž so zagledale gosko, ki se je svetlikala skozi nočni mrak. Neslišno so se pritihotapile k nji. Tedaj pa se je zgodilo nekaj, kar so najmanj pričakovale. Ko so se dotaknile zlate goske, se niso mogle več odtrgati od nje. Čudna ča-

rovniška moč je vse tri priklenila na gosko. Pa tudi z mesta se niso mogle več premakniti.

»Joj, kaj bo pa zdaj?« se je potihoma prestrašila najmlajša.

»Kakšna sramota, če nas zalotijo v takem položaju!« je šepetaje vzdihnila srednja.

»Ps-s-s-st!« ju je opomnila najstarejša. »Najbolje bo, če ostanemo docela mirne. Samo ne kričita! Potrpimo do jutra, potem se bo že videlo, kako in kaj.«

Tako so torej vso noč stale ob speči goski. Nazadnje se je zdanilo in goska se je zbudila. Vse goske se rano prebujajo. Ozrla se je in zagledala tri gostilničarjeve hčere, ki so se je držale in ki se niso mogle prestopiti.

»Ga-ga-ga!« je začudeno zagagala goska. Tako glasno, da se je prebudil mladi kočar. Ko se je pretegnil v postelji, je goska zagagala še enkrat:

»Ga-ga-ga!«

Mladi Pohorc se je docela predramil, pomencal si je zaspane oči in sedel na rob postelje. Začudeno je nekaj časa opazoval nenavadni prizor pri oknu. Potem pa se je zasmejal na vse grlo:

»Ha-ha-ha!«

»Ga-ga-ga!« se je zasmejala tudi goska.

»Ha-ha-ha!«

»Ga-ga-ga!«

Bogve kako dolgo bi se še tako smejala kočar in goska. Ampak sonce je hitro lezlo izza obzorja, naredil se je svetel dan. Treba je bilo dalje po belem svetu. Ne meneč se za gostilničarjeve hčerke, ki se niso mogle odtrgati od goske, je Pohorc krenil po cesti. Ljudje, ki so ga srečevali, so se ozirali za čudnim popotnikom ali se smejali na ves glas.

Pot jih je privedla skozi sosedno vas, kjer je neka kmetica pravkar pekla kruh. Ko je na cesti zaslišala smeh in vreščanje, je z omelom v roki prihitela iz hiše. Njej se vse skupaj ni zdelo tako smešno kot drugim. Razjezila se je na kočarja, ki je s pomočjo zlate goske vodil gostilničarjeve hčerke za seboj. Skočila je za njim in začela z vso silo udrihati z omelom po kočarju. On pa se ni mnogo menil za ženino jezico, kajti kmalu se je zgodilo, kar je pričakoval. Brž ko se je omelo

dotaknilo goske, se tudi kmetica ni mogla več odtrgati. Morala je s kočarjem, pa če je še tako kričala.

Tako so šli dalje po svetu: kočar z zlato gosko pod pazduho, tri gostilničarjeve hčere in še kmetica, ki ni mogla izpustiti omela. Nazadnje so čez sedem hribov in dolin, čez sedem rek in gozdov prišli v daljno deželo. Mladi pohorski kočar še nikoli ni bil tam. Zato tudi ni vedel, kaj se v njej dogaja. Dogajale pa so se velike in važne reči.

Deželi je vladal mogočen kralj. Vsega je imel dovolj, kakor imajo pač vsega dovolj vsi kralji. Ni mu manjkalo ne rujnega vina ne dobrih jedi, ne lepih konj in kočij — fičkov in spačkov in oplov in mercedesov tedaj še niso poznali, sicer bi imel tudi te — imel pa je številne graščine in lovišča. Skratka, vse mu je bilo na voljo.

Pa ga je vseeno razjedala huda skrb. Imel je hčer, lepo kakor sončna luč. Toda lepega ličeca ji nikdar ni razvedril niti najmanjši smehljaj. Ni se znala smejati. Kaj vse so na kraljevskem dvoru poskusili, da bi se nasmejala iskreno, prešerno in glasno, kakor se smejejo dekleta njenih let.

Vse zaman! Kraljična je bila vedno enako žalostna, za mizo in na sprehodih, če se je pogovarjala ali molče in sama sedela na balkonu kraljevskega gradu. Z njo vred so bili slabe volje kralj in kraljica in celo njuna služinčad. Grad je dan na dan ždel miren in tih ob beli cesti, kakor da nihče ne prebiva v njem.

Nekega dne pa se je vse grajsko poslopje namah prebudilo iz otrplosti in hladnega miru. Po vseh sobanah in še daleč po vrtu se je mahoma razlegel razposajen, vesel, iskriv dekliški smeh. Vse je hitelo na kup, kajti po glasu so spoznali, da se smeje molčeča in žalostna kraljična. Smejala se je iz vse duše. Kakor navadno je tudi tisti dopoldan sedela na balkonu in se predajala soncu, ki je tako lepo sijalo.

Prva sta na balkon prihitela kralj in kraljica, za njima pa dvorjani in služinčad. Kakšen čudež se je le dogodil, da se kraljična smeje tako od srca? Ko sta jo oče in mati vprašala, kaj je v njej sprožilo tako nenadno veselost, jima od silnega smeha sploh ni mogla odgovoriti. Le s prelepo ročico je kazala doli proti cesti pred gradom. Vsi so se ozrli tja in zagledali zares smešen prizor.

Po cesti je stopal revno oblečen kmečki človek, ves prašen od dolge poti. Pod pazduho je stiskal zlato gosko, goske so se držale tri dekleta druga za drugo, za njimi pa je sopihala debela kmetica in se oprijemala omela. Molče jo je smešna skupina mahala mimo grada.

»Stojte!« je tedaj zaklical razveseljeni kralj. »Stojte! Obrnite se in pridite v grad. Pomeniti se moram z vami.«

Kdo bi se upal upirati kraljevi zapovedi? Mladi pohorski kočar že ne. Krenil je torej v grad z gosko in ženskami vred. Bil je nemalo začuden, ampak mu je kralj kmalu razložil, kako je s to rečjo.

»Edino hčer imam, edinega otroka,« je rekel. »Vse življenje se še ni nasmejala. Nikoli ni bila dobre volje. Propadli so vsi moji poskusi, da bi jo udobrovoljil. Zato sem velel po vsej deželi razglasiti, da jo dam za ženo tistemu, ki jo spravi do smeha. Tebi se je to posrečilo. Vzemi si jo torej. Mislim, da ti ne bo preslaba.«

»Tega bi ne mogel reči,« je rekel kočar, »saj na vsem Pohorju še nisem videl tako zalega dekleta. Ne vem pa, če sem je vreden, saj je nisem spravil v smeh namenoma. Ničesar nisem vedel o vašem razglasu, milostljivi gospod kralj.«

»To ni važno!« je rekel kralj. »Pripravil si mojo hčer do tega, da je spoznala smeh in dobro voljo, meni in kraljici pa si vrnil nekdanjo srečo.« Obrnil se je k hčerki. »Menim, da je tudi tebi všeč tale pohorski fant in da se ga ne braniš za moža.«

Kraljična je samo sramežljivo prikimala. Tisti hip so se vse tri ženske, gostilničarjeve hčere in debela kmetica odlepile od goske, ki je veselo zagagala. Svatba je bila nekaj dni pozneje. Bila je hrupna kakor vse kraljevske svatbe. Mladi Pohorc pa je nanjo povabil tudi kmetico z omelom in tri gostilničarjeve hčere.

KAZALO

	Str.
Zlati krompir	5
Ošabna gospa Neža in siromašni popotnik	14
Stekleni grad	18
Konjiški povodni mož	21
Grajski duh	25
Zaklad na Pošteli	31
Zaklad v pušči	36
V risu	40
Prekletstvo zaklete deklice	44
Začaranci v Pekrski gorci	49
Zakleti vitez	53
Tri kače	55
Gadja kraljica	59
Obilna letina fižola	63
Pastorka in bela žena	70
Desetnica	74
Podkovana čarovnica	77
Deklica čarovnica	82
Lovec Rusl in palček	86
Divji lovec zasadi sekiro	90
Vrag in njegov kozel	96
Skopulja in vrag	100
Mlinar in vrag	102
Kmet in bedasti vrag	107
Vrag naj vzame sedmega	112
Razbojnik Potko	115
Zlata goska	118

MLADA OBZORJA

18

OSKAR HUDALES

ZLATI KROMPIR

POHORSKE PRIPOVEDKE IN
PRAVLJICE

ILUSTRIRAL IN OPREMIL JANEZ VIDIC

ZALOŽILA ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

ZA ZALOŽBO JOŽE KOŠAR

NATISNILO MARCA 1968
ČP MARIBORSKI TISK V MARIBORU

Knjižnica J. Vošnjaka Sl. Bistrica
Slovenska Bistrica
ar 398
HIDALES O.
Zlati
886.3
0011086
COBISS

MLADA OBZORJA

